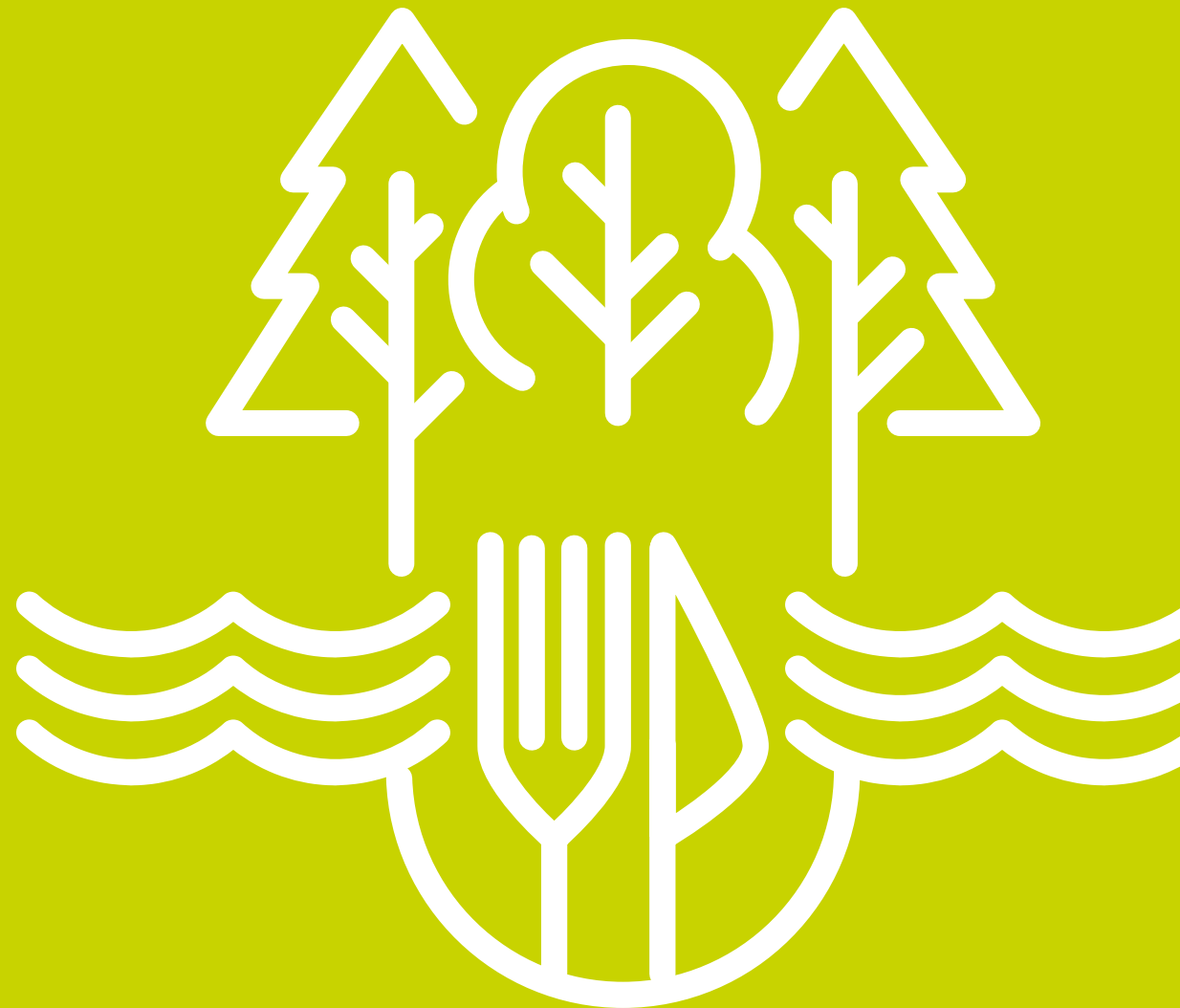

**ETELÄ-
SAVON
MAAKUNTA-
OHJELMA
2026-2029
(LUONNOS)**

JULKAISUTIEDOT

Julkaisija:

Etelä-Savon maakuntaliitto
Mikonkatu 5, 50100 Mikkeli
kirjaamo@esavo.fi
www.esavo.fi

Kuvat: Visit Saimaa, Päämaja – Mikkelin matkailun kehittämishanke,
Adobe Stock ja Kixit

Julkaisu:

Etelä-Savon maakuntaohjelma 2026-2029

SISÄLTÖ

1 Strategiaista toimenpiteiksi	4	7 Maakuntien yhteinen kehittämistyö.....	42
2 Etelä-Savon tilannekuva	6	8 Rahoitus	44
2.1 Kestävä elinvoima ja investoinnit	6	9 Seuranta	46
2.2 Vetovoimainen elinympäristö ja monimuotoinen luonto.....	9	10 Valmisteluprosessin kuvaus.....	48
2.3 Hyvinvoiva väestö ja yhteisöt.....	12		
3 Väestörakenteen muutos ja älykäs sopeutuminen	14	11 Etelä-Savon älykkään erikoistumisen strategia - ÄES 2026-2029	50
4 Aiemman ohjelmatyön vaikutukset	16	Mitä on älykäs erikoistuminen: tausta ja tavoite.....	50
EU-rahoituksen vaikuttavuus	17	Tilannekuva.....	52
Kansallisen rahoituksen vaikuttavuus	19	Älykkään erikoistumisen strategian sisältö.....	52
5 Etelä-Savo - Saimaan maakunta 2030 -strategia	22	Älykkään erikoistumisen strategian läpileikkaavat teemat	59
6 Maakuntaohjelman 2026-2029 kehittämisen kärkiteemat	24		
6.1 Globaaleja ratkaisuja tarjoava Etelä-Savo.....	26	12 Ympäristöselostus.....	60
Globaaleja ratkaisuja maakunnan vahvuuksilla.....	26	Ohjelman vaikutusten arviointimenettely.....	60
Arvoketjussa ylöspäin.....	26	Etelä-Savon ympäristön nykytila	60
TKI-toiminnan kunnianhimoinen nousu.....	27	Maakuntaohjelman kannalta merkitykselliset ympäristötavoitteet	64
Virtaa kansainvälisyydestä.....	27	Maakuntaohjelman toteuttamisen merkittävimmät vaikutukset.....	68
Osaamisen vahvistaminen.....	28	Etelä-Savon ympäristön tilan ja maakuntaohjelman	
6.2 Laadukkaan elämän Etelä-Savo.....	30	toimenpiteiden vaikutusten seuranta	72
Aktiiviset, osallistuvat asukkaat	30		
Kulttuuri ja luovat alat elinvoiman lähteenä	31	LIITTEET	
Maankäytön suunnittelu, monipaikkaisuus,		Liite 1 Etelä-Savon toimintaympäristön muutostekijöitä.....	73
liikennejärjestelmä ja yhteydet.....	31	Liite 2 Etelä-Savon skenaariot vuoteen 2030	74
6.3 Luonnostaan vauras Etelä-Savo	33		
Uudistuva, kestävä ja kilpailukykyinen maa- ja metsätalous.....	33		
Puhdas ruoka ja vesi.....	34		
Saimaa kehitysalustana.....	35		
6.4 Läpileikkaavat teemat	37		
Toimenpiteet, jotka palvelevat läpileikkaavasti ja monihyötyisesti.....	38		
Kokonaisturvallisuus.....	38		
Yritysten kilpailukyky.....	39		
Osaaminen.....	40		
Hyvinvointi.....	41		

STRATEGIASTA TOIMENPITEIKSI

Maakuntaohjelma on laadittu huomioiden Etelä-Savon maakuntastrategia 2030, valtion aluekehittämissäätöjen painopisteet (2024) ja työ- ja elinkeinoministeriön ohjeet maakuntaohjelmien 2026–2029 laatimiseksi. Ohjeissa todetaan muuttuneen kansainvälisen toimintaympäristön, talouskehityksen sekä mm. aluehallinnon uudistusten vuoksi syntynyt tarve perusteelliselle prosessille, jossa aluekehittämisen tavoitteita ja valintoja tarkastellaan uudelleen ja konkretisoidaan uudeksi maakuntaohjelmaksi. Lisäksi pyydettiin tarkistamaan älykkään erikoistumisen strategian päivitystarve. Älykkään erikoistumisen strategia tulee liittää osaksi maakuntaohjelman kokonaisuutta.

Vuoden 2026 alusta toteutettavan aluehallinnon uudistuksen seurauksena nykyinen Aluehallintovirasto ja ELY-keskukset lakkaavat. Itä-Suomeen syntyy yksi elinvoimakeskus, jonka alueella on 540 000 asukasta. Sen päätoimipaikka on Kuopiossa ja muut toimipaikat ovat Mikkelissä ja Joensuussa. Ne hoitavat elinkeinoin, maaseutuun, liikenteeseen ja ympäristöön liittyviä kehittämistehtäviä ja toimivat osaltaan EU:n aluekehitysrahoituksen välittäjinä.

Uusi Lupa- ja valvontavirasto on monialai-

nen valtion virasto, jonka tehtävät koskevat sosiaali- ja terveysalaa, ympäristöasioita, työsuojelua, pelastustoimea, varautumista, koulutusta, kulttuuria, varhaiskasvatusta sekä tiettyjen alojen yritystoimintaa. Virastolla on toimipaikka 18 paikkakunnalla ja päätoimipaikka Tampereella. Julkisen henkilöliikenteen tehtävät siirtyvät Traficomiin. Uudistus on merkittävä alueellisen ja paikallisen päätöksenteon ja yhteistyön näkökulmasta ja tulee keskittämään lupa- ja valvontatehtäviä. Tästä huolimatta läsnäolo alueilla ja niiden tarpeiden tunteminen on tärkeä osa erityisesti elinvoimakusten missiota myös jatkossa.

Maakunnan yhteistyörakenteet ovat muuttuneet myös uusien hyvinvointialueiden (2023) sekä työllisyysalueiden (2025) perustamisen myötä. Uudistuksiin on sopeuduttu melko hyvin. Maakuntaliitolla on vuonna 2025 voimaan tullut kumppanuussopimus hyvinvointialue Eloisan ja kuntien kanssa, jonka tavoitteena on toimiva ja tuloksellinen yhteistyö.

Sidosryhmäanalyysin mukaan toimintaympäristön isossa kuvassa (liite 1) Etelä-Savon vaikuttaa pitkäkestoisesti väestönkehityksen supistuva suunta ja ikääntyminen. Vuodesta 2022 lähtien geopolitiikka ja turvallisuustilanne on heikentynyt huomattavasti, mikä muuttaa aluekehittämisen suuntaa pitkäkestoisesti. Samaan aikaan digitalisaation ja tekoälyn nopea kehitys haastaa Etelä-Savoa tarttumaan niiden suomiin mahdollisuuksiin.

Lisäksi on odotettavissa, että Itä- ja Poh-

jois-Suomen EU-rahoituksen painopisteissä tapahtuu muutosta, koska EU:n komissio on lisännyt ohjelmakauden 2021–2027 loppuvaiheeseen suunnitelman lisätä puolustusteollisuus rahoitettaviin kohteisiin, minkä Suomen hallitus on hyväksynyt. Tulevan ohjelmakauden 2028–2034 EU-rahoituksen kokonaissaanto lieenee jonkin verran pienempi kuin kuluvalle kaudella. Sitä ei erikseen korvamerkitä kuten aiemmin, vaan se tulee yhtenä pottina ja sen jakamisesta neuvotellaan kansallisesti.

EU:n tulevat painopisteet rahoituksen osalta tulevat olemaan mm. yritysten kilpailukyky ja hiilineutraalius, puolustusteollisuus ja turvallisuus, kohtuuhintainen asuminen, vesiresilienssi ja energiasiirtymä. Euroopan huoltovarmuuden ja omavaraisuuden vahvistamiseksi on valmistunut EU:n biotalousstrategia vuonna 2025.

Uutena elementtinä tulevalla ohjelmakaudella on EU:n itärajalla alueiden erityistarpeet rajaturvallisuuden, turvallisuuden ja talouskehityksen osalta. Lisäksi tulee huomioida pohjoisten harvaan asuttujen alueiden tarpeet, jossa Suomen, Ruotsin ja Norjan pohjoisten maakuntien muodostama NSPA-alue on ollut yhtenä rahoituskriteerinä tähän saakka. Tässä vaiheessa on liian aikaista sanoa, millainen lopputulos uuden ohjelmakauden rahoituseu- neuvotteluissa saavutetaan Etelä-Savon osalta. Ohjelmakausien vaihdos on kuitenkin ollut perinteisesti melko niukkaa aikaa rahoituksen näkökulmasta.

2

ETELÄ-SAVON
TILANNEKUVA2.1
Kestävä
elinvoima ja
investoinnit**Elinkeinoelämän tilannekuva**

Etelä-Savon elinkeinorakenne on monipuolinen ja siten luontaisen resilientti. Yritykset ovat pääasiassa mikro- ja pienyrityksiä. Yrittäjien osuus työllisistä on korkea. Suurten veturiyritysten vähäinen määrä aiheuttaa osaltaan sen, että TKI-toiminta on keskimääräistä vähäisempää. Tämän vuoksi Etelä-Savossa laadittiin ensimmäisenä maakuntana Suomessa TKI-tiekartta, jossa yritysten kehittämistoimet on nostettu keskiöön. Lisäksi maakunnassa on pitkäjänteisesti rahoitettu TKI-kehittämislustoja ja klusterityötä, jotka tarjoavat myös pk-yrityksille mahdollisuuksia osallistua laajoihin, kansainvälisiin kehittämiskokonaisuuksiin. Pienyritysvaltaisessa maakunnassa yritysten haasteena on tunnistettu Business Finlandin instrumenttien vähäinen käytettävyys.

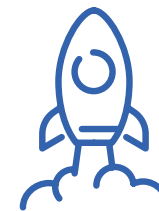
Syksyllä 2024 ELY-keskuksen julkaiseman vientikyselyn mukaan tärkeimmät vientimaat eteläsavolaisille yrityksille ovat Ruotsi, Saksa ja USA. Venäjän viennin ja tuonnin päättymisestä on toivuttu Etelä-Savossa kohtuullisesti.

Useat yritykset ovat löytäneet korvaavat markkinat olemassa olevista asiakkuuksista kansallisesti ja kansainvälisesti. Kansainvälistymisen ja viennin lisäämisen osalta yrityksissä on tarvetta kyselyn vastausten mukaan rahoitukselle, vertaistukiverkostoille ja toimialakohtaisille klustereille. Osaamisen kapeikkoja yrityksissä on vientiin liittyvän henkilöstön rekrytoinnissa, vientikohdemaan lainsäädännön tuntemisessa ja logistiikkakäytännöissä.

Etelä-Savossa on käynnissä useita datakeskuksiin liittyviä selvityksiä ja investointivalmisteluja, jotka liittyvät digitaalisen infrastruktuurin kehittämiseen, alueellisen elinvoiman vahvistamiseen sekä puhtaan siirtymän edistämiseen. Puhtaaseen siirtymään kuuluvia hankkeita Etelä-Savossa ovat tuuli- ja aurinkovoimahankkeet sekä vetyyn perustuvat liikennepolttoainehankkeet.

**Aluetalouden
kehitys ja näkymät**

Asukasta kohden laskettu BKT on Suomen

Yrityskanta

10 303

Lähde: Tilastokeskus 2024

Tärkeimmät
vientimaat**Ruotsi
Saksa
USA**

Lähde: ELY-keskus 2024

Yrittäjien osuus
työllisistä**12,6%**

Lähde: Tilastokeskus 2023

BKT/capita

37 848 €

Lähde: Tilastokeskus 2022

maakuntien heikoimmasta päästä, joskin 2000-luvulla eroa on saatu kurottua kiinni. Alueelliset liikevaihtoa kuvaavat talouden suhdannekuvaajat (Q1/2025) osoittavat, että Etelä-Savon yritysten liikevaihto on viime ajat kehittynyt hieman koko maan tasoa hitaammin. Toimialoittaisessa tarkastelussa jalostuksen toimialat (teollisuus ja rakentaminen) ovat Etelä-Savossa kehittyneet koko maan keskimääräistä paremmin, kun taas kaupan ja palvelujen alat heikommin.

Väestön supistuminen hidastaakin OP:n talousennusteen mukaan Etelä-Savon aluetalouden varovaista kasvua 2020-luvulla. Kasvuvauhtiin voi analyysin mukaan vaikuttaa joko väestön supistumista hidastamalla tai tuottavuutta parantamalla. Kiinnostavaa kyllä, viimeisen kymmenen vuoden aikana työn tuottavuus onkin kasvanut eniten Suomen pie- nissä maakunnissa, kuten Etelä-Savossa.

Kevään 2025 Pk-yritysbarometrin mukaan työvoiman saatavuus on suurin kasvun este maakunnassa. Siitä huolimatta henkilökunnan määrän muutosodotukset Etelä-Savossa ovat

muuta maata positiivisemmat ja myös alueen pk-yritysten vakavaraisuus on selvästi muuta maata paremmalla tasolla.

Strategiset kärjet ruoka, metsä ja vesi

Maakunnan elinkeinorakenteessa painottuu alkutuotantovaltaisuus. Etelä-Savon maa- taloustuotanto on monipuolista ja toisaalta erikoistunutta. Taloudellisesti merkittävin tuo- tantosuunta on maito, josta saadaan yli puolet maatalouden bruttomyyntituloista. Maidon- ja lihantuotannon vuoksi noin puolet peltopin- ta-alasta kasvaa nurmea. Muita alkutuotannon erityispiirteitä ovat vihannesviljelyn laajuus, maaseutumatkailun ja metsätalouden mer- kitys, sekä maatilojen monialaisuus. Yhtenä Etelä-Savon maatalouden erityispiirteenä on luomuviljelyn peltosalan verraten korkea osuus. Etelä-Savo myös palkittiin v. 2024 EU:n parhaana luomualueena. Kuten muual- lakin Suomessa, maatilojen lukumäärä on vähentynyt voimakkaasti ja samalla tilakoko on kasvanut. Ruoantuotannon arvoketjussa

Etelä-Savon elintarviketeollisuus on erikoistu- nutta ja nojaa vahvasti yrittäjävetoisein pk- ja mikroyrityksiin.

Metsäsektorin osuus koko talouden arvон- lisäyksestä maakunnassa on jopa 15%. Puuta jalostetaan maakunnassa erityisesti mekaani- sesti, päätuotteina vaneri ja muut kerrostetut tuotteet. Puunjalostuksen prosesseihin liittyy- vää, kansainvälisesti kilpailukykyistä laiteval- mistusta on sekä kemiallisen että mekaanisen jalostuksen tarpeisiin. Teknologiateollisuus on mekaanisen puunjalostuksen ohella merkit- tävä työllistäjä Etelä-Savossa, ja maakunnassa on useita vahvoja yritysryppäitä, esimerkiksi konepajoja ja muovituotteiden valmistajia.

Matkailuelinkeinon osuus Etelä-Savon alueellisesta BKT:sta on suhteessa suuri ver- rattuna koko maan keskimääräiseen tasoon. Venäläismatkailijoiden kaikkoomisella on ollut vaikutusta matkailuyritysten investointeihin ja se on pakottanut yrityksiä myös etsimään perinteisesti vahvan Saksan ohella uusia markkina-alueita, kuten Viro, Benelux-maat, Sveitsi, Ranska, Italia, Espanja, Iso-Britannia

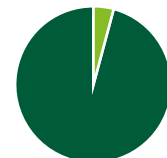
Luomuviljelyn peltosalan osuus

16,7%

Lähde: Ruokavirasto 2024

Matkailun osuus BKT:sta

4,3%

Lähde: TEM 2022

sekä USA. Maakunnan rikas kulttuuriperintö ja vireä tapahtumatarjonta kutsuvat matkailijoita läheltä ja kauempaa. Potentiaalinen, nousussa oleva uusi segmentti ovat ruokamatkailijat. Saimaan alue oli vuonna 2024 Euroopan ruoka- ja kulttuurimatkailun keskus, European Region of Gastronomy. Myös ”coolcation” on uusi avaus. Luontomatkailuun liittyviä reitistöjä on valmistelussa ja jo valmistunut, ja näihin liittyvää tuotteistusta tehdään laajasti. Saavutettavuuskysymykset luovat haastetta kestävää matkailua kehitettäessä.

Työpaikat ja työllisyys

Maakunnassa oli 48 350 työpaikkaa vuonna 2023. Jalostuksen (teollisuus ja rakentaminen) aloilla oli noin 10 000 työpaikkaa, kaupan alalla noin 5 000 työpaikkaa, sekä alkutuotannossa noin 3 000 työpaikkaa. Lukuisilla yksityisillä ja julkisilla palvelualueilla työpaikkoja on yli 30 000, joista yli kolmannes sote-alalla. Työpaikat ovat määrällisesti vähentyneet kymmenen vuoden tarkasteluajanjaksoilla tasaisesti eri toimialoilla. Yksi Etelä-Sa-

von ominaispiirre on kesäisin huomattava kausityövoiman tarve niin alkutuotannossa kuin matkailualueilla.

Työllisyyskatsauksen 6/2025 mukaan Etelä-Savossa oli 6 252 työtöntä, vajaat 400 henkilöä enemmän kuin edellisenä vuonna samaan aikaan. Lomautettuja heistä oli 356 (10% vähemmän kuin vuotta aiemmin). Työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta oli 11,3 % (koko maassa 12,2 %). Työssäkäyntitilaston mukainen 18–64-vuotiaiden työllisyysaste oli vuonna 2023 Etelä-Savossa 71 %, naisilla 74 % ja miehillä 68 %. Työikäisen väestön määrän ennuste haastaa ponnistelemaan myös työperusteisen maahanmuuton lisäämiseksi.

Osaamisen kehittäminen

Etelä-Savon väestön koulutustaso on matalampi kuin koko maassa keskimäärin ja mm. korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus on yksi pienimmistä kaikkien maakuntien joukossa. Aikuisopiskelijoiden osuus koulutuksessa korostuu, sillä maakunnan ammatillisissa oppilaitoksissa aikuisten osuus

opiskelijoista on jopa kolme neljännestä. Nuorten, peruskoulun päättäneiden ja oppivelvollisten opiskelijoiden osuus taas on huomattavasti pienempi.

Työelämän ja työtehtävien muuttuessa laaja-alaisemmiksi myös aikuisten, jo työssä olevien, osaamisen päivittäminen ja osaamistason nosto korostuu ja lisää tarvetta kehittää monipuolisesti jatkuvan oppimisen mahdollisuuksia. Myönteisenä muutoksena voi pitää maakunnassa toimiville ammatilliselle oppilaitoksille myönnettyjä englanninkielisten koulutusten järjestämislupia, mikä osaltaan edistää ulkomaalaistaustaisten työllistymistä maakunnassa.

Maakuntaan on kehittynyt useita strategisiin kärkisiin liittyviä kehittämis- ja innovaatioalueita, joissa korkeakoulut ovat merkittävässä roolissa. Kehittämisalustat edistävät merkittävästi koulutus- ja tutkimusorganisaatioiden, yritysten ja julkisen sektorin yhteistyötä ja luovat fyysisen infran kautta ekosysteemejä ja uusia edellytyksiä alueen kehittymiselle strategisilla vahvuusaloilla.

Työpaikkoja

48 350

Lähde: Tilastokeskus 2023

Työllisyysaste

71%

Lähde: Tilastokeskus 2023

Korkea-asteen
tutkinnon
suorittaneiden
osuus 15 vuotta
täyttäneistä

27,6%

Lähde: Tilastokeskus 2023

2.2 Vetovoimainen elinympäristö ja monimuotoinen luonto

Aluerakenne ja monipaikkaisuus

Etelä-Savo on harvaan mutta kauttaaltaan asuttu maakunta, joka rakentuu kolmen kaupunkikeskuksen ja maaseututaajamien varaan. Maakunnassa on noin 70 000 vakinaisesti asuttua asuntoa ja jopa 45 000 vapaa-ajan asuntoa. Taajama-aste on Manner-Suomen alhaisin, mutta asutus ja palvelurakenne tiivistyvät Etelä-Savossakin.

Väestönkehityksen ja palveluverkon supistumisen myötä olemassa olevaa rakennettua ympäristöä on jäämässä vaajakäytölle tai jopa tyhjilleen (esimerkiksi pienten taajamien SOTE-kiinteistöt). Tämä puolestaan tuo haasteita kuntataloudelle ja kunnallistekniikan ylläpidolle. Toisaalta vapautuvat kiinteistöt luovat maaseututaajamille edellytyksiä toimia uudentyyppisinä palvelukeskuksina sekä tarttua loma-asutuksen ja monipaikkaisuuden luomiin mahdollisuuksiin.

Etelä-Savo on kausittain hyvin voimakkaasti kasvava alue: monipaikkaisesti asuvat ja esimerkiksi vapaa-ajanasunnoillaan aikaa

viettävät ja työskentelevät ihmiset eivät näy väestötilastoissa, eivätkä siten esimerkiksi sote-palveluiden mitoituksessa. Vuoden aikana alueen näkyvän elinvoiman ja väkimäärän vaihtelu on suurta, sillä Nordregion arvion mukaan Etelä-Savossa sijaitsee kaikkien vapaa-ajanasuntojen ollessa täydessä käytössä noin 108 000 henkilöä vakituisten asukkaiden lisäksi. Etätyön yleistymisen on pidentänyt vapaa-ajanasumisen kautta sekä lisännyt monipaikkaista asumista. Monipaikkainen työnteko ja kausiväestö tuovat alueelle elinvoimaa, mutta edellyttävät myös toimivaa palvelurakennetta.

Liikenne ja yhteydet

Itä-Suomen maakuntien yhteisenä tavoitteena on alueen saavutettavuuden parantaminen raideliikenteessä ja liikenteen toiminnallisuuden parantaminen niin henkilö- kuin tavaraliikenteessä. Päätieverkko on pääosin kunnossa, mutta myös sillä on kehittämistarpeita. Maito-, raakapuu- ja bioenergiakuljetukset ovat Itä-Suomelle tyypillisiä ja lisääntyviä

Vapaa-ajan
asuntoja

45 200

Lähde: Tilastokeskus 2024

Taajama-aste

72,2%

Lähde: Tilastokeskus 2024

Liikennesuorite
asukasta kohden

9 700 km

Lähde: Traficom 2024

kuljetuksia, jotka käyttävät myös pääteiden ulkopuolista väyläverkkoa, jonka kunto ei ole raaka-ainehuollon tai matkailuelinkeinon näkökulmasta riittävällä tasolla.

Liikennesuorite asukasta kohden Etelä-Savossa on maan toiseksi korkein ja liikkuminen maakunnassa perustuu vahvasti henkilöautoiluun. Saimaan kanavan liikenteen käytännössä lakattua yritykset ovat joutuneet käyttämään vaihtoehtoisia logistiikkaketjuja, yleisimmin on siirrytty käyttämään maantiekuljetuksia. Myös Venäjältä rautateitse kulkevien tuontipuun korvautuminen kotimaisella lisää liikennesuoritetta entisestään. Liikenteen ilmastotavoitteiden saavuttaminen edellyttää uusien liikennepalveluiden kehittämiseen ja vaihtoehtoisten polttoaineiden jakeluverkon panostamista.

Kiinteän nopean laajakaistan (väh. 100 Mbit/s) saatavuus kattaa 59 % Etelä-Savon kotitalouksista. Vastaavasti valokuitu on saatavilla 32 prosenttiin kotitalouksista. Harvaan asutussa maakunnassa varsinkin kiinteiden yhteyksien kehittäminen haastavaa ja tarvitsee julkista tukea varsinkin maaseutualueilla sekä pienemmillä taajama-alueilla. Maakunnassa on yhteinen näkemys maakunnan tavoitteellisesta tietoliikenneverkosta, joka perustuu niin kiinteiden kuin mobiilien tietoliikenneyhteyksien rakentamiseen.

Luonnonvarat

Etelä-Savon pinta-alasta noin 26 prosenttia on vesistöjä ja maakunnassa on rantaviivaa noin 28 000 kilometriä. Järvien luokitellusta pinta-alasta 98 % ja lukumäärästä 95 % on erinomaisessa tai hyvässä ekologisessa tilassa.

Tyydyttävään luokkaan kuuluu 1,5 % järvi-pinta-alasta (22 järveä) ja välttävässä tilassa on 4 järveä (0,2 % järvipinta-alasta). Huonoksi luokiteltavia järviä ei esiinny lainkaan. Luokitelluista jokipituuksista 79 % on hyvässä tai erinomaisessa ekologisessa tilassa. Paitsi puhdasta vettä, alue antaa myös runsaita kalasaaliita: koko maan sisävesien kaupallisen kalansaaliin arvosta 34 % ja muikkusaaliista yli puolet tuotetaan Saimaan alueella.

Yhdyskuntien vedenotto perustuu lähes kaikkialla pohjaveteen. Suojelu- ja kunnostustoimenpiteitä tarvitaan neljässä huonossa kemiallisessa tilassa olevalla pohjavesialueella. Riski- ja selvitystarvealueita on tunnistettu 11. Käynnissä oleva GTK:n Mikapo-hanke kehittää kalliopohjaveden hyödyntämistä.

Etelä-Savon maa-alasta 86 % on metsätalousmaata. Metsien puuston kasvu on ollut korkealla tasolla, mutta myös lähivuosien hakkuumäärät ja puuston luontainen poistuma ovat olleet suuria. Vuosina 2019–2023 toteutunut hakkuumäärä oli 98 % suurimmasta ylläpidettävissä olevasta hakkuumäärästä ja tällä hetkellä Etelä-Savon metsistä saatavat hakkuutulot ovat Suomen suurimmat kunnittain tarkasteltuna. Noin 40 prosenttia maakunnan kokonaisenergiasta ja pääosa kaukolämmöstä saadaan metsäbiomassasta. Metsien käytön lisäämiselle nykyisestä tasosta ei juurikaan ole mahdollisuuksia.

Etelä-Savon metsien talous- ja monikäytössä korostuvat vesiensuojelu, metsä- ja järviluonnon monimuotoisuus, metsien terveys ja vesistöjen puhtaus. Etelä-Savon metsillä on myös moniarvoisia linkityksiä Itä- ja

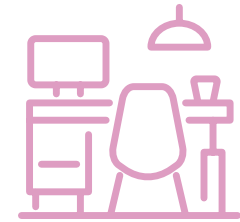
Järvi-Suomen metsien käyttöön sekä metsien lajistoihin. Metsien taloudellisen, ekologisen ja sosiaalisen käytön yhteensovittaminen painottuu laajalla alueella asuvien yksityisten metsänomistajien metsiin. Monipuolisesta metsäluonnosta on hyötyä ilmastonmuutoksen hillinnän ja etenkin siihen sopeutumisen lisäksi ekosysteemipalveluiden turvaamisessa sekä virkistys- tai matkailukäytössä.

Suoalaa Etelä-Savossa on vähän ja siitäkin on ojitettu yli 80 %. Suot keskittyvät maakunnan luoteisosaan Savonselän vedenjakaja-alueelle. Etelä-Savon maa-ainesvarat (sora, hiekka ja kalliokiviaines) on v. 2014 arvioitu riittävän noin 230 vuodeksi silloisella kulutuksella. Kulutus on kuitenkin ollut viimeisen 10 vuoden aikana noin kolmanneksen arvioitua pienempi. Pulaa maa-aineksista ei lähivuosina maakuntaan tule. Metallimalmikaivoksia ei ole toiminnassa. Savonrannalla on vuolukivikaivos ja Mäntyharjulla oliviinikaivos.

Ympäristön suojelu

Lakisääteisiä luonnonsuojelualueita on noin 4,5 % maakunnan maa-alasta. Maakunnan alueelle ulottuu kolme kansallispuistoa: Linnansaari, Kolovesi ja Repovesi. Saimaan suurien vesistöjen saaristoalueet kuuluvat myös Natura 2000 -verkostoon ja kattavat valtaosan saimaannorpan elinalueesta. Etelä-Karjalan ja Etelä-Savon alueella sijaitsee myös Unescon maailmanperintöstatuksen saanut Saimaa Unesco Global Geopark.

Uhanalaisista lajeista saimaannorpan suojelu on tuottanut tulosta, ja norppia arvioidaan olevan 495 yksilöä. Sen sijaan Saimaan jalokalakannat (saimaanlohi, saimaannieriä,

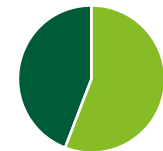
Kiinteän laajakaistaverkon saatavuus asukkailla

66%

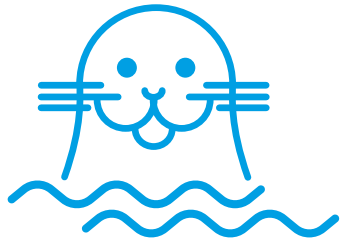
Lähde: Traficom 2024

Valokuidun saatavuus asukkailla

56%

Lähde: Traficom 2024

Norppia Saimaalla

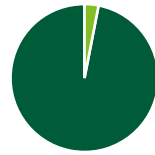
495

(arvio v. 2024, Metsähallitus)

Metsän osuus
maa-alasta

86%

2022 • Lähde: Luonnonvarakeskus

Kasvihuonekaasu-
päästöjen osuus
koko maan päästöistä

3,1%

2023 • Lähde: SYKE

Energia-
omavaraisuusaste

48%

2022 • Lähde: Itä-Suomen energiatilasto

Uusiutuvan energian
käyttöaste

57%

2022 • Lähde: Itä-Suomen energiatilasto

järvitaimen, harjus) ovat edelleen äärimmäisen uhanalaisia. Vaelluskalojen kulkuesteiden purkaminen on tärkeää ja kunnostettavia virtavesiä on paljon.

Ilmastotavoitteet

Etelä-Savon maakuntastrategian mukaan alueen ympäristötavoitteet keskittyvät ilmastoneutraaliuden, luonnonvarojen kestävä käytön ja uusiutuvan energian edistämiseen. Maakunta tavoittelee hiilineutraaliutta vuoteen 2035 mennessä ja pyrkii saavuttamaan Suomen pienimmät CO₂-päästöt per asukas vuoteen 2030 mennessä. Metsätaseen tasapainottaminen on myös keskeistä. Etelä-Savosta Pieksämäen kaupunki ja Sulkavan kunta ovat liittyneet Hiilineutraalit kunnat (Hinku-kunnat) verkostoon vuonna 2022.

Suomen ympäristökeskuksen Hinku-laskentamenetelmän mukaan Etelä-Savon maakunnan kaikki kasvihuonekaasupäästöt olivat vuonna 2023 873,5 ktCO₂e, mikä on noin 2,4 % koko Suomen päästöistä. Päästöt kokonaisuudessaan vähenivät vuosien 2007 ja 2023

välillä 47 %, ja päästöt asukasta kohden 40 %. Etelä-Savossa suurimmat päästöt tulevat tieliikenteestä ja maataloudesta sekä työkoneista ja kaukolämmöstä.

Etelä-Savon ilmastotiekartta on julkaistu v. 2024. Yhtä lukuun ottamatta myös kaikki Etelä-Savon kunnat ovat laatineet omat ilmastotavoitteensa. Ilmastotavoitteita toteutetaan pääasiassa hankkeilla. Ilmastomuutokseen sopeutuminen on ilmastotiekartassa mukana, varsinkin Metsä-painopisteessä. Maakunnallisessa metsäohjelmassa (luonnos, 2025) ilmastomuutokseen sopeutuminen on mukana. Ilmastomuutoksen nopean etenevän ja ilmastoriskien takia sopeutuminen ja äärisäihin varautuminen tulee pitää mukana muillakin aloilla. Siksi Ilmastomuutokseen sopeutuminen ja sen hillintä on tämän Etelä-Savon maakuntaohjelman sekä Älykkään erikoistumisen suunnitelman läpileikkaavana tavoitteena.

Vuonna 2022 valmistui Etelä-Savon siniviherrakenne ja ekosysteempipalvelut -selvitys, jossa tunnistettiin 11 luonnon monimuotoisuu-

den ydinaluekokonaisuutta sekä niiden väliset sini-viheryhteydet. Luonnon monimuotoisuutta edistetään Metso- ja Helmi -ohjelmien avulla. Helmi-ohjelmassa hoidetaan, kunnostetaan ja ennallistetaan uhanalaisia luontotyypppejä ja lajien elinympäristöjä. Toimet kohdistuvat Etelä-Savossa perinnebiotooppihin, lintuvesiin, pienvesiin, soihin ja metsiin. METSO-ohjelman kautta turvataan metsien monimuotoisuutta suojelemalla monimuotoisten metsien luontoarvoja vapaaehtoisuuteen perustuen korvausta vastaan. Vanhojen metsien sekä luonnontilaisten suoalueiden suojelu ja säilyttäminen on edelleen ajankohtaista vastapainona metsien runsaalle talouskäytölle.

Energia

Etelä-Savon uusiutuvan energian käyttöaste oli v. 2022 57 %. Primäärienergian kulutus laski edelleen hiukan ollen nyt 7918 GWh. Puuenergian käyttö nousi 225 gigawattituntia. Uusiutuvan energian käyttöasteen nousua selittää tuontisähkön mukana tuleva fossiilisen osuuden lasku ja turpeen käytön vähene-

minen. Energiaomavaraisuusaste Etelä-Savossa on 48 %.

Energiantuotannon kasvihuonekaasupäästöt ovat laskeneet Etelä-Savossa nopeasti vuosina 2005–2021, yhteensä 48 %. Vihreän siirtymän energiahankkeita (aurinko- ja tuulivoimapuistoja) on viime vuosina suunniteltu/käynnistynyt useita. Lisäksi vireillä on liikennepolttoaineisiin liittyviä hankkeita. Uusiutuvan energian tuotannon pullonkaulaksi Itä-Suomessa on muodostumassa puolustusvoimien tutkien lisäksi riittämätön energiansiirtoverkko. Fingridin tulee jatkossa investoida myös Itä-Suomen siirtoverkkojen kehittämiseen. Tämä loisi mahdollisuuksia myös uusiutuvan energian tuotannon ympärille rakentuvien teollisten keskittymien kehittämiseen.

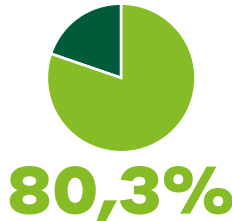
Etelä-Savon energiastrategia vuoteen 2035 valmistui alkuvuonna 2025 ja siinä linjataan kärjiksi 1) Voimakas sähköistyminen 2) Energia-alan koulutus ja osaava työvoima 3) Huoltovarmuus ja 4) Energialiiketoiminnan edistäminen.

Elämänlaatussa
(EURO-HIS8) hyväksi
tuntevien osuus

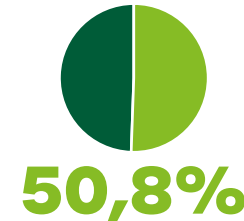
Koko maa 47,8%
Lähde: Sotkanet.fi/THL 2024

Niiden osuus, jotka
ovat tyytyväisiä
asuinalueensa
olosuhteisiin

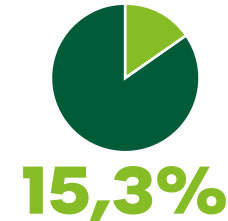
Koko maa 80,2%
Lähde: Sotkanet.fi/THL 2024

Onnellisiksi itsensä
kokeneiden osuus

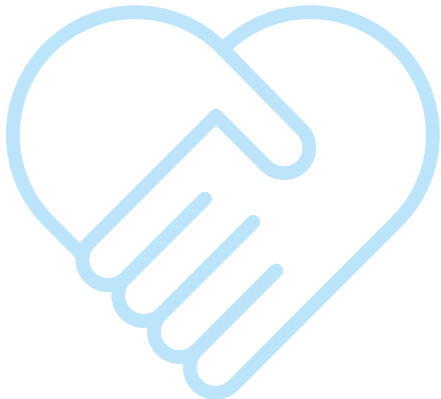
Koko maa 50,3%
Lähde: Sotkanet.fi/THL 2024

Pienituloisuus-
aste

Koko maa 13,4%
Lähde: Sotkanet.fi/THL 2024

2.3 Hyvinvoiva väestö ja yhteisöt

Hyvinvointi ja elämänlaatu

Korkeahko sairastavuus ja harva asutus luovat erityisiä haasteita ja kustannuspaineita palvelujen järjestämisessä, etenkin kun vaikutukset näkyvät entisestään heikkenevässä kuntataloudessa. Sosiaalisen kestävyysnäkökulmasta pitkät etäisyydet ja korkea ikärakenne haastavat yhdenvertaisuuden toteutumista asuinalueiden erilaistumisen ja palvelujen saatavuuden noustessa haasteiksi.

Alueellisen hyvinvointikertomuksen mukaan Etelä-Savossa menetetään ennenaikaisesti elinvuosia muun muassa huumeiden ja alkoholin käytön, verenkierroelinten sairauksien sekä tapaturmien seurauksina enemmän kuin koko maassa keskimäärin. Aikuisväestössä esiintyy alkoholin liikakäyttöä ja miehet käyttävät liikaa alkoholia selkeästi naisia enemmän. Terveiden kannalta riittävästi liikkuu vain 40% aikuisväestöstä. Kolmannes matalasti koulutetuista ja neljännes korkeasti koulutetuista uskoo, ettei todennäköisesti jaksaa työskennellä vanhuuseläkeikään saakka. 75 vuotta täyttäneistä miltei kaikki kokevat esteitä tai huolia sähköisten palveluiden käyttöön liittyen.

Toisaalta 90% eteläsavolaisista vanhemmista kokee oman, lapsen ja perheen tulevaisuuden vaikuttavan hyvältä, ja noin puolet 20 vuotta täyttäneistä kokee elämänlaatussa hyväksi. Valtaosa ikääntyneistä kokee päivittäisen elämänsä turvalliseksi, vaikka liki puolet 75 vuotta täyttäneistä asuu yksin. Myös koko maakunnan väestön kokema turvallisuuden tunne on parantunut.

Etelä-Savossa on mahdollista asua ja viettää vapaa-aikaa hyvin, vastuullisesti, edullisesti ja lähellä luontoa. Asuinympäristön viihtyisyys, esteettisyys ja turvallisuus luovat veto- ja pitovoimaa. Turvalliset ja terveet tilat asua, kouluttautua, tehdä työtä ja viettää vapaa-aikaa mahdollistavat hyvän elämänlaadun. Toisaalta erityisesti nuoret ja ikääntyneet kokevat liikenneyhteyksien puutteen haasteena.

Osallisuus ja yhteisöllisyys

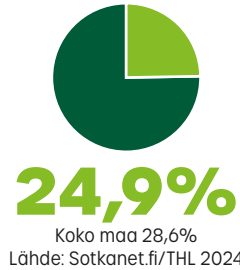
Etelä-Savon maakuntastrategiassa tavoitteena on yhteisöllisyyden lisääntyminen mm. järjestötoiminnan vahvistamisen sekä nuorten vaikuttamismahdollisuuksien lisäämisen

kautta. Asukkaiden osallisuus eli vaikutusmahdollisuudet oman asuinympäristönsä asioihin lisäävät myös turvallisuutta.

Etelä-Savon maakuntaliiton koordinoimana työryhmän toimii maakunnallinen YhES-järjestöneuvottelukunta, joka tukee aluekehittämistyötä ja on tiiviissä vuoropuhelussa hyvinvointialueen sekä kuntien kanssa.

Jokainen nuori on Etelä-Savolle erityisen tärkeä. Ns. NEET-nuoria (Not in Employment, Education or Training) on Etelä-Savossa enemmän kuin koko maan tasolla keskimäärin. Alueellista hyvinvointikertomusta laadittaessa on havaittu, että huolenaiheita nuorilla tuottavat mielen hyvinvoinnin haasteet, liian vähäinen liikkuminen ja ylipaino. Toisaalta nuoret saavat hyvinvointiinsa tukea opiskelu- ja harrastusmahdollisuuksista ja opettajilta parhaiten kuin kokomaassa keskimäärin.

Nuorisovaltuustotoiminta myös maakunnallisella tasolla lisää nuorten vaikuttamismahdollisuuksia, toiminta on vakiintunut hyvinvointialueen toiminnan osaksi ja lisäksi muut aluekehittämisorganisaatiot käyvät nuorten kanssa vuoropuhelua.

Tuloerot
(Gini-kerroin)Terveytensä
keskitasoiseksi tai
sitä huonommaksi
tuntevien osuus**Kulttuuri, taide ja luovat alat**

Kulttuurin, taiteen ja luovien alojen vahvistaminen on yksi keskeisimpiä hyvinvoinnin edellytyksiä. Eteläsavolaiset kunnat tuottavat kulttuurin peruspalveluja vaihtelevin resurssein. Kirjaston, vapaan sivistystyön ja taiteen perusopetuksen palveluja on tarjolla jokaisessa kunnassa, ja isommista kaupungeista löytyvät teatteri, orkesteri ja taidemuseo. Eteläsavolaisten kulttuurista osallisuutta ja kulttuurihyvinvointia edistäviä toimintamalleja ylläpidetään ja kehitetään kuntien, hyvinvointialueen, kolmannen sektorin ja taiteen ammattilaisten yhteistyössä. Sosiaaliset ja taloudelliset haasteet sekä heikot liikenneyhteydet hankaloittavat kuitenkin harrastuksiin ja tapahtumiin osallistumista ja kulttuuripalveluiden saavutettavuutta.

Etelä-Savo on tapahtumien maakunta, jossa kaunis järviluonto tarjoaa ainutlaatuiset puitteet konserteille, festivaaleille ja urheilutapahtumille. Kesä on erittäin vireää sesonkia niin suurten tapahtumien kuten Savonlinnan oopperajuhlien, myös pienempien, paikallisten yhdistysten ja vapaaehtoisten voimin toteutet-

tujen tapahtumien järjestämisessä. Kulttuuri-alan taloudellinen merkitys maakunnassa on vuositasaalla yli 100 miljoonaa euroa (noin 800 henkilötyövuotta). Luovaa taloutta ei kuitenkaan vielä ole selkeästi tunnistettu maakunnassa omaksi toimialakseen, ja luovilta aloilta olisi ammennettavissa enemmän ideoita ja osaamista muiden toimialojen rikastamiseksi.

Itäsuomalaisessa yhteistyössä ja alueellisilla hankkeilla on vahvistettu itäisen Suomen kulttuuriverkostoja ja toimeenpantu Etelä-Savon kulttuuristrategiassa 2022–2025 määritellyjä tavoitteita kuten vahvistettu kulttuurista osallisuutta, lisätty taiteilijoiden työllistymismahdollisuuksia ja luotu alan yhteistyörakenteita.

Vuodesta 2025 Etelä-Savossa on toiminut maakunnallinen kulttuurin ja luovien alojen työryhmä, joka edistää alueen kulttuurin, taiteen ja luovien alojen toimintamahdollisuuksia, yhteistyötä ja viestintää.

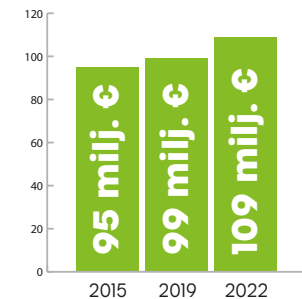
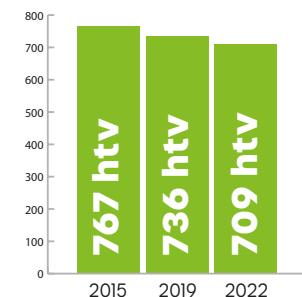
Maine ja tunnettuus

Vuonna 2024 Sydän Saimaalla - Etelä-Savon maakunnan maine ja tunnettuus -hankkeessa

toteutetun maakunnan maine- ja tunnettuus-tutkimuksen mukaan Etelä-Savossa lumoavat erityisesti ainutlaatuinen järviluonto, ihmiset, ilmapiiri, kulttuuritarjonta sekä vapaa-ajan harrastusmahdollisuudet. Etelä-Savon menestys ja hyvinvointi nyt ja tulevaisuudessa rakentuvat vahvan yhdessä tekemisen sekä yhtenäisen viestinnän varaan.

Väestökehitys

Etelä-Savon väkiluku 1.1.2025 oli 129 376 henkilöä. Väki on vähentynyt maakunnassa viimeiset kolmekymmentä vuotta. Viime vuosina muuttoliike, erityisesti maahanmuutto on ollut väestökehityksen positiivinen indikaattori. Tilastokeskuksen uusimman väestöennusteen mukaan maakunnan väkiluku jatkaa laskuaan aina vuoteen 2045 saakka. Ennuste osoittaa, että tuolloin Etelä-Savossa olisi 112 880 asukasta ja väestöllinen huoltosuhde erityisen korkea. Ennusteen mukaan myös muu Suomi seuraisi ikääntymistrendissä perässä siten, että vuonna 2070 yli 65-vuotiaiden osuus koko maan väestöstä hipoi liki kolmannesta. Nykyisen tasaisen nettomaahanmuuton ansiosta koko maan väestötrendi olisi kuitenkin kasvava painottuen nykyisiin kasvukeskuksiin. Konsultointiyritys MDI/FCG:n vuonna 2024 julkaisemien vaihtoehtoisten skenaarioiden mukaan voimakaskaan maahanmuutto ei käännä laskevaa väestökehitystä kasvavaksi tulevaisuudessa.

Kulttuurialojen tuotos-jakauma (milj.€) 2022**Tuotos miljoonissa euroissa****Työllisyys henkilötyövuosina**

3

**VÄESTÖRAKENTEEN MUUTOS
JA ÄLYKÄS SOPEUTUMINEN**

Supistuvalla ja ikääntyvällä väestönkehityksellä on vaikutusta siihen, miten julkiset ja yksityiset palvelut maakunnassa toimivat. Hyvä elämä (elämänlaatu, osallisuus, turvallisuus, toimeliaisuus, verkostot) on kuitenkin mahdollinen tavoite myös väestöltään supistuvalla alueella, mikäli muutoksen seurauksia hallitaan ja kasvua tavoitellaan keskittyen niihin osa-alueisiin, joissa kasvulle on realistisia mahdollisuuksia.

Älykäs sopeutuminen on uudenlainen näkökulma kehitykseen, jossa elämänlaatua voidaan ylläpitää väestön supistumisesta huolimatta. Älykkäässä sopeutumisessa kyse on supistuvan muutostrendin seurausten hallitsemisesta siten, että tulevaisuuden kehityskulkuihin mukaudutaan proaktiivisilla toimenpiteillä. Mukautumista voidaan toteuttaa esimerkiksi luomalla osallistumisen mahdollisuuksia, kehittämällä digitaalisia ja joustavia palveluratkaisuja, muuttamalla tilojen ja rakennusten käyttötarkoituksia sekä edistämällä monipaikkaisuuden mahdollisuuksia. Myös ekosysteemipalveluiden ja yhteisöllisyyden edistämällä aluetta voidaan auttaa

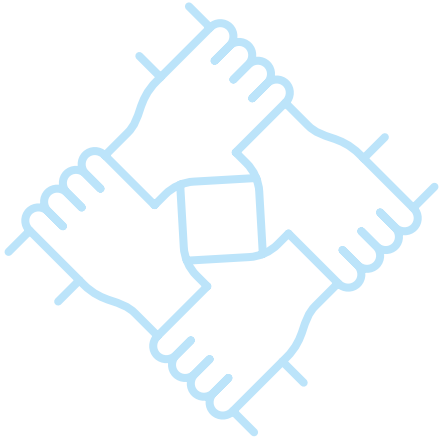
sopeutumaan tulevaisuuden olosuhteisiin.

Älykäs sopeutuminen poikkeaa merkittävästi vallinneesta kasvua korostavasta ajattelutavasta, jossa kasvu nähdään ensisijaisena ratkaisuna demografiseen ja taloudelliseen supistumiseen. Älykkäässä sopeutumisessa kehitystä tarkastellaan puolestaan erityisesti koetun hyvinvoinnin ja elämänlaadun näkökulmista. Supistuville alueille olisi tärkeää siirtyä kasvun priorisoinnista enemmän kohti hyvinvoinnin ja elämänlaadun parantamista, sillä toiveet kasvusta eivät usein ole demografisten realiteettien tukemia. Etelä-Savon ollessa tällä hetkellä Suomen maakunnista väestön kannalta voimakkaimmin supistuva, tulee älykkään sopeutumisen mahdollisuuksia pohtia uutena lähestymistapana maakunnan kehittämiseen.

Kesällä 2025 Etelä-Savon maakuntaliitossa selvitettiin älykkään sopeutumisen tilannekuvaa aiheeseen liittyvän työpajan ja kuntien viranhaltijoille suunnatun kyselyn avulla. Kerätyn aineiston perusteella älykäs sopeutuminen nähdään mahdollisena lähtökohtana alueen kehittämiseksi. Älykkään sopeutumisen

ajattelutavan sekä kuntien tavoitteiden ja intressien välillä ei nähdä merkittäviä ristiriitoja. Myös monipaikkaisuuden mahdollisuudet sekä ikäihmiset nähdään mahdollisena voimavarana. Mahdollisia esteitä uudelle ajattelutavalle saattavat kuitenkin aiheuttaa vaihtelevat näkemykset kasvun ensisijaisuudesta supistuvan väestönkehityksen ratkaisuna, kyvyttömyys uusien ja innovatiivisten ratkaisujen luontiin, toimijoiden kyky poisoppia vanhoista toimintatavoista sekä osaamisen turvaaminen supistumisesta huolimatta.

Aineiston perusteella kunnissa toteutetaan moneen aihealueeseen liittyen konkreettisia toimenpiteitä väestön vähenemisen ja ikääntymisen sopeutumiseen varautumiseksi muun muassa seuraavilla tavoilla: Palveluiden kannalta etenkin kouluverkkoja käytetään sopeuttamisen kohteena, koulutuksen ja osaamisen saralla tehdään verkostoyhteistyötä, digitalisaatiota hyödynnetään etenkin sähköisten palveluiden avulla, rakennusten käyttötarpeita on muutettu ja alueen mielikuvaa on parannettu markkinoinnin ja viestinnän avulla. Näistä sopeutumiseen pyrkivistä toimenpi-

teistä erityisesti digitalisaatiota ja paikkariippumattomuutta kehittävät toimenpiteet edesauttavat myös älykkään sopeutumisen mukaista kehityskulkua. Myös rakennuksien ja maankäytön sekä koulutuksen ja osaamisen osalta toteutetuista toimenpiteistä on löydetävissä näitä piirteitä. Yksittäiset älykkään sopeutumisen mukaiset toimenpiteet luovat hyvän pohjan älykkään sopeutumisen vakiinnuttamiselle kokonaisvaltaisemmin osaksi maakunnan ja kuntien toimintaa. On tärkeää, että jatkossa yksittäistä sopeutumistoimenpiteistä saadaan muodostettua koko maakunnan jakama yhteinen pyrkimys tulevaisuuden väestörakenteeseen sopeutumiseen, ilman että elämänlaatu pääsee laskemaan.

Yksittäisten toimenpiteiden lisäksi Etelä-Savossa on ollut käynnissä kaksi älykästä sopeutumista tukevaa hanketta. Maakunnan sosiaalista kestävyyttä ja älykästä sopeutumista on pyritty edistämään CASPER-hankkeessa kehittämällä uusia käytäntöjä vahvistaa kansalaisten ja yhteisöjen aktiivista osallistumista (yhteistyössä kuntien kanssa). Vaikka väestö vähenee, alue voi menestyä

monilla elämänlaadun ja hyvinvoinnin mittareilla. Se tekee kunnista houkuttelevia ihmisille jäädä tai jopa palata – voimme säilyttää ja vaalia alueemme elinvoimaisuutta, erityispiirteitä ja kulttuuriperintöä. Etelä-Savon ELY-keskuksen toteuttamassa, jo päättyneessä Jurakausi-hankkeessa puolestaan luotiin toimintamalli, jonka keinoin voidaan löytää uusia käyttötarkoituksia vajaakäyttöisille tai tyhjiilleen jääneille julkisille rakennuksille.

Älykkään sopeutumisen osalta keskeisin toimenpide Etelä-Savossa vuosina 2026–2029 on ajattelutavan juurruttaminen toimijakentälle (viranhaltijat, luottamushenkilöt, asukkaat sekä muut toimijat). Juurruttamisen asema on tässä vaiheessa ensisijaista, sillä älykkään sopeutumisen vakiinnuttaminen vaihtoehtoisena suunnitteluparadigmaksi kasvuun edellyttää tietoisuuden lisäämistä. Juurruttamista voidaan edistää esimerkiksi herättämällä tietoisuutta älykkään sopeutumisen sisällöistä ja väestönennusteista, kasvattamalla optimistisuutta kasvusta riippumattomista kehityskuluista sekä aloittamalla keskustelua älykkään sopeutumisen soveltuvuudesta maakunnassa.

4

AIEMMAN OHJELMATYÖN VAIKUTUKSET

Keväällä 2024 toteutettiin kolmen maakunnan (Etelä-Savo, Pohjois-Savo ja Pohjois-Karjala) vuosille 2022-2025 laatimien maakuntaohjelmien arviointi ulkopuoliselta arvioijalta yhteishankintana Pohjois-Karjalan maakuntaliiton toimesta. Toimeksiantoon kuului arvioida maakuntaohjelmien tavoitteita, painopisteitä, toteutumista ja vaikutuksia, sekä sidosryhmien osallistamista ohjelman laadintaan. Kilpailutuksen voitti Owal Ggroup Oy, joka toteutti arvioinnin monimenetelmällisesti haastattelemalla asiantuntijoita ja sähköisellä kyselyllä. Lisäksi se toteutti Itä-Suomen maakuntien toimintaympäristön tulevaisuutta käsittelevän yhteisen skenaariotyöpajan.

Arvioinnin tuloksena saatiin seuraavia maakuntien yhteisiä kehittämis ehdotuksia. Maakuntaohjelmien kyky reagoida toimintaympäristön muutoksiin tunnistettiin uudistamistarpeeksi kaikissa maakuntaohjelmissa. Suomen ja Euroopan turvallisuus- ja rajatilanne on heikentynyt dramaattisesti maakuntaohjelman 2022-2025 aikana, minkä vuoksi saavutettavuuteen, huoltovarmuuteen

ja kokonaisturvallisuuteen liittyvät kysymykset ovat vaatineet uudenlaisia toimenpiteitä ja painotuksia erityisesti Itä-Suomessa. Investointien, uusiutuvan energian hankkeiden, hiilineutraaliuden ja TKI:n kehittäminen nyt ja tulevaisuudessa ovat sekä edellytys että kehittämiskohde Itä-Suomen maakunnissa. Suurin uhka Itä-Suomelle on sen geopolittinen sijainti ja siitä johtuvat mielikuvat, alueen epäedullinen väestörakenne ja osajien puuttuminen. Yritysten kasvun mahdollisuuksien tunnistaminen on Itä-Suomelle tärkeää niin yritysten kilpailukykyyn kuin osaavan työvoiman ja osaamisen kehittämisen aikaansaamiseksi.

Etelä-Savon maakuntaohjelma 2022-2025 laadittiin haastavan koronapandemian alkuvaiheessa 2020-2021, mikä muutti totuttuja yhteisöllisiä työskentelytapoja ja siirsi niitä sähköisiksi. Arvioinnin mukaan sidosryhmät ovat kuitenkin kokeneet osallistamisen tavat onnistuneiksi, ja toivottiin, että jatkossa voitaisiin hyödyntää enemmän digitaalisia osallistumismenetelmiä. Yritysten ja nuorten osallistumista maakuntaohjelman laatimi-

seen toivottiin lisättävän. Maakuntaohjelman tavoitteet ja painopisteet ovat vastanneet hyvin maakunnan tarpeisiin ja tukeneet sen kehittymistä. Panostukset ovat kohdistuneet innovaatioympäristöihin ja klustereihin mm. ruoan, veden ja matkailun teemoissa.

Vastaajien mielestä elinkeinojen uudistaminen edellyttää kuitenkin rohkeampia uusia avauksia nykyisten ja perinteisten elinkeinojen rinnalle esimerkiksi uusilla yhteistyökumppanuuksilla ja hankeavauksilla. Myös maakunnan erityispiirteitä ja vahvuuksia voidaan tuoda vielä selkeämmin esille, jotta Etelä-Savo erottuisi paremmin muiden maakuntien joukosta. Rahoituksen kohdentamisessa on onnistuttu hyvin, mutta lisäksi toivotaan myös pitkäkestoisempia kokeilu- ja kehittämishankkeita. Kaiken kaikkiaan maakuntaohjelman rooli aluekehittämisessä on sidosryhmien keskuudessa hyvin tunnistettu. Ohjelma nähdään hankerahoitusta ohjaavana ja maakunnan toimijoiden strategioiden laatimista tukevana selkänä. Ohjelma nostaa esille maakunnan strategiset vahvuusalueet ja painopisteet sekä

tuo esille Etelä-Savon vahvuuksia kansallisesti ja kansainvälisesti.

EU-rahoituksen vaikuttavuus

Uudistuva ja osaava Suomi 2021-2027 -ohjelma tukee elinkeino-, energia-, ilmasto-, innovaatio-, koulutus- ja työllisyyspolitiikkaa sekä syrjäytymisen ja köyhyyden vastaista työtä. Ohjelma sisältää Euroopan aluekehitysrahaston (EAKR), Euroopan sosiaalirahaston (ESR+) sekä Oikeudenmukaisen siirtymän rahaston (JTF) toimet, jolla on lievitetty turpeen energiakäytöstä luopumisen aiheuttamia vaikutuksia ja edistetty oikeudenmukaista siirtymää. ESR+ ohjelma tukee kestävän kehityksen mukaista uudistumista, osaamisen kehittämistä ja osallisuutta.

Uudistuva ja osaava Suomi 2021-2027 -ohjelman läpileikkaavia painopisteitä ovat kestävä kehitys, sukupuolten tasa-arvo, yhdenvertaisuus, digitaalisuus, kansainvälis-

tyminen, ilmastonmuutos ja innovatiivisuus. Nämä sisältyvät kaikkeen toimintaan. Lisäksi EAKR-rahoituksesta 35 prosenttia kohdistetaan ilmastotoimenpiteisiin.

Maakuntaliitto ja Etelä-Savon ELY-keskus vastaavat ohjelmärahoituksen välittämisestä maakunnassa noudattaen maakuntaohjelman painopisteitä. Kaikista EU -hankkeista valtaosa on ollut kehittämishankkeita, joilla on vahvistettu maakunnan elinvoimaa ja TKI-toimintaa. JTF -rahoituksella on voitu rahoittaa kuitenkin myös kuntien perusrakenteen investointihankkeita ja yritystuilla yritysten kehittämistä. Huomattavaa on, että erityisesti maakuntaliiton rahoittamista hankkeista runsas 90 % on ollut älykkään erikoistumisen strategian mukaisia kehittämis- ja/tai investointihankkeita.

Maakunnassa hyödynnetään myös kansainvälistä EU:n -rahoitusta, kuten INTERREG -ohjelmia, HORIZONTTI Eurooppa, ERASMUS ja LIFE -rahoitusta. Ne ovat painottuneet älykkään erikoistumisen kärjistä metsään, matkailuun, veteen sekä hyvinvoin-

tiin ja poikkileikkaavissa teemoissa osaamisen tukemiseen.

Ohjelmakaudelle 2021-2027 Etelä-Savolle myönnettyä EAKR ohjelmärahoitusta ja JTF rahastoa on jäljellä 33,26 milj. euroa vuosille 2026-2027. Vastaavasti ESR+ rahoitusta on jäljellä 16,15 milj. euroa. Rahoitus ei toteutune täysimääräisesti, sillä seurantakomitea esittää maan hallitukselle ja edelleen komissiolle EAKR ja ESR+ -rahoitusvälineiden osittaista suuntaamista uudelleen vuosina 2026-2027 puolustusinvestointeihin osana EU:n Val-koista kirjaa ja ReArm Europe suunnitelmaa. Varojen siirto on suuruudeltaan noin 10% koko ohjelmakauden varoista, mutta vaikutus kohdistuu vuosille 2026-2027, mikä teknisesti ottaen leikkaa puolet normaaleista myöntövaltuuksista näiltä vuosilta. Ohjelmakauden toteuttamista suunnitellaan niin ikään jatkettavan vuoden 2028 loppuun saakka. Myöntövaltuuksien väheneminen luo paineita hanketoimijoille muiden korvaavien rahoitusvälineiden etsintään kehittämistyössään maakuntaohjelmakaudella 2026-2029.

Euroopan komissio antoi heinäkuussa 2025 ehdotuksensa sen monivuotiseksi rahoituskehikseksi ja säädöspaketiksi (MMF) seuraavalle ohjelmakaudelle 2028-2034. Huomionarvoista on, että ohjelmia ja rahoituksen korvamerkintöjä on vähennetty. Rahoituksen painopiste tulee olemaan yritysten kilpailukyvyyn ja kokonaisturvallisuuden parantamisessa. Suomen kansalliseen ja alueelliseen suunnitelmaan olisi tulossa noin 9,7 mrd. euron rahoitus vuoden 2025 hinnoilla. Suomi tulee saamaan yhden kansallisen kirjekuoren, joka sisältää kokonaisrahoituksen, muiden jäsenmaiden tapaan. Tästä 1,6 miljardia on maahanmuuttoon, turvallisuuteen ja sisäasioihin (turvapaikanhakijat ja heidän integrointi, rajavalvonta ja sisäinen turvallisuus), sekä 300 miljoonaa sosiaaliseen ilmastorahastoon. Loput osoitetaan maatalouden suoriin tukiin ja koheesioon (koheesio, maaseudun kehittäminen ja kalatalous). NSPA -rahoituksen odotetaan jatkuvan. Maakuntien välisestä rahanjaosta tullaan päättämään kansallisella tasolla vuosina 2026-2027. Maakuntaohjelman

2026-2029 osalta voidaan vasta todeta se, että rahoitus päättyvällä ohjelmakaudella on niukkaa ja uuden ohjelmakauden osalta siihen liittyy runsaasti epävarmuuksia.

Hankkeita on rahoitettu seuraavasti 30.6.2025 mennessä ohjelmakauden 2021-2027 valtuuksilla:

EU rahasto	Rahoitettuja hankkeita/ kpl ^{*)}	Suunniteltu rahoitus milj. €	Vritystuet €
EAKR	197	56 316 982	41 329 070 (130 kpl)
ESR+	69	16 884 605	
JTF	70	43 639 875	
Yhteensä	336	116 841 462	41 320 070

*) pois lukien yritystukihankkeet

Taulukko 1. Hankerahoitusta ohjelmakauden 2021-2027 valtuuksilla (30.6.2025 mennessä)

Ohjelmarahoituksella on ollut huomattava merkitys maakunnan keskeisten osaamis- ja kasvualustojen vahvistamisessa. Savonlin-

nan metsäbiotalouden osaamiskeskittymän TKI-toimintoja on tuettu rahoittamalla toimitiloja sekä niiden varusteluun liittyviä laitehankintoja. Merkittävimpinä kohteina on käynnissä teollisen puurakentamisen kuitulaboratorion laajennus, joka on jatkoa aiemmalle kuitulaboratorioinvestoinnille. Luonnonvarakeskuksen metsäntutkimuksen käyttöön rahoitettu metsäpuiden kasvullisen lisäyksen laboratorio on mahdollistanut Luken strategisen yksikön sijoittumisen ja tutkimustoiminnan jatkumisen Etelä-Savossa, mihin on rahoitettu useita kehittämissuunnitelmia.

EU-rahoituksella on vauhditettu myös Mikkelin EcoSairilan jätevedenpuhdistamon yhteyteen rakentuvan biotalouden osaamiskeskuksen, Blue Economy Mikkelin (BEM) kehittämistä ja liiketoimintaa, jonka ympärille on muodostunut vesiklusteri.

Memory Campus -kehittämislustalla on kohdennettu ohjelmarahoitusta arkistointi- ja digiosaamisen osaamiskeskittymän vahvistamiseen, johon syntynyt digitaalinen innovaatiokeskus ja digitaalisen osaamisen klusteri 2025.

Kalevankankaan hyvinvoinnin ja terveyden kehittämisalustalla on tuettu Kaakkois-Suomen Ammattikorkeakoulun Active Life Lab -tutkimus- ja kehitysyksikön hyvinvointipalveluihin liittyvää TKI-toimintaa. Lisäksi DIAK ammattikorkeakoulu on saanut rahoitusta mm. digitaalisten oppimisympäristöjen, hoiva-alan palvelujen sekä vaikeassa työmarkkina-asemassa olevien työllistymisen ja palvelujen kehittämiseen.

Etelä-Savon ruokaklusteri aloitti toimintansa vuonna 2021 XAMK:in vetämänä ja Etelä-Savo palkittiin EU:n parhaana luomualueena vuonna 2024. Etelä-Savon maakuntaliiton taustaorganisaationa hallinnoimaa D.O Saimaa alkuperämerkkiä on kehitetty toimijalähtöisesti ja laajennettu D.O Saimaa yhteistyötä koskemaan myös Etelä-Karjalan maakuntaa. Saimaa European Region of Gastronomy -hankkeella kehitettiin niin ikään Saimaan alueen omaleimaista ruokaa ja kulttuurimatkaileu ylimaakunnallisella hankkeella, jonka tuloksena syntyi mm. Taste Saimaa -verkosto, jossa on yli 200 jäsentä.

Savonlinnan seudulle on rahoitettu Saimaa lautasella -hanke, joka kehittää paikallista ruokajärjestelmää, laajassa yhteistyössä alueen toimijoiden kanssa.

Puumalan Viljakansaarentien ja Piekämäen Partaharjun tien parantamiseen on ohjattu EAKR rahoitusta noin 2 milj. euroa.

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma

Etelä-Savossa on myönnetty Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman 2021-2027 tukirahoitusta (EU ja valtio) yhteensä 42 miljoonaa euroa. Rahoituksesta 43 % on käytetty yritysten omiin hankkeisiin yritystukina, vajaa neljännes LEADER-hankkeisiin.

Innovaatiotoiminnan ekosysteemisopimus

Mikkelin kaupunki ja valtio sopivat Innovaatiotoiminnan ekosysteemisopimuksen helmikuussa 2021. Sopimuksen strateginen painopiste vuosille 2020-2027 on "Yhdyskuntavesien kiertotalous". Painopiste tukee

EcoSairilan vesiossaamisen keskittymän kehittymistä ja liiketoimintaa. Ekosysteemisopimus mahdollistaa osaltaan uuden jätevedenpuhdistamon yhteyteen rakentuvan Sinisen biotalouden osaamiskeskuksen, Blue Economy Mikkelin (BEM) kehittymisen alan merkittäväksi toimijaksi. Sopimuksen toimeenpanon vuotuinen budjetti on suuruusluokaltaan 0,250 milj. euroa, josta valtion osuus on 60 prosenttia ja Mikkelin kaupungin ja Mikkelin seudun osuus 40 prosenttia. Rahoitus tulee EAKR -ohjelmasta erillisrahoituksena.

CBC ja Interreg

Kaakkois-Suomi – Venäjä CBC-ohjelmat jäädytettiin vuonna 2022 Venäjän hyökättyä Ukrainaan ja kohdennettiin muualle. Tämän

seurauksena komissio kohdensi kaudelle 2024-2028 jo myönnettyt CBC -varat uudelleen ja ne jaettiin olemassa oleville Interreg Central Baltic ja Interreg Aurora ohjelmille. Komissio hyväksyi Etelä-Savon liittymisen 1.1.2024 lukien osaksi Interreg Central Baltic ohjelmaa, jossa mukana olivat jo Kymenlaakso ja Etelä-Karjala. Etelä-Savon hanketoimijoiden osu-matarkkuus kansainvälisen hankerahoituksen haussa Interreg Central Baltic ohjelmasta on ollut erittäin hyvä ja rahoitetut hankkeet jatkuvat vuoden 2027 loppuun saakka.

Kansallisen rahoituksen vaikuttavuus

Kansallisella rahoituksella on rahoitettu hankkeita yhteensä 5,275 miljoonalla eurolla vuosina 2022-2025. Summa sisältää vuonna 2023 saadun 2,940 milj. euroa Business Finlandille Itäisen Suomen kestävän matkailun kasvuohjelma -hankkeen rahoituksen. Edellä kerrotuista CBC -ohjelmista (2022) vapautunut 16 milj. euron kansallinen rahoitusosuus on jäänyt jakamatta maakunnille.

Alueelliset innovaatiot ja kokeilut -hanke (AIKO) ja Maakunnan omaehtoisen kehittämisen määräraha (MOKRA)

Alueelliset innovaatiot ja kokeilut (AIKO) ja Maakunnan omaehtoisen kehittämisen määräraha (MOKRA) -rahoituksella rahoitettiin 2021-2027 ohjelmakauden aloituksen viivästy-

misen vuoksi pieniä (enintään 100 000 euroa) kehittämishankkeita alueelle. AIKO-rahoitusta saatiin 0,556 milj. euroa ja MOKRA -rahoitusta 0,285 milj. euroa ja hankkeita toteutettiin vuosina 2022-2024.

AKKE Kestävä monipaikkaisuus ja osaavan työvoiman saatavuus

Etelä-Savon maakuntaliitto sai Työ- ja elinkeinoministeriöltä vuonna 2022 alueiden kestävän kasvun ja elinvoiman tukemiseen tarkoitettua määrärahaa yhteensä 0,560 milj. euroa. Summa jaettiin kahteen teemaan, kestävään monipaikkaisuuteen liittyvien hankkeiden rahoittamiseen 0,280 milj. euroa ja osaavan työvoiman saatavuutta kehittäviin 0,280 milj. euroa.

AKKE TKI-toiminnan tukeminen

Etelä-Savon maakuntaliitto sai 0,450 milj. euron AKKE määrärahan TKI-toiminnan tukemiseen vuonna 2003. Rahoitusta kohdistettiin mm. Etelä-Savon TKI-tiekartan jalkauttamiseen ja maakunnan kansainvälis-

tymissuunnitelman laatimiseen. Rahoituksella on myös tuettu kansainvälisen hanketoiminnan edistämistä ja valmistelua.

Mikkelin matkailun kehittämisen erityisrahoitus Mikkelin kaupungille

Mikkelin matkailun kehittämiseen myönnettiin vuonna 2023 0,5 milj. euroa erityisrahointusta, josta rahoitettiin hanke nimeltä Keula kohti Mikkeliä – matkailua tukevan lentotoiminnan, koulutustoiminnan ja tapahtumatoiminnan edistäminen. Hanketta toteuttaa Mikkelin kehitysyritys Miksei Oy.

Itäisen Suomen kestävän matkailun kasvuohjelma (AKKE)

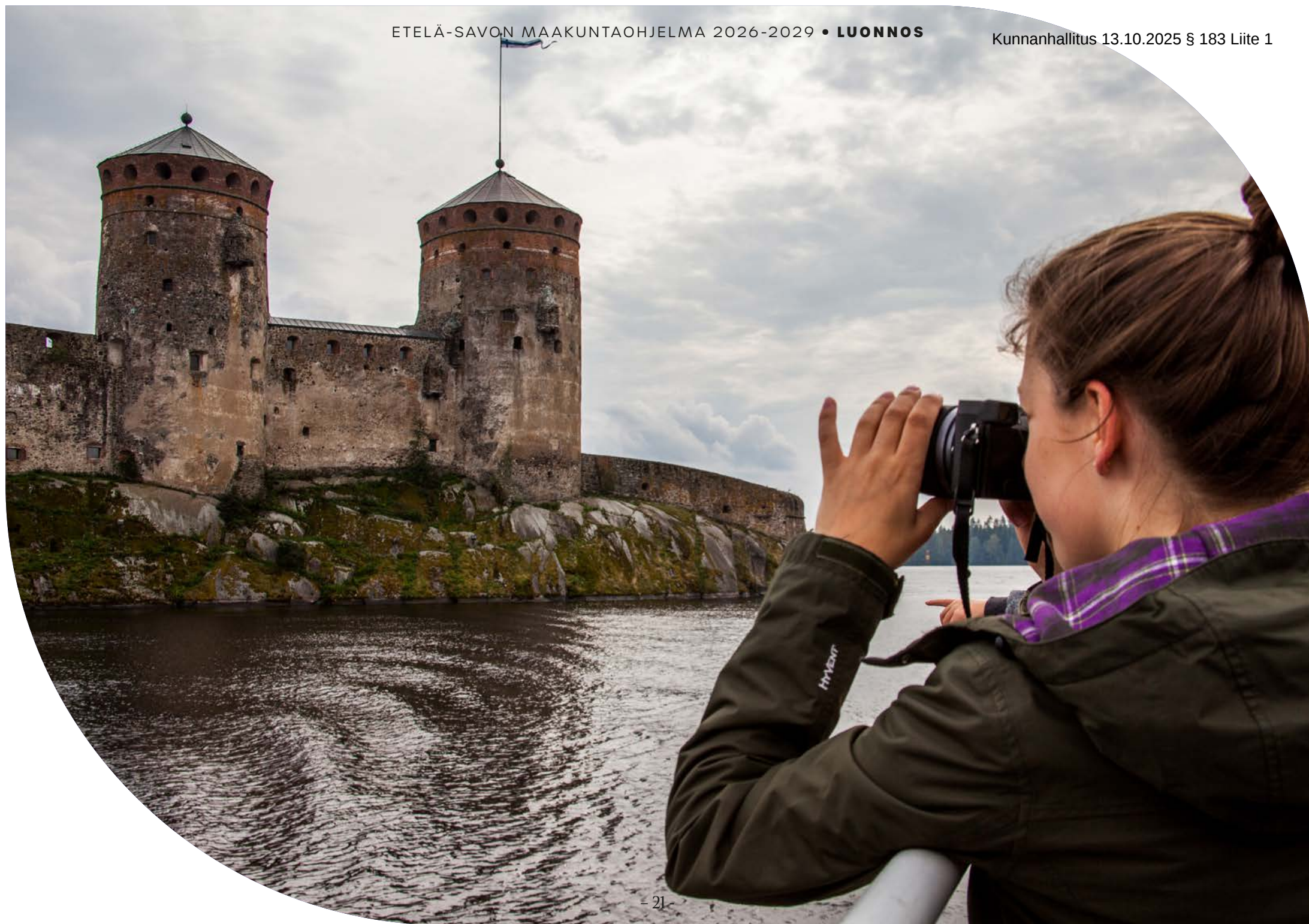
Valtioneuvosto on lokakuussa 2024 päättänyt kohdistaa alueiden kestävän kasvun ja elinvoiman tukeminen -määrärahaa yhteensä 3 milj.

euroa Visit Finlandin toteuttamaan Itäisen Suomen kestävän matkailun kasvuohjelmaan. Tavoitteena on Itäisen Suomen matkailun kansainväliseen myynnin edistämiseen, markkinointiin ja kilpailukykyyn parantamiseen liittyviä toimenpiteitä vuosina 2025-2028. Myös maakunnilta odotetaan vastaavaa panostusta ylimatekunnallisena matkailun kehittämishankkeena, jolla vastataan Visit Finlandin tekemiin panostuksiin. Tähän tarvittava rahoitus maakunnille voisi tulla esimerkiksi jakamatta jääneistä kansallisista CBC-varoista.

Matkailuun panostamalla on mahdollista saada itäisen Suomen alueelle uutta kilpailukykyä sekä vahvistaa sen veto- ja pitovoimaa niin asukkaille kuin investoinneille uusien työpaikkojen ja palveluiden myötä. Itäisessä Suomessa on tehty jo uusia matkailun avauksia ja potentiaalia markkinoiden laajentami-

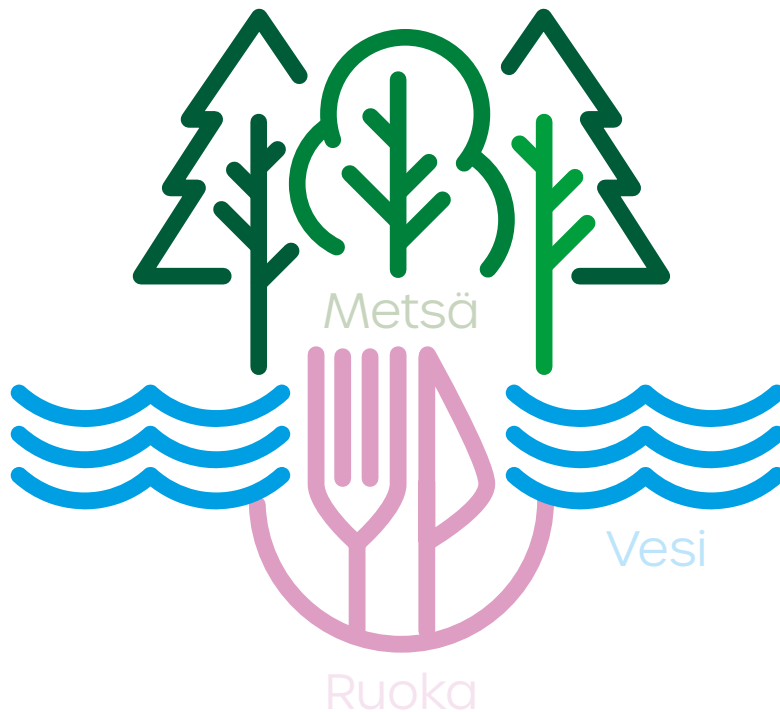
seen löytyy.

Visit Finlandin vahvuutena on kansainvälisen kasvun edistäminen, mikä täydentää osaltaan alueellisten hankkeiden ja alueorganisaatioiden kansainvälisen kasvun ponnisteluja yhteisen päämäärän saavuttamiseksi. Kestävän matkailun kasvuohjelmassa sekä itäisen Suomen ohjelman valmistelussa ovat mukana Kymenlaakson-, Etelä-Karjalan-, Pohjois-Karjalan-, Etelä-Savon-, Pohjois-Savon sekä Kainuun maakuntaliitto. Etelä-Savon maakuntaliitto on nimetty välittäväksi toimielimeksi ja hankkeen valvojaksi.

5

ETELÄ-SAVO - SAIMAAN MAAKUNTA 2030 -STRATEGIA

Maakuntastrategia linjaa kehittämisen kärjet ja niille asetetut pitkän aikavälin tavoitteet vuoteen 2030. Strategian kolme kärkeä – METSÄ, VESI, RUOKA – ovat aluekehityksen peruselementit, joihin perustuvaan kestäväan yritystoimintaan ja erityisosaamiseen Etelä-Savon aluetalouden kasvupotentiaali rakentuu. Valinnat kytkeytyvät saumattomasti Etelä-Savon luontaisiin vahvuuksiin. Maakunnassa on kaikkiin kärkiin liittyvää vahvaa raaka-ainetuotantoa sekä korkeamman jalostusasteen yritys-, tutkimus- ja innovaatio-toimintaa.

Etelä-Savon visio vuoteen 2030 on Puhtaasti Paras! Se heijastaa maakunnan kärkivalintojen näkökulmasta alueen vahvoja luontoarvoja ja runsaita luonnonvaroja, joiden

pohjalta alueen kasvu ja elinvoima rakentuvat kestäväan elinkeinotoimintaan, osaamiseen ja hyvinvointiin. Kukin strategiakärki ymmärretään laajasti, koko klusterin kattavana kehittämistoimintana.

Päivitetty Puhtaasti paras! -maakuntastrategia on ollut voimassa vuodesta 2020 lähtien ja toimintaympäristön muutosten (mm. Venäjän hyökkäyssota Ukrainassa) myötä strategiaa kohtaan on ilmennyt muutostarpeita. Vuoteen 2045 tähtäävä, pitkän aikavälin linjaukset kokoava uusi maakuntastrategia tullaan valmistelevaan ja laatimaan vuosina 2026 - 2027 laajassa yhteistyössä maakunnan kehittäjätahojen kanssa.

Etelä-Savo – Saimaan maakunta 2030 -strategian kärkivalinnat ja tavoitteet

PUHTAASTI PARAS!

Metsä

*Metsistä menestystä
ja mielihyvää*

Metsät ovat
hyvin hoidetut
ja **kestävästi**
hyödynnetyt.

**Metsä-
osaamisemme ja
-liiketoiminta** on
maailman kärkeä
useilla korkean
osaamisen alueilla.

**Matkailu ja
hyvinvointi**
laajentavat metsien
monikäyttöisyyttä.

Vesi

*Vedestä viisaasti
vaurautta*

Etelä-Savossa
on **maailman**
puhtaimmat
vesistöt.

Vesiosaaminen
on **laajaa**
liiketoimintaa.

Saimaan maakunta
on **asumisen**
ja matkailun
vetovoimainen
kohde.

Ruoka

*Eettisillä eväillä
elinvoimaa*

Ruokaketjut ovat
erikoistuneet ja
hyvin toimivat.

**Elintarvike-
osaamisemme**
on korkean
jalostusasteen
liiketoimintaa.

Vahva **ruoka-
kulttuuri** on
kilpailuetumme.

MAAKUNTAOHJELMAN 2026-2029 KEHITTÄMISEN KÄRKITEEMAT

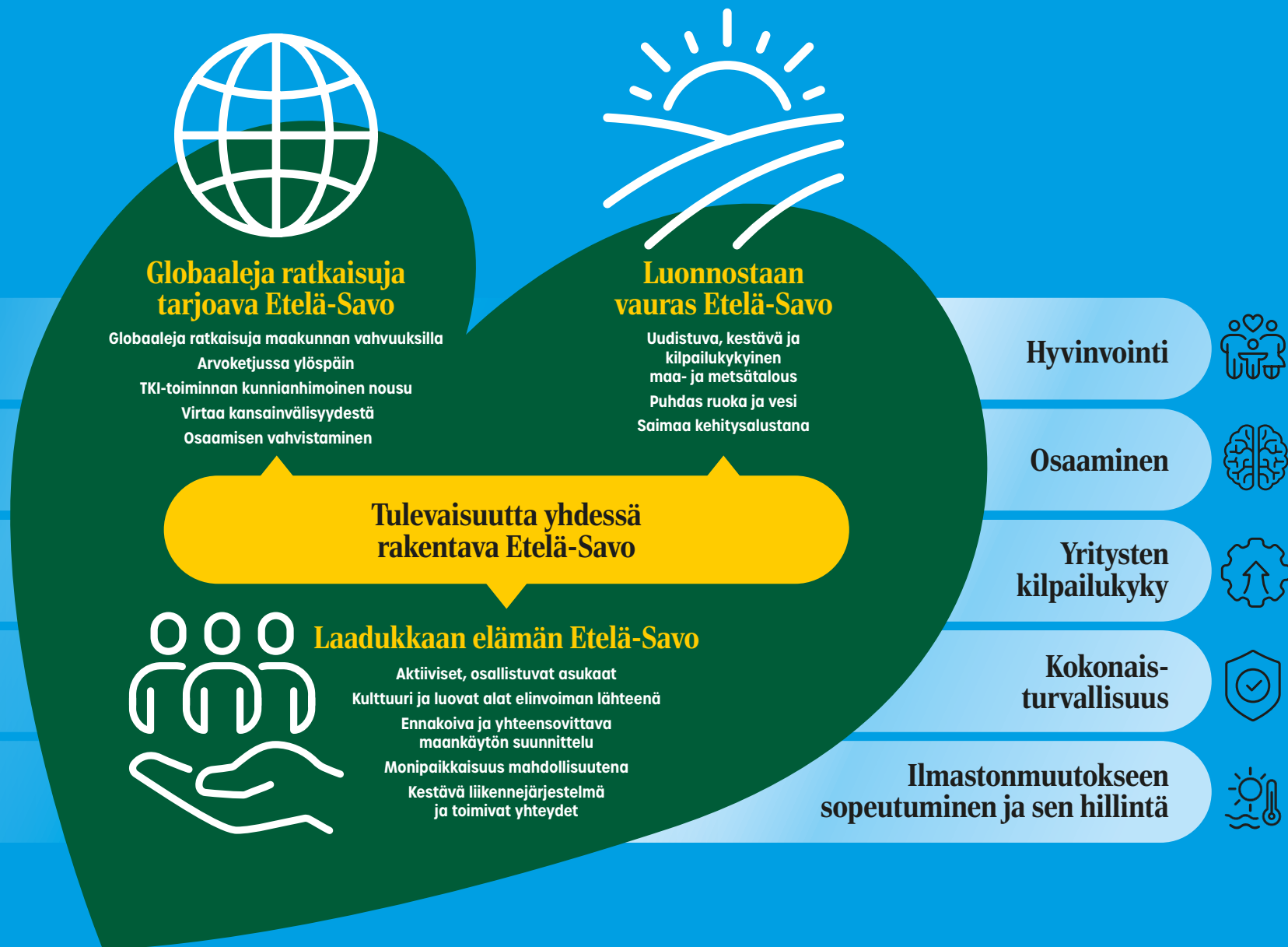
Maakuntastrategian linjausten pohjalta laadittu maakuntaohjelma on strategian toimeenpanon keskeinen työkalu. Nelivuotisessa ohjelmassa tarkennetaan aluekehittämisen tavoitteita ja niiden toimeenpanoa lähivuosina. Ohjelma sisältää tavoitteet ja keskeisimmät toimenpiteet, joilla viranomaiset ja muut tahot yhdessä kehittävät maakuntaa. Toteuttamalla ohjelmaa maakunta etenee kohti pitemmän aikavälin tavoitteitaan. Etelä-Savon elinvoiman ja hyvinvoinnin kannalta keskeisimpiä aluekehittämisen osa-alueita elinkeinot ja työllisyys, osaaminen ja koulutus, digitaalinen ja fyysinen saavutettavuus, elinympäristön laatu, ilmastotoimet ja kestävä kehitys sekä hyvinvointi, elämänlaatu ja kulttuuri. Monialainen yhteistyö ja kumppanuushakuinen verkostoituminen, niin kansallisesti kuin kansainvälisesti on myös toimenpiteiden keskiössä.

Maakuntaohjelma ja sen osana valmisteltu Etelä-Savon älykkään erikoistumisen strategia (ÄES) on pohjana Euroopan unionin toimenpideohjelmien ja kansallisen aluekehittämisen erityisohjelmien toteuttamiselle maakunnassa. Ne myös kokoavat eri toimijoiden ja toimialojen kehittämistyötä tukemaan laajempia kehittämiskokonaisuuksia.

Valtioneuvoston aluekehittämis päätöksessä on määritelty valtakunnalliset alueiden kehittämisen painopisteet vuosille 2024-2027. Päätös ohjaa eri hallinnonalojen ja maakuntien alueiden kehittämistä ja niiden toimenpiteiden yhteensovittamista. Maakuntaohjelman valmistelussa on otettu huomioon aluekehittämis päätöksen tavoitteet ja kehittämistoimien painopisteet siten, että ne ovat linjassa valtakunnallisen aluekehittämis päätöksen kanssa.

Maakunnan kehittämisen tavoitteet sekä läpileikkaavat teemat vuosina 2026 – 2029 on tiivistetty alla olevaan kuvaan. Pää tavoitteet ovat: Globaaleja ratkaisuja tarjoava Etelä-Savo, Laadukkaan elämän Etelä-Savo sekä Luonnostaan vauras Etelä-Savo. Näihin tavoitteisiin päästään tulevaisuutta yhdessä rakentamalla. Alatavoitteita sekä toimenpiteitä niihin liittyen esitellään tarkemmin luvuissa 6.1 – 6.3. Läpileikkaavia teemoja ovat: ilmastonmuutokseen sopeutuminen ja sen hillintä, yritysten kilpailukyky, kokonaisturvallisuus, osaaminen ja hyvinvointi. Näitä teemoja esitellään tarkemmin luvussa 6.4.

Etelä-Savon maakunta- ohjelman 2026–2029 kehittämistä- tavoitteet ja läpileikkaavat teemat

6.1 Globaaleja ratkaisuja tarjoava Etelä-Savo

Etelä-Savolla on potentiaalia vastata globaaleihin haasteisiin omilla vahvuuksillaan. Maakunnan elinkeinojen kilpailukyvn, uudistumisen ja elinvoiman edellytyksenä on, että Etelä-Savossa edetään arvoketjuissa ylöspäin, TKI-toimintaa kehitetään kunnianhimoisesti, saadaan virtaa kansainvälisyydestä sekä vahvistetaan osaamista. Avainasemassa ovat maakunnan yritykset, oppi- ja tutkimuslaitokset, työllisyysalueet, julkiset ja yksityiset yrityspalveluorganisaatiot sekä elinkeinoelämän järjestöt.

Globaaleja ratkaisuja maakunnan vahvuuksilla

Ilmastomuutoksen mukaan tuomat ongelmat, äkilliset kriisit ja toimintaympäristön muutokset edellyttävät reagointia ja sopeutumista, mutta myös aktiivista ratkaisujen hakemista. Etelä-Savolla on edellytyksiä tarjota ratkaisuja globaaleihin haasteisiin omien vahvuksiensa pohjalta.

Maakunnassa on maailmanluokan osamista puhtaaseen veteen ja yhdyskuntavesien käsittelyyn liittyen. Veden kiertotalouteen kyt-

keytyvää kehittämistä on tehty pitkäjänteisesti ja alan TKI-infrastruktuuriin on panostettu. Uutena avauksena selvitetään vesiturvallisuuden kysymyksiä.

Hiilineutraaliustavoitetta tukee Etelä-Savon metsäekosysteemin osaaminen. Uusien biopohjaisten materiaalien tuotekehitys ja prosessiteknologiaan liittyvät energiatehokkaat ratkaisut edustavat kehittämisen kärkeä. Puhtaaseen energiaan liittyviä uusia teollisia arvoketjuja tavoitellaan Etelä-Savoon. Uusiutuvan energiaan pohjautuvien teollisten keskittymien rakentumista tulee seurata ja tukea.

Kokonaisturvallisuuden ja puolustusteollisuuden alueella Etelä-Savon vahvuuksia ovat maanpuolustukseen liittyvä pitkä historia sekä turvallisuusteknologiayritysten erikoisosaaminen. Naton alaesikunnan sijoittuminen Mikkeeliin avaavat uusia mahdollisuuksia käyttää ja lisätä tähän liittyviä kyvykkyyksiä. Puolustusteollisuutta palvelevien ja kaksikäyttötuotteiden kansainväliset markkinat ovat mittavat, ja monitoimialainen Savo Defece-yritysrhmä on jo ryhtynyt vauhdittamaan vientiä ja tuotekehitystä.

Kehittämiskärjet vastuutahoineen ja TKI-alustoineen esitellään tarkemmin maakuntaohjelman Älykkään erikoistumisen strategia -osiossa (kappale II).

Arvoketjussa ylöspäin

Alkutuotanto muodostaa Etelä-Savon elinkeinoelämän vankan kivijalan. Alkutuotannon osuus Etelä-Savon elinkeinorakenteesta on 6,4% (koko maassa 2,4%). Maakuntaprofiiliin (2023) mukaan maakunnan maa- ja metsätalouden osuus on kahdeksan prosenttia koko Suomen maa- ja metsätalouden BKT:sta. Sen sijaan kokonais-BKT:tä (arvonlisäys), teollisuutta ja rakentamista sekä palveluita kuvaavat mittarit ovat alle kahden prosentin tasolla, mikä on alle Etelä-Savon väestömäärään perustuvaa laskennallista osuutta (2,3%). Näin ollen maakunnassa tuotetut korkealaatuiset raaka-aineet lähtevät suhteellisen suurelta osin muualle jalostettavaksi. Arvoketjussa kannattaa pyrkiä ylöspäin, jotta maakuntaan jäävä kate kasvaa. Samalla voidaan luoda uusia työpaikkoja teollisuuteen ja palveluihin.

Arvonlisan nousu mahdollistuu usein eri keinoin: jalostusketjua vahvistamalla, TKI-toiminnalla, tuotantoketjujen verkottamisella, palvelusektorin vahvistamisella sekä brändäyksellä ja markkinoinnilla. Osaamisen vahvistaminen ja koulutus sekä investointeja tukeva toimintaympäristö ovat kehittämisen edellytyksiä.

Keskeisiä toimijoita arvonlisäyksen kasvattamisessa ovat maakunnan yritykset ja oppi- ja tutkimuslaitokset. Tutkimus- ja kehittämistoiminta on ollut Etelä-Savossa julkispainotteista. Yksityisen sektorin TKI-päinokset ovat jääneet vähäisiksi, mikä selittyy pienyritysvaltaisuudella. Yritysten tuotteistamis-, kehittämis- ja markkinointivalmiuksia on tuettava.

Erilaiset verkostot, kuten Etelä-Savon ruokaklusteri tai metsätoimialan ekosysteemi mahdollistavat kuitenkin myös mikro- ja pienyritysten osallistumisen TKI-toimintaan. Verkottuneet yritykset voivat myös hyötyä toistensa sivuvirroista. Merkittävää kasvupotentiaalia maakunnassa on metsäbiota-

loudessa uusien tuotteiden ja materiaalien kehittämisessä sekä puhtaaseen energiaan liittyvissä arvoketjuissa. Tutkimustuloksia hyödyntäviä, kasvuhalukkaita yrityksiä ja tutkijoita on saatettava yhteen, jotta innovaatioiden kaupallistamisessa päästään eteenpäin.

Uuden tuotannon investointeihin tarvitaan rahoitusta, neuvontaa sekä elinvoimaa tukevaa päätöksentekoa. Investoijaa voidaan tukea kuntien sijoittumispalveluita kehittämällä, maankäytön suunnittelulla sekä infrastruktuurin ja energiansaannin turvaamisella. Start up -yritykset, mikroyritykset ja maatilat tarvitsevat kukin omat erikoistuneet yritys-palvelunsa kasvua tukemaan.

Myös kehittämishankkeet ovat keino jalostusarvon kasvattamiseksi tai vientivalmiuksien parantamiseksi. Esimerkiksi Saimaa European Region of Gastronomy 2024 -hankerheessä kehitettiin ja tehtiin näkyväksi koko ruuantuotantoketjua pellolta pöytään ja luotiin uusia ruokalahjat tuotteita. D.O. Saimaa -alkuperämerkki tuo näkyville vastuullisesti tuotetut, laadukkaat raaka-aineet ja jalosteet,

mahdollistaa brändäystä ja voi edistää elintarvikkeiden vientiä.

Kestävyyteen ja vastuullisuuteen liittyvät toimenpiteet ovat myös omiaan luomaan arvonlisää. Esimerkiksi matkailutoimialalla tavoitteena on tärkeää tasapainottaa ja tarvittaessa hillitä matkailijamäärien kasvua ja pyrkiä kasvattamaan yksittäisen vierailun rahallista arvoa. Tähän päästään vaikkapa ohjelma-, luonto- ja kulttuuripalveluja tai ruokaelämyksiä tarjoamalla.

TKI-toiminnan kunnianhimoinen nousu

Etelä-Savossa laadittiin vuonna 2023 TKI-tiekartta määrittämään maakunnan TKI-toiminnan suuntaviivoja ja tavoitteita vuoteen 2030 asti. Tiekartan toteutumista edistetään erillisellä AKKE-rahoitteisella koordinaatiohankkeella vuoden 2026 kevätkauden loppuun. TKI-toiminnan haasteina Etelä-Savossa on tunnistettu muun muassa yrityssektorin pk-valtaisuus, TKI-toiminnan julkisvetoisuus sekä tunnettuuden vähäisyys sekä investoin-

tien vähyys. Tiekartan mukaisesti haasteisiin vastataan eri sidosryhmille vastuutetuilla toimenpiteillä, kuten yritysveltoisuuteen panostamalla, osaajien veto- ja pitovoiman vahvistamisella, yhteistyön lisäämisellä sekä TKI-rahoitushakuihin panostamalla. Käytännön toimenpiteinä parannetaan muun muassa palvelunohjausta, KV-rahoitusten koordinaatiota, klusteriyhteistyötä ja start up- ja opiskelijayrittäjyyden tukemista. Eteläsvolaisten yritysten kannalta arvoketjunousu, TKI-toimintaan panostaminen, osaamisen kehittäminen ja yhteistyön lisääminen ovat avainasemassa yritystoiminnan tukemisessa.

Virtaa kansainvälisyydestä

Kansainvälisyys tukee maakunnan elinvoimaa sekä yritysten kilpailukykyä. Tämän takia osana TKI-tiekartan toteutusta Etelä-Savossa laadittiin vuonna 2024 maakunnallinen kansainvälistymissuunnitelma, joka määrittää alueelliset kansainvälistymistavoitteet TKI-näkökulmasta vuoteen 2030 asti. Kansainvälistymissuunnitelma linjaa yhteisen tahtotilan,

priorisoi tarvittavat toimenpiteet ja määrittää niiden vastuutahot sekä luo edellytykset yritystoiminnan kansainväliseen kehittämiseen. Yritysten vientiin se ei suoraan ota kantaa. Kansainvälistymissuunnitelman yhteinen visio on ”yhdessä maailmalle ja maailmalta meille”. Vision mukaan Etelä-Savo tunnetaan vuonna 2030 vetovoimaisena ja osallistavana alueena, jossa kulttuurinen moninaisuus ja kansainvälinen osaaminen luovat pohjan kasvulle ja innovaatioille. Suunnitelma jakautuu kansainvälisten yhteistyöverkostojen, kansainvälisen rahoituksen sekä kansainvälisten osaajien veto- ja pitovoiman parantamiseen.

Etelä-Savossa on jo EU-rahoitteista hanketoimintaa sekä kansainvälisiä toimijoita kattavia verkostoja. Kehittämisen kohteeksi on tunnistettu verkostojen laajentaminen ja syventäminen, yritysten kansainvälistymisen edellytysten vahvistaminen, vahvempi fokus ja osaaminen kansainvälisten rahoitusten hakeamisessa sekä osaavan työvoiman saatavuuden turvaaminen. Maakunnan sisäistä yhteistyötä kansainvälisyyden vahvistamiseksi on jo aloitettu yhteistyöfoorumien, -työryhmien sekä erilaisten hankkeiden puitteissa.

Etelä-Savossa työvoiman saatavuus

tulee hankaloitumaan väestön ikääntyessä. Maahanmuutolla onkin tärkeä rooli osaavan työvoiman saatavuuden turvaamisessa ja maakunnan elinvoiman ylläpitämisessä. Kansainvälistymissuunnitelman tavoitteena on vieraskielisen työvoiman määrän kasvu 7000 henkilöön vuoteen 2030 mennessä. Osana tätä varmistetaan Etelä-Savossa jo opiskelevien ulkomaisten pysyminen alueella. Tällä hetkellä vain pieni osa maakunnassa opiskelevista ulkomaisista opiskelijoista jää valmistumisen jälkeen töihin maakuntaan. Kansainvälistymissuunnitelmassa onkin määritetty tavoite kaksinkertaistaa maakuntaan jäävien valmistuneiden ulkomaisten opiskelijoiden määrä vuoteen 2030 mennessä. Kansainvälistymistoimissa tärkeää on maahanmuuttajien ja kansainvälisten osaajien omien verkostojen ja yhteisöiden osallistaminen veto- ja pitovoimatyöhön.

Osaamisen vahvistaminen

Elinkeinoelämän uudistuminen, TKI-toiminnan vahvistuminen ja globaaleissa verkostoissa menestyminen edellyttävät vahvaa osaamis pohjaa. Oleellista on varmistaa erityisesti alueen yritysten tarvitsemien osaajien

riittävyys huolehtimalla läpi koulutusasteiden kattavasta ja elinkeinoelämän tarpeita vastaavasta koulutustarjonnasta aina tutkintotavoitteisesta koulutuksesta jatkuvaan oppimiseen ja non-formaaliin osaamiseen kehittämiseen. Etelä-Savon TKI-tiekartan tavoitteiden osalta korostuu erityisesti korkeakoulutuksen merkitys, sillä strategiset kärkialat ja niihin kytkeytyvä TKI-toiminta edellyttää korkeakoulutettuja T&K-osaajia, joista maakunnassa on pulaa.

Tavoitteena on, että maakunnassa on monipuoliset ja laadukkaat koulutusmahdollisuudet osaavan työvoiman varmistamiseksi ja osaamis- ja koulutustason nostamiseksi, ja että koulutuksen koko arvoketju ja koulutuksen ja työelämän yhteistyö tukevat vaikuttavasti maakunnan elinvoimaa. Koulutettavista ja osaajista kilpailtaessa tarvitaan myös edelläkävijyyttä ja rohkeutta. Kokonaan uusia avauksia ja toimintamalleja osaamisen vahvistamiseen kehittämällä Etelä-Savo voi erottua paremmin muista alueista ja vastata joustavammin alueen muuttuviin osaamis- ja työvoimatarpeisiin.

Koulutuksen sisältöjen osalta tulee huomioida toimintaympäristön muutokset kuten

voimistuva kansainvälistyminen ja työelämän murros. Erityisesti tekoäly muuttaa tulevaisuudessa valtaosaa ammateista ja lisää entisestään työn paikkariippumattomuutta. Valjastamalla tekoälyn ja digitaalisten ratkaisujen mahdollisuudet voidaan parantaa koulutuksen laatua ja saavutettavuutta sekä varmistaa, että uusia paikkariippumattomia tehtäviä, työpaikkoja ja yrityksiä syntyy tulevaisuudessa myös Etelä-Savoon.

Osaajien riittävyyden varmistamiseksi on hyödynnettävä alueen koko työvoimapotentiaali ja parannettava myös heikommassa asemassa olevien työelämäedellytyksiä. Erityisesti työssä jo olevien aikuisten jatkuvan oppimisen mahdollisuuksia ja työelämän muutoksiin vastaavia oppimispolkuja tulee olla riittävästi, sillä työn murroksessa osaaminen jää helposti jälkeen. Ikääntyneessä maakunnassa myös eläkeikää lähestyvien osaamis pääoman hyödyntäminen ja työuran jatkamisen mahdollisuudet tulee varmistaa.

Väestön supistuessa tarvitaan yhä enemmän uudenlaisia toimia myös muualta tulevien osaajien houkuttelemiseksi ja maakunnassa pitämiseksi. Osaajapulan koetellessa samaan aikaan koko maata, on katseet käännettävä

Toimenpiteet

yhä vahvemmin erityisesti kansainvälisiin tulijoihin. Heidän kouluttautumiseensa ja työllistymiseensä pitää olla riittävät resurssit – unohtamatta entistä tehokkaampia toimia heidän kotoutumisensa ja alueelle integroitumisensa tukemiseksi.

Maakunnan osaamispohjan vahvistaminen edellyttää myös vahvaa ja uudistavaa yhteistyötä oppilaitosten, elinkeinoelämän, kuntien ja työllisyysalueiden ja muiden toimijoiden välillä. Tiiviinä yhteistyönä tehtävän ennakkoinnin avulla voidaan vastata joustavasti toimintaympäristön ja työvoimatarpeiden muutoksiin eri koulutusasteilla. Kun koulutettavien reservit koko maassa pienentyvät ja koulutuksen rahoitus niukenee, auttaa ennakointitieto suuntamaan resursseja tehokkaammin alueen elinkeinoelämän tarpeista lähtien.

Globaaleja ratkaisuja maakunnan vahvuuksilla

- Tunnistetaan maakunnan vahvuusalojen erikoisosaaminen globaaleihin ongelmiin liittyen
- Kehitetään vahvuusalojen TKI-infrastruktuuria pitkäjänteisesti
- Huolehditaan omien arvoketjujen vastuullisuudesta ja kestävydestä
- Edistetään puhtaan energian ympärille muodostuvia uusia teollisia arvoketjuja

Arvoketjussa ylöspäin

- Tuetaan yritysten ja TKI-toimijoiden verkottumista (klusterit ja ekosysteemit)
- Edistetään innovaatioiden kaupallistamista: tutkimustuloksista liiketoimintaa alueen yrityksiin
- Pidetään huolta investoinnit mahdollistavasta toimintaympäristöstä
- Kehitetään yritysten tuotteistamis- ja markkinointivalmiuksia
- Alkuperä- ja laatuomerkkejä hyödynnetään brändäyksessä ja viennissä

TKI-toiminnan kunnianhimoisen nousu

- TKI-toimintaa vahvistetaan ja sen koordinaatiota ja viestintää terävöitetään sidosryhmävetoisesti
- Vahvistetaan yhteistä palvelunohjausta maakunnassa
- Panostetaan maakunnallisiin, ylimaakunnallisiin, valtakunnallisiin ja kansainvälisiin kumppanuuksiin erityisesti osaamiskärkien aloilla
- Panostetaan suoriin EU-rahoituksiin ja muihin kansainvälisiin TKI-rahoituksiin

Virtaa kansainvälisyydestä

- Kansainvälistymistoimissa panostetaan yhteistyön vahvistamiseen eri toimijoiden välillä
- Luodaan yhteinen foorumi koordinoimaan toimintaa, verkostoa ja viestintää
- Vahvistetaan maakunnan brändiä houkuttelevana työskentely- ja asuinalueena
- Huomioidaan Nato-alaesikunnan tuomat mahdollisuudet ja uudet palvelutarpeet

Osaamisen vahvistaminen

- Varmistetaan monipuolinen ja maakunnan elinkeinoelämän tarpeita vastaavan koulutustarjonta
- Lisätään tekoälyn ja digitaalisten ratkaisujen mahdollisuuksien hyödyntämistä koulutuksen ja TKI-toiminnan kehittämisessä
- Hyödynnetään paremmin alueen koko työvoimapotentialiaali osaamisen vahvistamisessa
- Parannetaan Etelä-Savon veto- ja pitovoimaa (ml. kansainväliset osaajat).
- Vahvistetaan yhteistyötä koulutuksen, työelämän sekä tutkimuksen välillä

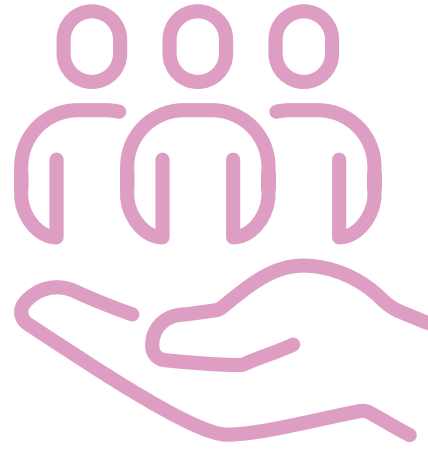

6.2 Laadukkaan elämän Etelä-Savo

Etelä-Savo on Suomen ikääntynein maakunta, jossa nuorten ikäluokat ovat pienet. Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan myös maakunnan asukasluku jatkaa laskuaan aina vuoteen 2045 saakka. Toisaalta biotalous, matkailu ja monipaikkaisuus (kausiasuminen) tarjoavat kehittämismahdollisuuksia ja elinvoimaa maakunnalle. Jokapäiväisen toimeentulon ohella toimivat hyvinvointipalvelut, sujuva arki sekä asuinympäristön puhtaus ja turvallisuus ovat vahvuuksia, jotka saavat alueen asukkaat, vapaa-ajanasukkaat ja matkailijat kokemaan elämän laatunsa hyväksi. Viranomaistoimijat, hyvinvointialue, kunnat, järjestöt ja yhteisöt mahdollistavat tämän yhdessä.

Aktiiviset, osallistuvat asukkaat

Osallisuudella tarkoitetaan ihmisten mahdollisuutta vaikuttaa omassa elämässään tärkeisiin asioihin. Osallisuus on myös kokemusta mukana olemisesta. Toteutuessaan osallisuus luo tasa-arvoa, eheyttä ja myönteistä ilmapiiriä.

Aktiiviset asukkaat toimivat resurssina ja asiantuntijoina maakunnan ja alueiden kehittämisessä lisäten näin elinvoimaa. Asukkaat ja palvelujen käyttäjät saavat usein äänensä parhaiten kuuluviin erilaisten yhdistysten ja järjestöjen kautta. Kylien asukastoiminta ja elävät yhdistykset harvaan mutta kauttaaltaan asutussa maakunnassa tukevat yhteisöllistä resilienssiä, joka tarkoittaa kansalaisten, kansalaistoimijoiden ja muiden paikallisten toimijoiden muodostamaa kollektiivista valmiutta ja kykyä kohdata äkillisiä kriisitilanteita ja sopeutua niihin sekä palautua tilanteesta kestävästi normaalioloihin ja näin ollen vahvistaa kriisinkestävyyttä. (Kriisinkestävyydellä tarkoitetaan ihmisten toimijuutta, johon kuuluu huolen pitäminen läheisistä, muista ihmisistä ja elinoloista. Perusresilienssiin voidaan katsoa kuuluvan osallisuus, demokratia, kulttuuri, sivistys ja luontoperusta. Akuutti-resilienssi ja perusresilienssi ovat kytköksissä toisiinsa sosiaalisten suhteiden, luottamuksen ja verkostotoiminnan kautta). Alueen omalei-

maisuus rakentaa parhaimmillaan identiteettiä ja vahvaa yhteisöllisyyttä. Etelä-Savon alueella vapaaehtoistoiminta ja auttamishalu on vahvaa ja yhteistyö viranomaispuolen kanssa toimii hyvin. Etelä-Savossa kansalaistoiminta on vakiintunutta ja luotettavaa kansalaisten näkökulmasta.

Nuorten tulevaisuuskon vahvistaminen on elinehto maakunnan elävyydelle. Nuorten identifioutumista omaan maakuntaan ja kotiseuturakkautta tulee vahvistaa. Osallisuuden kokemus lapsuus- ja nuoruusiässä ja paikalliskulttuurin omaleimaisuus kotiseuturakkautta luoden voivat vaikuttaa nuorten sitoutumiseen omaan maakuntaan ja palaamisen esimerkiksi opiskelujen jälkeen.

Nuoria on pystyttävä tukemaan tulevaisuuden ajattelussa, haaveilussa ja vaihtoehtoisten tulevaisuuksien pohtimisessa myös haastavissa elämänvaiheissa. ”Islannin preventiivisen mallin” (Planet Youth) lanseeraaminen Etelä-Savoon mahdollistaisi kokonaisvaltaisen toimintamallin, jolla pääs-

täisiin vaikuttamaan mahdollisen varhaisessa vaiheessa lapsen, nuoren ja perheen elinympäristöön jo siinä vaiheessa, kun tuentarve on vähäisintä tai ongelmia ja erilaisia haasteita ei ole vielä päässyt syntymään.

Ikäihmiset maakunnassa nähdään voimavarana huolimatta Etelä-Savon huolestuttavasta huoltosuhteesta. Hyvinvoivat ikäihmiset ovat kulttuuriperinnön osaajia ja aktiivisia toimijoita myös vapaaehtoispuolella sekä palveluiden kuluttajia ja tuovat elinvoimaa alueelle. Palveluiden riittävyyden turvaaminen sekä kaikkien asukkaiden pysyminen mukana digitaalisessa kehityksessä on hyvinvoinnin edellytys.

Kulttuuri ja luovat alat elinvoiman lähteenä

Vahva itäsuomalainen kulttuuriperintö ja ainutlaatuinen Saimaan alue ovat tärkeitä identiteetin rakennuspalikoita alueen asukkaille ja kulttuurialan toimijoille. Elävä perintö sekä taide- ja kulttuuritoiminta ovat sellaisi-

naan merkityksellisiä ihmisyyden ilmaisun muotoja ja olennainen osa kaikenikäisten osaamista ja sivistystä. Kulttuuri- ja taide-toiminta nähdään maakunnassa tärkeänä yhdenvertaisen osallisuuden, hyvinvoinnin ja yhteisöllisyyden rakentajana ja henkisen kriisinkestävyyden vahvistajana. Etelä-Savon kausiasukkaat sekä paluu- ja maahanmuuttajat tuovat kulttuurikentälle lisäarvoa sekä tekijöinä että yleisönä. Etelä-Savossa edistetään kulttuurin ja taiteen yhteyksiä sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävästä yhteiskunnan luomiseen ja planetaarisen elämäntavan vahvistamiseen osana ekososiaalista siirtymää.

Etelä-Savossa on useita kansallisesti ja kansainvälisesti tunnettuja kulttuuri- ja urheilutapahtumia ja kulttuurikohteita, jotka tuovat alueelle elinvoimaa, vetovoimaa ja lumovoimaa. Toisaalta alueen kulttuuritoimijat järjestävät runsaasti paikallisia, omaleimaisia tapahtumia, joissa usein yhdistyvät kulttuuri, luonto ja yhdessä tekeminen. Kulttuurimat-

kailussa onkin potentiaalia kehittyä yhdeksi Etelä-Savon matkailun kärjistä. Eteläsavolaisen elävän perinnön tuotteistaminen ja markkinointi saavat nostetta kulttuuri-, matkailu-, ruoka- ja luontoalojen ammattilaisten resursseja ja luovuutta yhdistämällä.

Luova talous koostuu luovista monistetavista sisällöistä, luovista palveluista sekä tapahtuma-alasta ja taide- ja kulttuuripalveluista. Luovaa taloutta edistetään Etelä-Savossa toimialana, jolta voi ammentaa uutta energiaa, kestäviä toimintatapoja ja tuoreita liityntäpintoja monialaiseen yhteistyöhön ja alueen elinkeinoelämää. Kulttuuri- ja luovien alojen ammattilaisten työskentelymahdollisuuksia tuetaan kehittämällä digitaalisia yhteistyö- ja markkinointialustoja (esim. Kulttuuripankki) sekä selkeyttämällä luovien alojen rahoituspolkuja ja lisäämällä rahoittajien osaamista niiden ansaintalogiikoista. Parhaimmillaan alueellinen, ylimaakunnallinen ja kansainvälinen yhteistyö lisää toimijoiden osaamista ja resursseja sekä luo rakenteita

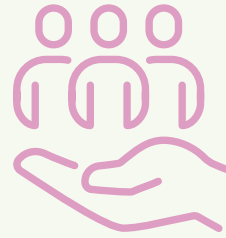
maakunnan elinvoimaisuuden kukoistamiseksi.

Edellä mainittuja tavoitteita kirkastetaan maakunnallisessa kulttuurin ja luovien alojen ohjelmassa, jonka kulttuurin ja luovien alojen työryhmä laatii yhdessä maakunnan toimijoiden kanssa.

Maankäytön suunnittelu, monipaikkaisuus, liikennejärjestelmä ja yhteydet

Ennakoiva ja yhteensovittava maankäytön suunnittelu tukevat alueen vetovoimaa niin yritysten kuin uusien asukkaiden näkökulmasta. Maakunnallisesti kestävä kehityksen ratkaisuja linjataan maakuntakaavassa. Kuntakaavoituksessa luodaan edellytykset investoinneille ja hyvälle elinympäristölle sekä huomioidaan ilmastomuutoksen ja vähenevän väestön asettamat reunaehdot yhdyskuntarakenteen ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi kestävästi. Alueella tarvitaan älykkään sopeutumisen toimintamalleja ja yhteistyön

Toimenpiteet

vahvistamista toimijoiden kesken.

Loma-asuntokanta ja kausiväestö tuovat mahdollisuuksia monipaikkaisuudelle. Kausiväestön sitouttaminen alueeseen ja sen kehittämiseen tuovat oman mahdollisuutensa alueen elinvoiman lisäämiseen.

Kestävä liikennejärjestelmä ja toimivat yhteydet tukevat arjen sujuvuutta ja vahvistavat maakunnan saavutettavuutta. Maakunnan ulkoinen saavutettavuus edellyttää niin valtatie- ja rataverkon kehittämistä. Väyläverkkojen kunnossapitoon on panostettava nykyistä enemmän vähäliikenteisellä tieverkolla, jotta varmistetaan elinkeinoelämän toimintaedellytykset ja raaka-ainekuljetusten toimivuus maakunnassa. Toimintavarmat nopeat tietoliikenneyhteydet ovat yhä enenevässä määrin perusedellytys kaikelle yritystoiminnalle ja ihmisten sujuvalle arjelle digitaalisten palveluiden lisääntyessä ja asettaessa yhä suurempia vaatimuksia yhteyksille.

Aktiiviset, osallistuvat asukkaat

- Luodaan innovatiivisia uusia kumppanuuksia ja toimintamalleja ja vahvistetaan olemassa olevia kumppanuuksia julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin välillä osallisuuden lisäämiseksi
- Vahvistetaan digiosallisuutta ja palveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta kaikille yhdenvertaisesti
- Vahvistetaan yhteisöllistä resilienssiä ja kriisinkestävyyttä elävöittämällä ja turvaamalla asukas-, yhdistys- ja kylätoimintaa
- Voimistetaan nuorten kotiseuturakkautta ja tulevaisuususkkoa luomalla osallisuuden toimintatapoja ja vaikuttamismahdollisuuksia

Kulttuuri ja luovat alat elinvoiman lähteenä

- Ylläpidetään, uudistetaan, tuotteistetaan ja tehdään näkyväksi alueen omaleimaista kulttuuriperintöä alueellisen identiteetin vahvistamiseksi ja kulttuurimatkailun edistämiseksi
- Vahvistetaan yksilöiden ja yhteisöjen yhdenvertaista osallisuutta, hyvinvointia ja

resilienssiä edistämällä taiteen ja kulttuurin saatavuutta ja saavutettavuutta

- Kehitetään luovien alojen ja tapahtumateollisuuden toimintaedellytyksiä vahvistamalla alueellisia, ylimaakunnallisia ja kansainvälisiä verkostoja ja yhteistyörakenteita
- Luodaan kulttuurin ja luovien alojen toimijoille uusia elinkeinomahdollisuuksia kehittämällä monialaisia yhteistyö- ja toimintamalleja sekä hyödyntämällä useiden toimialojen rahoituksia

Ennakoiva ja yhteensovittava maankäytön suunnittelu

- Energiastrategian painopisteitä toteuttava ja hiilineutraaliustavoitteen huomioiva maakunta- ja yleiskaavoitus
- Huomiodaan sini-viheryhteydet ja ekosysteemipalvelut maankäytön suunnittelussa
- Sopeudutaan ja varaudutaan ilmastomuutokseen yleis- ja asemakaavoituksessa sekä rakentamisessa
- Mahdollistetaan monipuolinen osallistaminen ja osallistuminen

Monipaikkaisuus mahdollisuutena

- Monipaikkaisuus on oleellinen osa maakunnan älykästä sopeutumista, esimerkiksi kausiasukkaat toimivat maakunnan viestinviejinä ja edustajina
- Parannetaan vesi- ja jätehuoltoa (vesistökuormituksen vähentäminen)

Kestävä liikennejärjestelmä ja toimivat yhteydet

- Kehitetään tietoliikenneyhteyksiä
- Kehitetään ja ylläpidetään väyläverkkoa elinkeinoelämän tarpeita vastaavasti
- Edistetään ratahankkeita henkilöliikenteen sekä huoltovarmuuden näkökulmasta
- Sopeudutaan ja varaudutaan ilmastomuutokseen tiestön ylläpidossa
- Varaudutaan liikenteen energiamurrokseen

6.3 Luonnostaan vauras Etelä-Savo

Etelä-Savo rakentaa tulevaisuuttaan kestävien ratkaisujen, puhtaan luonnon ja uusiutuvan energian varaan. Maakunnan elinvoimaa vahvistetaan kehittämällä biotaloutta, luonto- ja vesivarojen kestäväää käyttöä sekä panostamalla monimuotoisuuteen, ilmastonmuutokseen sopeutumiseen ja hyvinvointiin. Laajat vesistöt, metsät sekä omaleimainen kulttuuri-perintö toimivat vahvuuksina, jotka nostavat Etelä-Savon ainutlaatuisuuden ja vetovoiman esiin. Viranomaiset, kunnat, tutkimusorganisaatiot, maan- ja metsänomistajat, yritykset ja järjestöt ovat alueen avaintoimijoita.

Uudistuva, kestävä ja kilpailukykyinen maa- ja metsätalous

Metsiin kohdistuu ristiriitaisia eri toimialojen intressejä. Vaikka kaikki ihmiset ja kaikki elinkeinot ovat riippuvaisia ekosysteemipalveluista, ekosysteemipalveluiden tulevaisuuden turvaaminen on haaste. Etelä-Savossa elinkeinorakenne on alkutuotantovaltainen. Maa-alasta 86 % on metsätalouskäytössä ja

hakkuut ovat pysyneet korkealla tasolla ainakin viimeiset 10 vuotta (Metsäkeskus 2025). Puuston keskittilavuus ja keskikasvu ovat Etelä-Savossa kansallisesti korkealla tasolla, ja soiden osuus metsämaasta on kohtuullinen 19 % (Luke Metsätalostollinen vuosikirja 2022). Maataloudessa Etelä-Savon erityispiirteenä on luomun ja maitotilojen korkea osuus.

Metsiin kohdistuu useita politiikkoja ja strategioita EU- ja kansalliselta tasolta. Esimerkiksi EU:n biodiversiteettistrategia ja sen ennallistamisasetus tähtäävät suojelun ja ennallistamisen lisäämiseen. Luonto- ja lintudirektiivien liitteiden lajien ja luontotyyppien suojelutasoa pitää parantaa. Maatalousympäristöissä on paitsi luonnon monimuotoisuuden suojelutarpeita, myös kulttuuriympäristöarvoja ja EU:n yhteinen maatalouspolitiikka ohjaa maataloustukia kestävämpään suuntaan. Luontopohjaiset ratkaisut kuten luonnonmukainen vesienhallinta ja kosteikot sekä ekosysteemipalveluiden vahvistaminen palvelvat myös yhteiskunnan ilmastokestävyyttä, joka liittyy siten myös EU ilmastomuut-

tokseen sopeutumisstrategiaan. Suomessa ilmastolain suunnittelujärjestelmässä maa- ja metsätalouden päästöt ovat jakaantuneet taakanjakosektorin (esimerkiksi työkoneet) ja maankäyttösektorin (maankäyttö ja maankäytön muutos sekä puutuotteet) erillisiin suunnitelmiin ja päästöjen seurantaan. Molemmilla – maataloudella ja metsätaloudella – on tärkeä rooli Suomen ja Etelä-Savon hiilineutraaliustavoitteessa 2035.

Metsien eri käyttömuotojen yhteensovittamiseksi ja maakuntatason hiilineutraaliustavoitteiden saavuttamiseksi tarvitaan tietoisuutta metsien hiilitaseen kehityksestä tulevana vuosina. Konkreettisia, jo olemassa olevia ratkaisuja pitää edistää, kuten hakkuutaso- ja harventamisen järjeistäminen, huomio turvemaiden metsiin ja niissä jatkuvan kasvatuksen tapaan, metsäkadon pysäyttäminen ja heikkotuottoisten peltojen ja joutomaiden metsittäminen ja päivitettyjen metsänhoidon suosituksien käyttöönottoon. Samalla tulevaisuudesta tulee huolehtia edistämällä puutuote- ja puurakentamista, lasten ja nuor-

ten ympäristökasvatusta sekä seuraamalla ekologisen kompensaation mahdollisuuksien kehittymistä.

Etelä-Savossa tavoitteena on nostaa uusiutuvan energian osuus 80 %:iin vuoteen 2030. Biotalousstrategiassa tulee määritellä, kuinka tämä tehdään kestäväällä ja vastuullisella tavalla. Etelä-Savossa on paljon biotalouden vahvuuksia kuten metsät ja puhtaat vesistöt. Lämpenevä ilmasto ja pitenevä kasvukausi tuovat mahdollisuuksia, mutta samaan aikaan taudit, kuivuus ja metsäpalot voivat viedä mahdollisen hyödyn, joten ilmastonmuutokseen sopeutuminen ja varautuminen täytyy huomioida.

Korkean jalostusasteen tuotteet ovat tärkeämpiä kuin alkutuotannon tuotteiden vienti maakunnasta ulos ja tähän tarvitsemme konkreettisia toimia, pilotteja ja esimerkkejä. Kiertotalouden liiketoimintamallien ja kestävä, vastuullisen matkailun mahdollisuudet - eli aineettoman potentiaalinn tunnistaminen fyysisten vahvuuksien lisäksi kuuluu biotalousstrategiaan. Kansainvälistyminen voi olla

osa biotalousstrategiaa ja siinä voidaan etsiä rohkeita tapoja ajatella biotaloutta ja kilpailukykyä uudella tavalla.

Puhdas ruoka ja vesi

Euroopan komissio on ilmaissut panostavansa vahvasti vesiturvallisuuteen ja puhtaan veden saatavuuteen sekä vesikatastrofien hoitoon laatimalla vesiresilienssistrategian, joka auttaa parantamaan tapoja hallinnoida vesivaroja ja tukee yritysten kilpailukykyä ja innovatiivisuutta EU:ssa. Vesiteknologian kehittämisestä on vastannut vesiklusteri Blue Economy Mikkeli, jolla on Euroopan moderneimpiin lukeutuva jätevesien hallintajärjestelmä ja siihen kytkeytyvä kansainvälinen tutkimusinfrastrukturi.

Maakuntaliitto on sitoutunut edistämään Saimaan vesistön puhtautta sekä matkailu- ja virkistyskäyttöä. Ilmastonmuutoksen vaikutuksiin pitää sopeutua ja varautua monella sektorilla, myös yritysten. Vesiresilienssiin eli veden saatavuuteen, laatuun ja kestäväan vesivarojen hallintaan pitää kiinnittää huo-

miota. Kansanliike "Saimaa ilman kaivoksia" on omalta osaltaan kiteyttänyt sen tosiasian, että Suomen suurin järvi, Saimaan vesistö on helmi, jota ei voida valjastaa kaivostoiminnan käyttöön. EU vesipuitedirektiivin tavoitteena on vesistöjen hyvä tai erinomainen ekologinen tila vuonna 2027. Vaikka suurin osa maakunnan vesistöistä on erinomaisessa tilassa, Etelä-Savossa on myös tyydyttävässä tai jopa välttävissä kunnossa olevia jokia ja järviä.

Etelä-Savon vesihuoltosuunnitelma 2040 on valmistunut. Se linjaa teknisiä ja organisatorisia toimenpiteitä, joilla parannetaan vedenhankinnan ja jätevesihuollon toimintavarmuutta sekä vahvistetaan vesihuoltolaitosten yhteistyötä. Suunnitelma tukee myös maankäytön ja elinkeinojen kehitystä sekä asukkaiden ja ympäristön hyvinvointia. Suunnitelma toimii maakunnan yhteisenä kehittämisasiakirjana vuosina 2026–2040. Se tukee kuntien ja vesihuoltolaitosten päätöksentekoa sekä toimii pohjana tarkemmille paikallisille suunnitelmille. Lisäksi se edistää maakunnan kehitystä ja kansallisen vesihuoltouudistuk-

sen tavoitteita, kuten alan sopeutumiskykyä, uudistumista ja kestäväan kehityksen edistämistä.

Yhdyskunnan vedensaannin toimintavarmuutta ja jätevesivaikutusten minimointia on koko maakunnan alueella tarpeen lisätä. Vesihuollossa on korostunut myös tarve tunnistaa ja poistaa alueellisen yhteistyön ja laitosrakennemuutoksen kehittymisen hidasteita ja esteitä. Haluamme selvittää uusia keinoja vesihuoltolaitosten väliseen yhteistyöhön, vesihuollon alueellisen yhteistyön ja rakennemuutoksen edistämiseen kohti tarkoituksenmukaisempaa laitosrakennetta.

Etelä-Savon ekosysteemipalveluihin, puhtaisiin vesistöihin, ruoantuotantoon, marja- ja sienisatoihin ja esimerkiksi maise- mien virkistysarvoon perustuvat elinkeinot ovat maakunnan tulevaisuuden elinehto. Siksi luonnon monimuotoisuuden ja virkistyskäytön kehittäminen on nähtävä yhteisenä investointina, joka yhdistää hyvinvoinnin, elinkeinot ja ilmastokestävyyden. Ennakoivalla suunnittelulla ekosysteemipalveluiden tulevaisuus voi-

daan turvata myös muuttuvassa ilmastossa ja esimerkiksi eliöt pääsevät siirtymään sini-viheryhteyksien kautta. Luonnon monimuotoisuutta edistetään suojelemalla uhanalaisia lajeja, ennallistamalla luonnonalueita ja tuemalla ekologisesti kestäviä maankäyttötapoja.

Saimaa kehitysalustana

Etelä-Savon visio vuoteen 2030 on Puhtaasti Paras! Se heijastaa maakunnan kärkivalintojen näkökulmasta alueen vahvoja luontoarvoja ja runsaita luonnonvaroja, joiden pohjalta alueen kasvu ja elinvoima rakentuvat kestävään elinkeinotoimintaan, osaamiseen ja hyvinvointiin.

Puhtaasti paras on myös Saimaa, ainutlaatuinen järviolue ja arvojen ja merkitysten kokonaisuus, joka on muun muassa hankkeiden kautta nostettu kansainvälisen markkinoinnin kärjeksi. Etelä-Savo hyötyy Saimaan vetovoiman vahvistamisesta.

Saimaan alueen tunnettuuden eteen on tehty markkinointi- ja vetovoimatyötä useiden toimijoiden voimin, ja Saimaan kansainvälinen

tunnettuus on kasvanut.

Alueen omaleimainen identiteetti rakentuu maakunnan aineettomasta kulttuuriperinnöstä ja ihmisistä, vuorovaikutuksesta, yhteisöllisyydestä ja kulttuurihistoriallisesta perinnöstä. Nämä tekijät tulee määritellä yhteisen ymmärryksen aikaan saamiseksi - mikä meitä alueella yhdistää, ja mitkä ovat ainutlaatuiset vahvuutemme?

Itäsuomalaisten maakuntien yhteinen ponnistus Saimaan tunnettuuden lisäämiseksi vaatii yhteisen tahtotilan kirkastamista. Saimaa-brändin vahvistaminen ja markkinointityö on yhä vahvemmin ylimaakunnallista yhteistyötä. Vuonna 2024 toteutetun Etelä-Savon maine- ja tunnettuustutkimuksen mukaan suomalaisten mielikuvat Saimaasta ovat positiiviset ja sen koetaan rikastavan Etelä-Savon maakuntakuvaa.

Saimaan Geopark on osa kansainvälistä Unescon Geoparkien verkostoa ja vahvistaa alueen tunnettuutta geologiasta ja luonnosta kiinnostuneissa matkailijoissa Suomessa ja kansainvälisesti. Geopark-statukseen kuuluu

myös ympäristökasvatuksen järjestäminen ja tämä on resurssi maakuntamme kouluille ja oppilaitoksille.

Saimaan alueelle myönnettiin European Region of Gastronomy -titteli vuonna 2024. Saimaan alueen ruokamatkailu sai uutta vauhtia ja tunnettuutta kansainvälisestä tunnuksesta. Näkyvin lopputulos oli yhteistyöverkosto Taste Saimaa, itäisen Suomen ruuan, kulttuurin ja perinteiden herkullinen liitto. Juhlavuosi 2024 saattoi yhteen yrityksiä ja muita toimijoita ja vahvisti Saimaan alueen näkyvyyttä merkittävästi. Näkyvyytyötä on toteutettu myös eri hankkeiden yhteistyönä.

D.O. Saimaa -alkuperämerkki (Designation of Origin) tarkoittaa, että tuote tai raaka-aine on valmistettu Saimaan seudulla korkeita laatukriteerejä noudattaen. Alkuperämerkki kertoo, että tuotteet ja raaka-aineet on tuotettu vastuullisesti ympäristön, kestävän kehityksen ja yhteiskuntavastuun näkökulmasta.

D.O. Saimaa -laatu- ja alkuperämerkki tuo esille Saimaan alueen tuottajia, ravintoloita ja käsityöyrityksiä ainutlaatuisella tavalla.

Merkki on kasvattanut tunnettuuttaan ja kerännyt uusia yrityksiä merkin piiriin.

Saimaan tunnettuuden lisäämiseksi on kirkastettava Saimaan merkitys ja brändin kulmakivet. Saimaa-brändi yhdistää ja tuo lisäarvoa kaikille Saimaan alueen maakunnille. Yhteistyössä vahvistetaan ja hyödynnetään Lake Saimaa -brändiä matkailualalla. Tavoitteena on Järvi-Suomen suuralueen sekä itäisen järviolueen tunnettuuden edistäminen ylimaakunnallisena yhteistyönä.

Samanaikaisesti nostetaan Etelä-Savon erityislaatuisuus ja vahvuudet näkyville ja viedään vuonna 2024 toteutetun maine- ja tunnettuustutkimuksen pohjalta määriteltyjä toimenpiteitä käytäntöön.

Tavoitteena on eteläsavolaisen identiteetin ja yhteishengen esiintuominen sekä maakuntaylpeyden ja maakunnan näkyvyyden vahvistaminen.

Etelä-Savossa vahvuutena ovat metsät ja puhdas vesi ja ne leimaavat vahvasti Saimaan aluetta. Ihmiset ja elinkeinot ovat täysin riippuvaisia ekosysteemipalveluista, mutta

Toimenpiteet

eri toimialat lähestyvät niitä eri suunnista ja toimialojen intressit ovat ristiriidassa. Ennakoivalla suunnittelulla ekosysteemipalveluiden tulevaisuus voidaan turvata myös muuttuvassa ilmastossa ja esimerkiksi eliöt pääsevät siirtymään viheryhteyksien kautta. Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen ei ole vain ympäristöteko, vaan se on myös ilmastomuutokseen sopeutumisen keino. Monilajiset ja rakenteeltaan vaihtelevat, metsät kestävät paremmin myrskyjä, tuholaisia ja sään ääri-ilmiöitä.

Uudistuva, kestävä ja kilpailukykyinen maa- ja metsätalous

- Varaudutaan ääri-ilmiöihin kuten helteet, kuivuus ja metsäpalot
- Vahvistetaan turvemaiden ekosysteemipalveluja
- Käytetään ratkaisuja metsien hiilinielun palauttamiseen, kuten metsänhoidon suositukset, kiertoajan maltillinen pidentäminen, voimakkaiden harvennusten välttäminen, jalostetut taimet, lannoitus ja sekapuustoisuus
- Vähennetään vesistöjen ravinnekuormitusta
- Edistetään puupohjaisten tuotteiden valmistusta ja puurakentamista
- Parannetaan luonnon monimuotoisuutta maatalous- ja metsäympäristöissä ml. luonnon edistäminen
- Vahvistetaan lasten ja nuorten metsäsuhdetta ja ympäristökasvatusta
- Laaditaan biotalousstrategia (kytkeytyy myös kohtaan puhdas ruoka ja vesi)

Puhdas ruoka ja vesi

- Laaditaan maakunnallisen luonnon monimuotoisuuden (LUMO) toimintaohjelma (kytkeytyy myös uudistuvan, kestävä ja kilpailukykyisen maa- ja metsätalouden kohtaan)
- Suunnitellaan ja osoitetaan sini-viheryhteyksiä kaavoissa
- Toteutetaan vesienhoitosuunnitelmien toimenpiteitä ml. kausiasukkaiden jätevedet ja jätehuolto
- Vihreän siirtymän hankkeiden hyvä suunnittelu ja luonnonarvojen huomioon ottaminen hankkeissa
- Kuntien ilmastotoimien toteuttaminen
- Laaditaan ilmastomuutokseen sopeutumisen toimintasuunnitelma
- EU:n vesiresilienssistrategian alueellinen suunnitelma
- Edistetään luontomatkailua ja virkistyskäyttöä
- Tuetaan ympäristökasvatusta ja kansalaistoimintaa
- Puhdas, lähellä tuotettu ruoka osana matkailijaelämyksiä

Saimaa kehitysalustana

- Yhteistyössä Saimaan alueen maakuntien kanssa haetaan ratkaisuja Saimaa-brändin tunnettuuden kasvattamiseen
- Etelä-Savossa jatketaan D.O. Saimaa -laatu- ja alkuperämerkin tunnettuuden kasvattamista, brändin vahvistamista ja vakiinnuttamista
- Nostetaan esiin eteläsavolaista osaamista, ainutlaatuisia vahvuuksia ja eteläsavolaisen identiteetin osatekijöitä. Vahvistetaan maakuntayhteistyötä ja Etelä-Savon vetovoimaa viestinnän ja markkinoinnin keinoin
- Saimaan uhanalaisten lajien suojelu muuttuvassa ilmastossa, ekosysteemien suojelu ml. vaellusesteiden poistaminen
- Geopark vahvistuu maakunnan merkittävänä ympäristökasvattajana

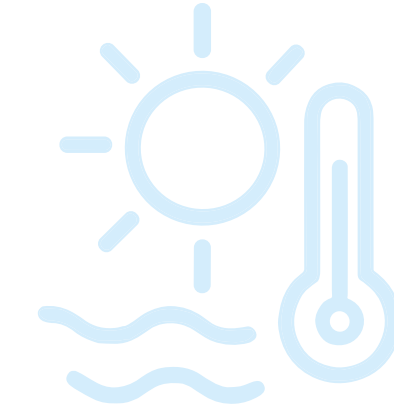
6.4 Läpileikkaavat teemat

Läpileikkaavat teemat koskevat laajasti koko aluekehittämisen kenttää sekä Suomessa että Euroopassa. Ne yhdistävät maakuntaohjelman ja älykkään erikoistumisen strategian kärkiä. Niihin liittyy myös yleisiä valtakunnallisia ja kansainvälisiä tavoitteita ja kehityskulkuja.

Ilmastomuutokseen sopeutuminen ja sen hillintä

Ilmasto on jo muuttunut ja Suomessa ilmasto lämpenee globaaleja keskiarvoja nopeammin. Etelä-Savo sopeutuu muuttuvaan ilmastoon, varautuu äärisäihin ja samanaikaisesti jatkaa ilmastomuutoksen hillintää.

Ilmastomuutos koskettaa kaikkia ihmisiä, kaikkia toimialoja ja kaikkia eliöitä ja ekosysteemejä. Ennakoivan sopeutumisen avulla voimme tunnistaa riskit ja haavoittuvuudet ja silloin metsämme, infrastruktuurimme tai esimerkiksi maaseutuyrittäjämme eivät kohtaa liian yllättäen suuria kustannuksia ja äärisäiden aiheuttamia menetyksiä voidaan ehkä pienentää. Luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen auttaa ekosysteemejä sopeu-

tumaan ja turvaa ekosysteemipalveluiden jatkuvuuden ihmisille ja elinkeinoille.

Samalla kuitenkin ilmastomuutoksen hillinnän toimia pitää jatkaa, sillä jokainen vähennetty kasvihuonekaasutonni vaikuttaa miten suureen muutokseen meidän pitää sopeutua. Eli edelleen ilmastomuutoksen hillintä on myös sopeutumisen toimi. Eri-tyisen selvää ratkaisujen linkittyminen on Metsä-kärjessä, mutta ilmastomuutoksen läpileikkaava teema on oleellinen kaikissa maakuntaohjelman ja älykkään erikoistumisen strategian kärjissä.

Maakunnilla on tärkeä rooli kansallisten ja kunnallisten toimien yhdistäjänä. Ne ovat riittävän lähellä ihmisiä ja elinkeinoelämää, jotta toimet voidaan kohdentaa tehokkaasti.

Suomen ilmastolain tavoitteena on hiilineutraalius vuoteen 2035 mennessä ja Etelä-Savolla on sama tavoite. Etelä-Savon ensimmäinen ilmasto-ohjelma julkaistiin 2012 yhteistyössä Pohjois-Savon kanssa. Uusin askel on vuonna 2023 julkaistu ilmastotiekartta, jossa on määritelty Etelä-Savon

tavoitteet ja toimenpiteet ilmastotyössä.

EU-rahoitteinen VIHTO-hanke tukee vihreää siirtymää kunnissa ja pk-yrityksissä. Samalla alueen toimijat, kuten yritykset, julkinen sektori ja oppilaitokset, toteuttavat tiekarttaa tukevia hankkeita. Hankkeet vauhdittavat vihreän siirtymän investointeja ja T&K-toimintaa, vahvistaen aluetaloutta.

Maakunnan energiastrategia valmistui 2025. Kilpailukykyisen toimintaympäristön luomiseksi Etelä-Savo panostaa voimakkaaseen sähköistymiseen, teknologiseen osaamiseen, energia-alan koulutukseen, huoltovarmuuteen sekä energialiiketoiminnan edistämiseen. Näin alueelle syntyy osaamiskeskittymä, joka houkuttelee yrityksiä ja työvoimaa sekä tukee teollisuuden kehitystä ja innovaatioita. Maakuntahallitus linjasi energiasektorin painopisteet seuraavalle neljälle vuodelle: 1) Maankäyttötarpeiden hyvä ennakointi 2) Fingridin kantaverkon kehittäminen Etelä-Savossa 3) Vetyputken saaminen Itä-Suomeen 4) Tuulivoimat tuotannon edistäminen vt. 5:n itäpuolella 6) Investorien saami-

nen maakuntaan 7) Energia-alan houkuttelevuuden ja osaamisen kasvattaminen.

Seuraavan ohjelmakauden aikana toimia pitää priorisoida kaikkein vaikuttavimpiin toimiin. Maakunnan ilmastotiekartassa, energiastrategiassa ja muissa strategioissa kuten alueellisessa metsäohjelmassa on tunnistettu tärkeimpiä toimia. Lisäksi terävöitämme ilmastomuutoksen vaikutuksiin sopeutumista ja varautumista.

Toimenpiteet, jotka palvelevat läpileikkaavasti ja monihyötyisesti

1) Metsien sopeutumistoimet ja turvemaiden ekosysteemipalveluiden vahvistaminen.

Metsien ilmastokestävyyttä vahvistavat sekapuustoisuus, jalostetut taimet, monimuotoisuuden lisääminen, turvemaiden monipuoliset käsittelytavat, jatkuva kasvatus ja vesien suojelutoimenpiteet. Nämä ovat monihyötyisiä ratkaisuja eli palvelevat sopeutumista,

hillintää ja biodiversiteettiä. Tietoperustaisuus on tärkeää: lahopuun määrä ja sen seuranta, metsätuhojen (hyönteiset, palot) seuranta ja niiden ennakoiva varoitusjärjestelmä. Toimenpiteet parantavat metsien ilmastokestävyyttä ja kykyä sietää kuivuus- ja tuhoriskejä sekä varmistavat erilaisten ekosysteemipalveluiden jatkuvuuden. Lisäksi etenkin hillinnän keinoja ovat esimerkiksi hiilivarastojen lisääminen pitkäikäisissä puutuotteissa ja -rakenteissa sekä joutoalueiden ja heikkotuottoisten peltosten metsitys. Biotalous ratkaisulla on suuri aluetaloudellinen merkitys. Metsien hiilinielun palauttaminen on Etelä-Savossa suuri haaste, mutta se on maakuntastrategian strategisena tavoitteena ja oleellista Suomen ja Etelä-Savon hiilineutraaliustavoitteessa.

2) Energiajärjestelmien joustavuus ja varautuminen, sis. energian varastointi ja hukkalämmön hyödyntäminen.

Tämäkin on monihyötyinen ratkaisukokonaisuus, joka perustuu jo tunnistettuihin maakunnan tarpeisiin. Ratkaisut voivat olla

paikallisia energian varastointiratkaisuja ja kaksisuuntaisia sähkö- ja lämpöverkkoja. Hukkalämmön hyödyntäminen sekä hajautettu uusiutuva energia ovat myös energiaomavaraisuutta, paikallisia elinkeinoja ja huoltovarmuutta parantavia. Maakuntaliiton mahdollisuudet ovat etenkin maankäyttötarpeiden ennakoinnissa, kuten tuuli- ja aurinkoenergian mahdollistamisessa maakuntakaa-voituksessa. Yritysten ja muiden toimijoiden energiasiirtymää ja voimakasta sähköistymistä edistetään energiastrategian mukaisesti.

3) Ravinne- ja vesien kierron hallinta eli kiertotalous sekä vesiresilienssi.

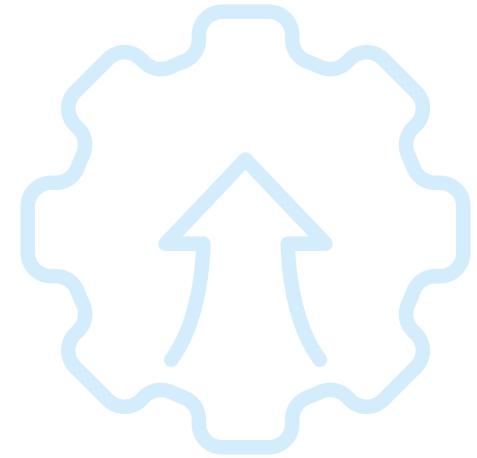
Kiertotalous on myös monihyötyinen ratkaisukokonaisuus: luonnonvarojen säästön lisäksi se tukee samalla alueellista omavaraisuutta ja vähentää riippuvuutta fossiilisista lannoitteista ja fossiilienergiasta. Ravinnekuormituksen vähentäminen vesistöihin on myös ilmastoteko. Vesivastuullisuus ja kestävä vesivarojen hallinta ovat oleellisia ja tärkeä osa ilmastomuutoksen sopeutumista ja hillintää. Vesi- ja

ilmastoriskien tunnistaminen terveydenhuollossa sekä yritysten hankintaketjussa - myös Suomen rajojen ulkopuolella - voivat olla kriittisiä.

Kokonaisturvallisuus

Euroopan vaikea geopolittinen tilanne Venäjän sotatoimien jatkuessa Ukrainassa neljättä vuotta, on nostanut kokonaisturvallisuuden tärkeään rooliin Euroopassa, Venäjän rajavaltioiden toiminnassa ja aluekehittämisessä. Venäjän aggressiivisuus on vaatinut Eurooppaa varautumaan sodan jatkumiseen ja laajenemiseen, joka pakottaa Euroopan puolustusteollisuuden ja kokonaisvarautumisen kehittämiseen. EU:ssa Venäjän raja-alueet, ja Suomessa erityisesti itäinen Suomi on tunnistettu alueeksi, johon geopolittisen tilanteen aiheuttamat turvallisuushat ja sosioekonomisen kehityksen haitat ja epävarmuus kohdistuvat voimakkaimmin. Suomi kohdistaa ohjelmakauden 2021-2027 loppuvaiheessa 300 milj. euroa EU:n aluekehitysvaroja puolustuksen ja puolustusteollisuuden vauhdittamiseen länsi-

ja Pohjois-Suomessa. Lisäksi ohjelmakaudelle 2028-2034 suunnitellaan rahoitusta ja toimenpiteitä niin rajaturvallisuuden, turvallisuuden ja sosioekonomisen kehityksen tukemiseen.

SavoDefence-kärkihanke 2024-2026 tähtää kaksikäyttötuotteiden T&K-toiminnan kehittämiseen Etelä-Savon yrityksissä ja puolustusteollisuusklusterin muodostamiseen maakunnassa. Puolustusteollisuuden investoinneilla on Suomessa korkean teknologian ja kehittyneen digiosaamisen vuoksi merkittävä kasvupotentiaali ja samalla mahdollisuus päästä mukaan kansainväliseen kehitykseen ja kasvuun. Yritysten kansainvälistyminen voidaan nähdä laajemminkin osana kokonaisturvallisuutta, ja erityisesti siinä tapauksessa, että Ukrainan jälleenrakennus pääsee alulle.

Naton alaesikunta aloittaa toimintansa Mikkeliissä 2026, ja kaupunki on varautunut kehittämään kansainvälistymispalveluja, jotta kansainvälisille työntekijöille ja heidän perheiden on mahdollista asettua alueelle, mikä samalla palvelee myös muiden vieraskielisten osaajien tarpeita ja vahvistaa Mikkelin veto- ja pitovoimaa kansainvälisten osaajien näkökulmasta.

Kokonaisturvallisuus tarkoittaa myös yhteiskunnan kriisinkestävyttä, jossa alkutuotannolla on merkittävä rooli huoltovarmuuden näkökulmasta. Kohtuuhintainen energia on osa huoltovarmuutta tukeutuen vihreään siirtymään. Maa- ja metsätalouden tarvitsemien välineiden ja raaka-aineiden kuten lannoitteiden saatavuus ja toisaalta niiden avulla tuotettu ravinto ja raaka-aineet, muodostavat huoltovarmuuden ytimen. Maakunnan vesiturvallisuusosaaminen on myös vahvuus, jolla voi olla vientimahdollisuuksia. Maakunnan saavutettavuus ja liikenneväylien toimivuus luovat niin ikään turvallisuutta. Etelä-Savo haluaa olla uusiutuvan energian edelläkävijä ja houkutteleva investointikohde, tavoitteena hiilineutraali energiantuotanto vuoteen 2035 mennessä. Maakunta edistää puhtaan ja päästöttömän energian tuotantoa lisäämällä tuuli-, aurinko- ja bioenergiaratkaisuja sekä biokaasun tuotantoa. Sähköistymisen tukemiseksi kehitetään sähkö- ja vetyinfrastruktuuria, vahvistetaan energian siirtoverkkoja ja investoidaan energian varastointiin. Ete-

lä-Savo rakentaa kestäväää ja hyvää elinympäristöä turvaamalla alueen huoltovarmuuden, vahvistamalla luonnon monimuotoisuutta, hyödyntämällä luontoa asukkaiden hyvinvoinnin lähteenä sekä varmistamalla puhtaan veden saatavuuden ja laadun. Vahvistamme vesiturvallisuusosaamista EU:n vesiresiliensistrategian suunnittelussa.

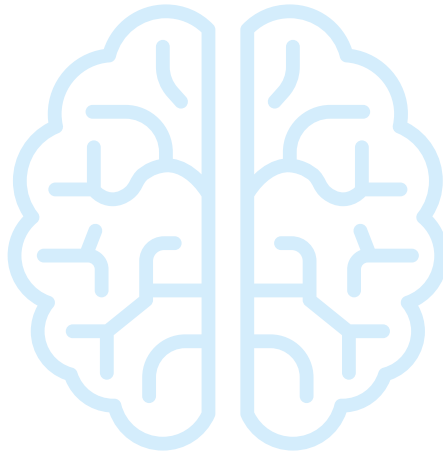
Henkistä kriisinkestävyttä tukeva kansalaistoiminta ja yhteisöllisyys ovat Etelä-Savon vahvuuksia. Hyvinvointialue Eloisalla on rooli valtakunnallisella tasolla olla edelläkävijänä maakunnan strategisen varautumisen näkökulmasta. Lisäksi kuntien varautumisella on keskeinen osa erilaisia normaaliolojen poikkeustilanteita ja kokonaisturvallisuutta mahdollisissa poikkeusoloissa.

Kokonaisturvallisuus koskettaa läpileikaavana teemana koko yhteiskuntaa, avointa tiedon saantia, aineellista huoltovarmuutta ja palvelutuotantoa sekä päätöksentekoa, jotka rakentavat kansalaisten luottamusta vaikeinkin aikoina demokratiaan ja yhdessä selviytymiseen.

Yritysten kilpailukyky

Euroopan Unioni on nostanut eurooppalaisten yritysten kilpailukykyyn parantamisen kehittämisen keskiöön. Maakuntatasolla yritysten kyky uusiutua ja toimia kannattavasti on elinvoiman perusta. Älykkään erikoistumisen pohjimmaisena tarkoituksena on luoda alueelle uusia innovaatioita, kasvua sekä työpaikkoja. Nämä tavoitteet eivät ole mahdollisia ilman alueen yritystoimintaa sekä tutkimus-, kehitys- ja innovointitoiminnan hyödyntämistä yritystoiminnassa.

Kilpailukyky syntyy yrityksen omien vahvuuksien - osaaminen, tehokkuus, innovatiivisuus - sekä toimintaympäristön yhteisvaikutuksesta. Yritysten sisäisten tekijöiden kehittämistä ja kansainvälistymistä voidaan tukea yritysneuvonnan ja kehittämishankkeiden avulla. TKI-toiminnan yrityslähtöisyys on keskeistä. Kynnystä kansallisiin ja kansainvälisiin verkostoihin pääsemiseksi voidaan madaltaa klustereiden ja ekosysteemien toiminnalla. Tavoitteena on, että vuonna 2029 maakunnassa toimii nykyisten eurooppalai-

selle ECCP-klusterialustalle rekisteröityneiden klustereiden lisäksi kaksi uutta, eli yhteensä viisi klusteria.

Etelä-Savon maakunnallinen elinvoimallisuuslaadittiin vuonna 2024. Sen allekirjoitti kymmenen maakunnallista organisaatiota sekä maakunnan kansanedustajia. Elinvoimallisuuslaaditus sisältää konkreettisia toimenpiteitä, joilla varmistetaan alueen pitkäjänteinen kehitys ja menestys. Lupauksen avulla pyritään sujuvoittamaan kaavoitus- ja rahoitusprosessit, edistämään pk-yritysten mahdollisuuksia julkisissa hankinnoissa sekä parantamaan työvoiman saatavuutta sekä osaamista yhteistyössä oppilaitosten kanssa. Yrittäjyydelle suopean toimintaympäristön luominen on yhteinen ponnistus.

Tärkeää on myös, että omistajanvaihdoksiin valmistautuvien yritysten, (mukaan lukien maatilat) kannattavuus ja toimintakyky säilyvät houkuttelevina. Jatkajia on helpompaa löytää yrityksiin, jotka ovat ylläpitäneet kilpailukykyään. Omistajanvaihdosten toteutuminen on maakunnan palveluvarustuksen säilymisen kannalta merkityksellistä.

Osaaminen

Osaaminen on Etelä-Savon kaikkia kehittämisen kärkitavoitteita läpileikkaava teema, jolla viitataan laajasti alueen koko koulutus- ja tutkimustarjontaan, väestön koulutus- ja osaamistasoon sekä osaavan työvoiman määrälliseen riittävyyteen. Osaaminen toimii edellytyksenä työvoiman saatavuudelle ja työllisyydelle, ja tukee alueen työelämän ja yritysten uudistumista, uuden yritystoiminnan syntymistä, TKI-toiminnan vahvistumista sekä jalostusasteen nosta.

Etelä-Savon väestön koulutustaso on matlamppi kuin koko maassa keskimäärin ja mm. korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus on yksi pienimmistä kaikkien maakuntien joukossa. Ammatillisen koulutuksen osalta on ero koko maahan verrattuna päinvastainen. Koska nuorten, peruskoulun päättäneiden ja oppivelvollisten opiskelijoiden määrät maakunnassa ovat verrattain pieniä, korostuu erityisesti maakunnan ammatillisissa oppilaitoksissa aikuisopiskelijoiden osuus.

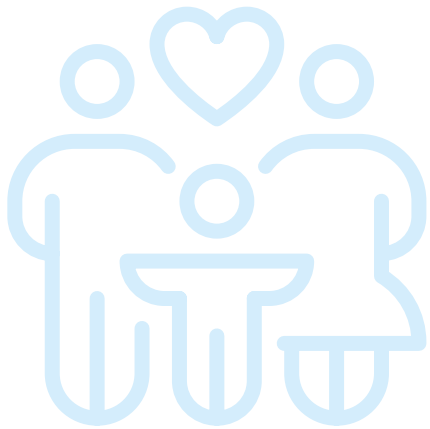
Perustan Etelä-Savon osaamiselle luovat erityisesti maakunnan koulutus- ja tut-

kimusorganisaatiot. Maakunnassa toimii Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu Xamk, Mikkelin yliopistokeskus sekä Diakonia ammattikorkeakoulun DIAK Itä-Suomi -yksikkö Pieksämäellä. Myös vapaata sivistystyötä edustavilla kesäyliopistoilla on tärkeä rooli korkeakouluopintojen tarjoajana, työelämäosaamisen ja sivistysperustan rakentajina. Etelä-Savossa toimii myös useita toisen asteen ammatillisia oppilaitoksia, joita yhdistää vahva yhteistyö paikallisten yritysten kanssa. Myös niiden merkitys TKI-toimijoina vahvistuu jatkuvasti.

Osaavan ja koulutetun työvoiman saatavuuden heikentyessä useilla toimialoilla korostuvat toimet koulutuksen saatavuuden turvaamiseksi niin toisella kuin korkea-asteella sekä koulutuksen kehittäminen alue- ja työelämälähtöisesti. Koulutustarjontaa kehittämällä, osaajien pito – ja vetovoimaa lisäämällä sekä yhteistyötä koulutus- ja tutkimustoimijoiden, yritysten, työllisyysalueiden ja kuntien sekä muiden toimijoiden välillä vahvistamalla parannetaan Etelä-Savon mahdollisuuksia profiloitua yhä vahvemmin

globaalien ratkaisujen tuottajana luontaisilla vahvuusalueillaan ja älykkään erikoistumisen kärjissä niin kotimaassa kuin kansainvälisesti. Myös nykyaikaiset ja erottuvat oppimistilat ja tutkimusinfra sekä maakunnan strategisten kärkein ympärille rakentuneet kehittämisalustat (esim. EcoSairila, Kuitulaboratorio, MemoryLab) yhteistyöverkostoineen voidaan nostaa entistä näkyvämmiin vetovoimatekijöiksi niin opiskelijoita kuin yrityksiä alueelle houkutellessa. Etelä-Savon TKI-tiekartan mukaisesti tulevien vuosien tavoitteena on vahvistaa erityisesti T&K-osaajien veto- ja pitovoimaa maakunnassa.

Osaaminen on myös hyvinvointia ja osallisuutta tukeva tekijä, sillä osaamisen kehittäminen ja ylläpito auttavat maakunnan asukkaita pysymään työelämässä tai palaamaan työelämään. Osaaminen ehkäisee siten samalla työttömyyttä ja parantaa työllisyyttä. Osaajien riittävyyden varmistamiseksi on tärkeää hyödyntää alueen koko työvoimapotentiaali ja parantaa myös heikommassa asemassa olevien työelämäedellytyksiä.

Hyvinvointi

Hyvinvointi ja terveys nähdään kokonaisvaltaisina ilmiöinä, jotka kytkeytyvät yksilön, yhteisön, ympäristön ja kulttuurin vuorovaikutukseen. Hyvinvointi yksilön näkökulmasta voi tarkoittaa toimeentulon/työllisyystilanteen lisäksi yhdenvertaisesti saavutettavia hyvinvointipalveluita, turvallisuutta, yhteisöllisyyttä, laadukkaita asumisen edellytyksiä, resilienssikykyä, osallisuutta mm. siten, että kaikilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet kulttuuri- ja liikuntaharrastuksiin, sekä aidosti mahdollisuuksia vaikuttaa oman elinympäristönsä asioihin. Etelä-Savon erityispiirteet kuten harva asutus, ikääntyvä väestö, puhdas luonto ja vahva kulttuuriperintö luovat mahdollisuuksia tarvelähtöiseen hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen.

Hyvinvointi ja terveys ovat Etelä-Savon kokonaisturvallisuuden peruspilareita. Väestön henkinen kriisinkestävyys, fyysinen ja psyykinen toimintakyky sekä saavutettavat ja vaikuttavat palvelut ovat maakunnan elintärkeitä voimavaroja. Etelä-Savossa tunniste-

taan julkisten palvelujen supistumisen riski ja yhteistyössä pyritään vahvistamaan yksityisen ja kolmannen sektorin roolia terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Luontoympäristön merkitys hyvinvoinnille ja yhteisöistä kumpuava tuki ovat keskeisiä elementtejä kasvavien haasteiden ratkaisemisessa. Etelä-Savo on sopiva testialusta uusille ratkaisuille, jotka skaalautuvat kansainvälisesti ”eteläsavolaisen hyvän elämän” mallina.

Etelä-Savossa on huomioitava erityisesti nuorten hyvinvointiin panostaminen, paikkariippumaton työnteko sekä uudet mahdollisuudet hyvinvointiyrittäjyyteen ja luovan alan yrittäjyyteen kestäväällä tavalla. Etelä-Savolla on mahdollisuus siirtyä hoitopainotteisesta mallista kohti ennaltaehkäisevää, ennakoivaa ja personoitua hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä. Tämä muutos voisi lähteä nousemaan digitaalisiin, tekoälypohjaisiin, luontolähtöisiin sekä taide- ja kulttuurilähtöisiin menetelmin.

Etelä-Savon kumppanuusstrategia on laadittu yhdessä hyvinvointialueen, alueen kuntien ja maakuntaliiton kesken. Tätä

strategiaa toimeenpanee mm. Etelä-Savossa toimiva laaja-alainen alueellinen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen ryhmä, jonka yksi keskeinen tehtävä on laatia alueellinen hyvinvointisuunnitelma ja tukea sen soveltamista kunkin kunnan omassa hyvinvointisuunnitelmatyössä. Verkostoon kuuluvat keskeisinä toimijoina myös eri alojen järjestöt. Keskeisenä tavoitteena on asukkaiden kokeman hyvinvoinnin paraneminen.

Etelä-Savoon on tarpeen laatia hyvinvointialan strategia, joka rakentuu neljän keskeisen osa-alueen ympärille: ennaltaehkäisevä ja ennakoiva toimintamalli, osallistava ekosysteemi, klusteripohjainen kehittäminen sekä kokonaisturvallisuuden vahvistaminen. Strategia tunnistaa julkisten palvelujen supistumisen ja vahvistaa yksityisen ja kolmannen sektorin roolia terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Luontoympäristön merkitys hyvinvoinnille ja yhteisöistä kumpuava tuki ovat keskeisiä elementtejä kasvavien haasteiden ratkaisemisessa.

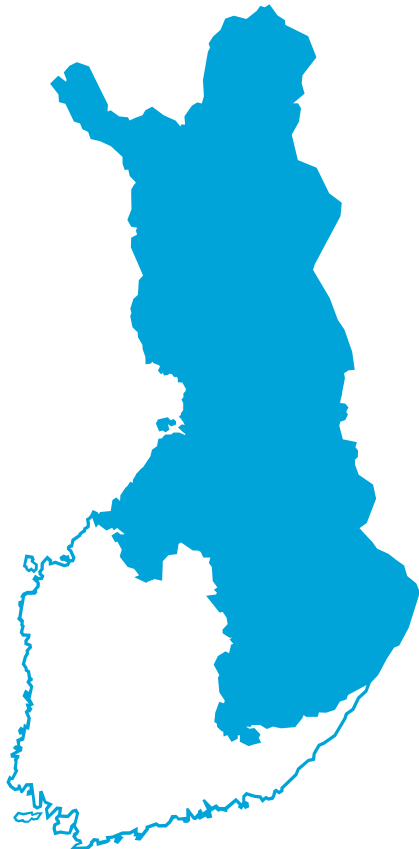
Etelä-Savossa on hyvät toimintaedellytyk-

set ainutlaatuiselle ekosysteemille, jossa kansalaiset, ammattilaiset, tutkimusorganisaatiot, yritykset ja julkiset toimijat osallistuvat aktiivisesti uusien hyvinvoinnin ja terveyden edistämiskeinojen yhteiskehittämiseen. Alueella on vakiintunut yhteisöllinen innovaatiokulttuuri, jossa ideat jalostuvat ketterästi testatuiksi palveluiksi.

Etelä-Savossa on mahdollisuus muodostaa TKI-infrastruktuuriin nojaava hyvinvointi- ja terveysalan klusteri, joka kokoaisi yhteen alueen koulutuksen, tutkimuksen, yritykset, julkiset toimijat ja rahoittajat. Se voisi mahdollistaa alustana toimimisen uusille yrittäjyyden muodoille, kuten paikkariippumattomille palveluille ja esimerkiksi regeneratiivisille matkailuratkaisuille. Kansainväliset verkostot, monipaikkaisuus ja Silver Economy -näkökulma ikääntyvästä väestöstä resurssina vahvistavat alueen asemaa hyvinvoinnin ja terveyden edelläkävijänä Euroopassa. Tavoitteena on nostaa terveys- ja hyvinvointisektorin TKI-investointien määrällistä ja laadullista tasoa, kotiuttaa kotimaisia ja ulkomaisia investointeja alueelle.

7

MAAKUNTIEN YHTEINEN KEHITTÄMISTYÖ

Maakuntien yhteistyöstä on sovittu Itä-Suomen maakuntien (Pohjois-Savo, Pohjois-Karjala ja Etelä-Savo) kesken lain (756/2021, § 18) mukaisella sopimuksella, joka sisältää yhteiset edunvalvonnalliset painopisteet, tavoitteet ja kehittämishankkeet. Sopijapuolet toteuttavat Uudistuva ja Osaava Suomi 2021-2027 Suomen alue- ja rakennepoliitiikan ohjelmaa Itä-Suomessa kolmen maakunnan alueella. Laki alueiden kehittämisestä ja Euroopan unionin alue- ja rakennepoliitiikan toimeenpanosta (756/2021, § 10) määrittelee, että kaikki Itä-Suomen maakuntaliitot toimivat välittävinä viranomaisina.

Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntaliitot (Etelä-Savo, Kainuu, Keski-Pohjanmaa, Lappi, Pohjois-Karjala, Pohjois-Pohjanmaa ja Pohjois-Savo) ovat sopineet niinikään yhteistyöstä vuosina 2021-2027, jossa ne edistävät keskinäistä yhteistyötään vahvistamalla EU-asioiden ja muuta niihin liittyvää edunvalvontaa ja hanketoimintaa, ylläpitämällä yhteistä EU-toimistoa Brysselissä ja vastaamalla sen hallinnosta ja talouden hoidosta sekä

toteuttamalla yhteistä edunvalvontaa muissa yhteisesti sovituissa asioissa. Sopimusta on päivitetty vuosittain kiertävän puheenjohtajuuden mukaisilla painotuksilla. Ne muodostavat eurooppalaisessa koheesiopolitiikassa myös yhteisen NUTS2 alueen, joka kuuluu Pohjoisten harvaan asuttujen alueiden (NSPA) yhteistyöhön ulottuen Pohjois-Norjaan ja Pohjois-Ruotsiin. NSPA-alueiden yhteistyö on ollut merkittävää paitsi harvaan asutun alueen kehittämisessä ja koheesiopolitiikan edunvalvonnassa, myös Euroopan arktisen politiikan keskeisenä toimijana.

Itä- ja Pohjois-Suomen edunvalvonnan osalta seuraavan ohjelmakauden EU-rahoituksen kokonaisuus on kaikkein keskeisin tehtävä. Aluekehityksen näkökulmasta keskeisiä ovat myös maakuntien yhteiset ja merkittävät kehittämis- ja edunvalvontakokonaisuudet, Saimaan alueen matkailun edistäminen, IP-alueen metsä- ja ilmastopolitiikka, ylimaa-kunnallisten ja myös poikittaisyhteyksiä tukevien liikenneväylien kehittäminen sekä ylimaakunnalliset Itä- ja Pohjois-Suomen älykkään erikoistumisen verkostot.

Itä-Suomen neuvottelukunta muodostuu Itä-Suomen kolmen maakunnan (Pohjois-Savo, Etelä-Savo, Pohjois-Karjala) lisäksi Kainuun liiton ja Etelä-Karjalan maakuntaliiton kesken solmitulla viisikanta sopimuksella, jonka perustella alueiden keskeiset poliittiset päättäjät kokoontuvat vähintään kaksi kertaa vuodessa

Uutena kehittämispanostuksena on **Itäisen Suomen yhteistyö, joka on Petteri Orpon hallituskaudellaan 2024-2027 lanseeraama yhteistyökoalitio** Itäisen Suomen, Kaakkois-Suomen ja Kainuun maakunnille, Venäjän rajan sulkeutumisen taloudellisten ja elinkeinopoliittisten seurausvaikutusten lievittämiseen itäisillä ja pohjoisilla rajaseuduilla. Ryhmä on ollut laatimassa mm. Itäisen Suomen ohjelmaa, jonka realisoitumista odotetaan.

Etelä-Savon maakuntaliiton vuosittain laadittavassa edunvalvontasuunnitelmassa käsitellään maakunnan rahoituksen pääpainopisteet, ja ylimaakunnalliset hankkeet sekä edunvalvontatoimet, jotka kytkeytyvät maakuntien välisiin yhteistyösopimuksiin.

8

RAHOITUS

Maakuntaohjelma on aluekehitystä yhteensovittava ja kokoava toimenpideohjelma. Sen toimeenpanossa voidaan hyödyntää käytettävissä olevaa EU- ja kansallista rahoituspalettia sen koko laajuudessa. Toimenpiteiden kansallinen julkinen rahoitus koostuu pääosin valtion ja kuntien rahoituksesta. Julkisen rahoituksen lisäksi hankebudjetteihin toivotaan, ja monesti myös sisältyy yritysrahoitusta.

EU:n Uudistuva ja osaava Suomi 2021-2027 alue- ja rakennepolitiikan ohjelmärahoitus (EAKR ja ESR+) ja JTF -rahasto ovat maakuntaohjelman toimeenpanon merkittävimmät rahoitusinstrumentit, joiden laajuus ja periaatteet hyväksytään vuosittain maakunnan yhteistyöryhmässä (MYR). Ryhmä vastaa rahoitustoiminnan kokonaisuudesta ja sen seurannasta hyväksyen hankkeet, joiden euromääräinen tuki on vähintään 800 000 euroa vuosina 2026-2029. Tuen välittäjäorganisaatioina toimivat maakuntien liitot, elinvoimakeskukset ja Ruokavirasto. Tuettavien hankkeiden kansallinen julkinen rahoitus koostuu pääosin valtion ja kuntien rahoituksesta.

Sen lisäksi hankkeisiin toivotaan, ja monesti myös saadaan yksityistä rahoitusta.

EU:n maaseuturahaston (CAP27) rahoituksella toteutetaan Etelä-Savon alueellisen maaseutusuunnitelman 2023-2027 toimenpiteet, jotka tukevat maakuntaohjelman toimeenpanoa maa- ja metsätalouden, elintarviketalouden, matkailun sekä maaseudun digitalisaation ja elinolojen yleisessä kehittämisessä.

Uudistuva ja osaava Suomi 2021-2027 -ohjelma sisältää EAKR-, ESR+- ja JTF-rahastot. Etelä-Savon saanto oli noin 137 miljoonaa euroa, josta

- EAKR 64,5 M€
- ESR+ 40,0 M€
- JTF 32,8 M€

Ohjelmamuutos vuosille 2026-2027

Komissio julkisti ReArm Europe -suunnitelman 4.3.2025 ja sitä konkretisoivan valkoisen kirjan (White Paper for European Defence – Readiness 2030) 19.3.2025, jossa esitettiin viisi keskeistä toimenpidettä Euroopan puolustusvalmiuden parantamiseksi: Euroopan turvallisuustoimiväline eli SAFE-rahoitusväline, EU:n finanssipoliittisten sääntöjen joustot, nykyisten EU-rahoitusvälineiden hyödyntäminen puolustus-investointeihin, Euroopan investointipankin rahoitusmahdollisuuksien laajentaminen sekä yksityisen rahoituksen saatavuuden parantaminen.

Suomi toteuttaa ohjelmanmuutoksen, jolla ohjelman julkista rahoitusta kohdistetaan n. 300 miljoonaa euroa kahteen uuteen EAKR-erityistavoitteeseen, jotka ovat: 1) teollisuuskapasiteetin lisääminen kaksikäyttötuotteiden ja puolustuksen edistämiseksi kaikilla EU:n alueilla ja kaikenkokoisissa yrityksissä (n. 30 % rahoituksesta) ja 2) kriisinsietokykyisen puolustus- tai kaksikäyttöinfrastruktuurin kehittäminen sotilaallisen liikkuvuuden edistämiseksi unionissa (n. 70 % rahoituksesta). Ohjelman kokonaisrahoitusvolyymi (EU- ja kansallinen vastinrahoitus) säilytetään muutoksessa ennallaan. Ohjelmanmuutos leikkaa noin puolet vuosien 2026-2027 EAKR ja ESR+-myöntövaltuudesta.

Kansainvälinen rahoitus

Myös INTERREG -rahoituksella on merkittävä rooli maakuntaohjelman toimeenpanossa. Maakuntaliitto on osatoteuttajana eli partnerina kahdessa INTERREG Europe hankkeessa: CASPER (Itä-Suomen yliopiston hallinnoima) ja REWARD (Savonlinnan kaupungin hallinnoima). Lisäksi maakuntaliitto on yhteistyökumppani seuraavissa INTERREG rahoitusohjelmissa: Central Baltic Interreg, Baltic Sea Interreg ja Northern Pheripheral Interreg, jotka myöntävät rahoitusta kv – hankkeille, joissa hakijana voi olla esim. oppilaitos, kehittämisyritys tai kunta. Etelä-Savo on kasvattanut osaamistaan Interreg rahoitusten hakijana ja saajana.

Etelä-Savossa on kokeneita TKI-toimijoita (yliopisto- ja korkeakouluyksiköt, oppilaitokset, yritykset), joiden osaamis- ja verkostoitumisvalmiudet mahdollistavat myös vapaasti

kilpaillun tutkimus ja kehittämisrahoituksen hakemisen eri ohjelmista kuten HORIZON, LIFE jne. Eri hallinnonalojen kansalliset erityisohjelmat tukevat osaltaan maakuntaohjelman toimeenpanoa.

Euroopan Unionin uudet prioriteetit ja kärkialavalinnat ohjelmakaudelle 2028-2034

EU:n tulevat painopisteet rahoituksen osalta tulevat olemaan mm. yritysten kilpailukyky ja hiilineutraalius, puolustusteollisuus ja turvallisuus, kohtuuhintainen asuminen, vesiresilienssi sekä energiasiirtymä. Komission esi-

tyksessä rajaohjelmalle on alustavasti varattu 1,6 mrd. € koko EU:n tasolla. Rajaohjelma on Itä- ja Pohjois-Suomelle elintärkeä väline, jolla tuetaan rajayhteistyötä, resilienssiä, elinvoimaa Suomen ja EU:n itärajalla.

SEURANTA

Maakuntaohjelman toteuttamisen kannalta on oleellista, että ohjelman tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumista ja vaikutuksia seurataan säännöllisesti. Etelä-Savon maakuntaohjelman 2026-2029 sisältöjä kuvaamaan on valittu 22 maakuntaa koskevaa indikaattoria (taulukko 2). Valtaosa mittareista on määrällisiä täydennettynä muutamalla laadullista kehitystä kuvaavalla indikaattorilla.

Teema	Indikaattori	2021	2022	2023	2024	2025	Seuranta 2026-2029
Väestökehitys	Kokonaisnettomuutto (Tilastokeskus / Väestörakenne)	240	326	757	811		
Aluetalous ja kilpailukyky	BKT €/as (Tilastokeskus / Aluetalouden tilinpito)	34 167	37 848				
	Yritysten liikevaihto milj.€ (Tilastokeskus / Yritykset ja toimipaikat)	6102	6628	6591			
	Bruttoarvonlisäys perushintaan (käypiin hintoihin, milj. €) (Tilastokeskus / Kansantalouden aluetilinpito)	29572	32870	33167			
	Tavaraviennin arvo (milj. €) (Tulli)	478	516	497	605		
	Klusterit (ECCP)				3		
T&K	T&K-panostukset yhteensä, milj. € (Tilastokeskus/ Tutkimus- ja kehittämistoiminta)	41,8	41,1	43,8			
	Yritysten TKI-panostus, milj. € (Tilastokeskus / Tutkimus- ja kehittämistoiminta)	12,0	10,8	11,8			
Osaaminen ja työllisyys	Koulutustasomittain (Tilastokeskus / Koulutusrakenne)	338	342	346			
	Korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus, % (Tilastokeskus / Koulutusrakenne)	26,8	27,2	27,6			
	Työllisyysaste % (Tilastokeskus / Työvoimatutkimus)	73,4	67,2	67,4	70,4		

Teema	Indikaattori	2021	2022	2023	2024	2025	Seuranta 2026-2029
Kokonais- turvallisuus	Mukana Itä-Suomen kokonaisturvallisuutta edistävässä hankkeissa, kehittyvää puolustusteollisuuden T&K-toimintaa						
Hyvinvointi ja elämänlaatu	Elämänlaatunsa (EUROHIS-8) hyväksi tuntevien osuus (TerveSuomi / THL, Sotkanet)		47,8		50,8		
	Asuinalueensa olosuhteisiin tyytyväisten osuus, % (TerveSuomi / THL, Sotkanet)		79,3		80,3		
	Niiden nuorten osuus, jotka näkevät oman asuinkunnan tulevaisuuden parempana suhteessa nykyhetkeen % (Itä-Suomen nuorisopuntari)				21,4		
Kulttuuri	Kulttuurialan tuotos, milj. € Tilastokeskus / Kulttuurin satelliittitilinpito		109				
	Terveyttä ja hyvinvointia edistävä kulttuuritoiminta kunnissa (asteikko 0-100) (Teaviisari, THL)	67		67			
Osallisuus	Toimijoiden työtä tukevat verkostot ja rakenteet kehittyvät						
Elinympäristön kestävä kehitys	Kasvihuonekaasupäästöt asukasta kohden, tCO2e/as (SYKE)	7,1	6,6	6,2			
	Järvien luokitellusta pinta-alasta erinomaisessa tai hyvässä ekologisessa tilassa, % (ELY-keskus)	98					
Energia	Uusiutuvan energian osuus energian kokonaiskulutuksesta, % (Itä-Suomen energiatilasto)		57				
	Puhtaan siirtymän investoinnit, kpl (Maakuntaliitto)			6	7		
Yhteydet	Kiinteään laajakaistaverkon saatavuus asukkailla, Download ≥ 100 Mbit/s, % (Traficom)			66			
Matkailu	Huoneen keskihinta majoitusliikkeissä, € Tilastokeskus / Majoitustilasto	109	114	118	125		
	Keskimääräinen viipymisaika öinä, lkm., kaikki majoittujat (Tilastokeskus / Majoitustilasto)	1,7	1,8	1,8	1,8		
Yhteistyö	Ylimaakunnallisen yhteistyön uudet avaukset						

Taulukko 2. Etelä-Savon maakuntaohjelman 2026-2029 sisältöindikaattorit

10

VALMISTELUPROSESSIN KUVAUS

Etelä-Savossa pidetään jatkuvasti yllä ajantasaista aluekehityksen tilannekuvaa sekä ennakoimaan tulevaisuuden mahdollisia kehityskulkuja. Maakuntastrategiatyötä pohjustamaan laadittiin vuonna 2015 alueen tulevaisuusskenaarioita vuoteen 2030 mennessä (liite 2) ja skenaariotyöskentelyä jatkettiin myös maakuntaohjelman 2022-2025 ulkopuolisessa arvioinnissa.

Arviointi toimi lähtölaukauksena uuden maakuntaohjelman valmistelulle ja sen tuottamat havainnot ja suositukset otettiin huomioon uuden ohjelman valmistelussa. Maakuntaohjelma laadittiin Etelä-Savo – Saimaan maakunta 2030 -strategian linjausten pohjalta. Maakuntahallitus hyväksyi maakuntaohjelman 2026-2029 laadinnan työohjelman sekä maakuntaohjelman ympäristövaikutusten arviointisuunnitelman marraskuussa 2024. Maakuntaohjelman ja sen rinnalla laadittavan Etelä-Savon älykkään erikoistumisen strategian 2026-2029 valmistelu aikataulutettiin siten, että maakuntavaltuusto voi hyväksyä uuden maakuntaohjelman ja siihen sisältyvän

ÄES-strategian vuoden 2025 loppuun mennessä.

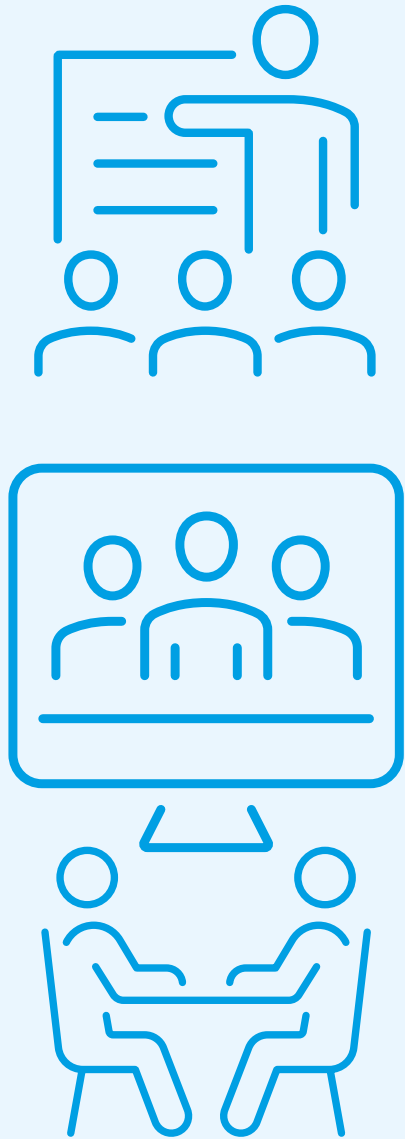
Maakuntaohjelmatyön käynnistymisestä on tiedotettu suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinnista annetun lain (sova-laki) mukaisesti liiton viraston ilmoitustaululla ja nettisivuilla. Kansalaiset ja muut tahot voivat tutustua prosessin lähtökohtiin ja seurata valmistelun etenemistä maakuntaliiton www-sivuilla, missä heillä oli myös mahdollisuus antaa palautetta koko prosessin ajan. Maakuntaohjelman sähköisen palautelaatikon välityksellä asukkaat ja muut tahot voivat kertoa valmistelijoille mielipiteitään ja ideoitaan maakunnan kehittämiseen.

Etelä-Savon maakuntaohjelma 2026-2029 valmisteltiin vuoden 2025 aikana laajassa, satoja osallistujia koonneessa yhteistyöprosessissa. Ohjelmavalmistelussa on hyödynnetty maakunnallisessa webinaarissa, temaattisissa sisältötyöpajoissa, verkkokyselyissä ym. kumppanuuskontakteissa sidosryhmiltä koottua runsasta aineistoa sekä näkemyksiä maakunnan kehittämisen painopisteistä. Myös

ulkaisen toimintaympäristön muutoksia ja niiden vaikutuksia maakunnan tulevaisuuteen hahmoteltiin useassa maakuntaohjelman työpajassa (liite 1). Aineiston keruun apuna oli koko vuoden ajan käytössä virtuaalifasilitointityökalu Howspace. Maakuntaliiton virasto työstä kertyneen aineiston pohjalta alustavat esitykset tulevan ohjelmakauden kehittämistavoitteiksi ja toimenpiteiksi. Alustavia ohjelmasisältöjä esiteltiin ja palautetta koottiin jatkovalmistelun pohjaksi teematyöpajoissa, viranomaistapaamisissa, kuntakierroksilla ja muissa sidosryhmätilaisuuksissa.

Sidosryhmille järjestettiin kesäkuussa 2025 maakuntaohjelman sisältötyöpaja, jossa koottiin yhdessä esityksiä Etelä-Savon kehittämisen painopisteiksi 2026-2029. Etelä-Savon SOVA-yhteistyöryhmä käsitteli SOVA-lain mukaisesti maakuntaohjelman laadinnan työohjelman ja ympäristövaikutusten arviointisuunnitelman marraskuussa 2024.

Tulossa vielä: Prosessin loppuvaiheen kuvaus

1 kehittämis-
seminaari

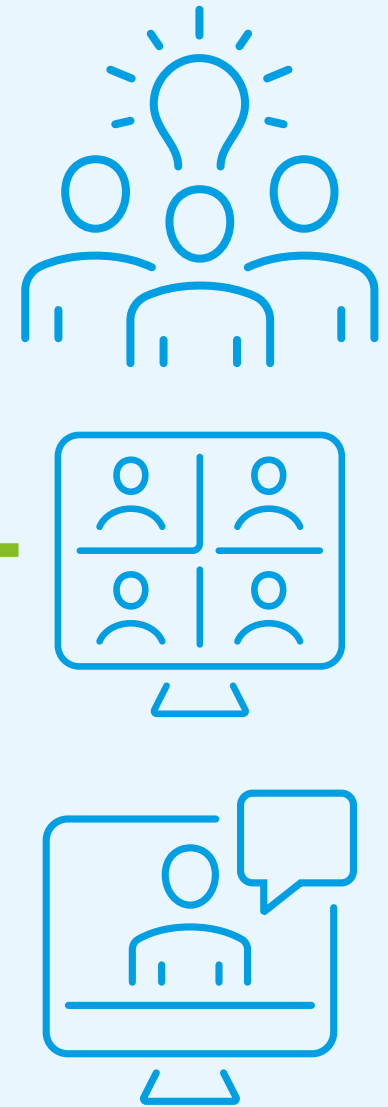
2 webinaaria

20 työpajaa

365
osallistujaa

10 virtuaali-
työtilaa

noin **10000**
kommenttia
Howspacessa

ETELÄ-SAVON ÄLYKKÄÄN ERIKOISTUMISEN STRATEGIA - ÄES 2026 - 2029

Mitä on älykäs erikoistuminen: tausta ja tavoite

Älykäs erikoistuminen on Euroopan unionin alueellisen innovaatiopolitiikan kulmakivi, jonka avulla maiden ja alueiden tulee tunnistaa ja valita omat vahvuusalueensa, jotta niiden kehittämiseen voidaan panostaa ja investoida. Älykkäällä erikoistumisella pyritään uusien innovaatioiden synnyttämiseen, niiden levittämiseen ja alueiden kilpailukyvyn parantamiseen. Tähtäimessä on synnyttää uutta yritystoimintaa, työpaikkoja ja kasvua.

Etelä-Savon älykkään erikoistumisen strategian (ÄES) tavoitteena on suhteellisen kilpailuedun hyödyntäminen maakunnan tunnistettujen vahvuuksien pohjalta, koko maakunnan elinvoiman vahvistaminen sekä alueen innovaatiopotentialin hyödyntäminen. Älykkään erikoistumisen strategia kuvaa maakunnan tunnistettuja vahvuuksia, joilla voidaan hakea kasvua ja kehitystä. ÄES yhdistää alueen inhimillisen ja teknologisen pääoman sekä luonnonvarojen kestävästä käytöstä toisaalta tukevaksi kokonaisuudeksi. Yksi keskeisimmistä kasvun ja kehityksen mahdollistajista on kansainvälistyminen.

Valmistelu ja taustatiedot

Etelä-Savon aiemmat älykkään erikoistumisen strategiat on laadittu vuosille 2014–2017, 2018–2021 sekä 2022–2027. Vuosien 2026–2029 maakuntaohjelman laatimisen yhteydessä todettiin, että kolmatta, edelleen voimassa vuoteen 2027 voimassa olevaa on tarpeen päivittää ja muuttaa samalla ÄESin aikajänne maakuntaohjelmakauden kanssa yhteneväksi.

Toimintaympäristössä tapahtuneet merkittävät muutokset sekä Euroopan Unionin rahoituslinjauksissa toteutuneet ja ennakoitavat uudet avaukset edellyttivät Etelä-Savon älykkään erikoistumisen strategian ajankohtais-tarkastelua sekä osittaista päivittämistä. Sekä painopistealojen sisällä että läpileikkaavien teemojen valinnassa huomioitiin tulevan ohjelmakauden tavoiteasetanta ja maakunnassa toteutunut kehittäminen.

Valmistelu toteutettiin maakuntaohjelman työpajojen yhteydessä keväällä 2025. Työpajoihin osallistui yhteensä noin 250 henkilöä. Elinkeinoja, yrityksiä, osaamista, TKI-toimintaa sekä klustereita koskevia työpaja

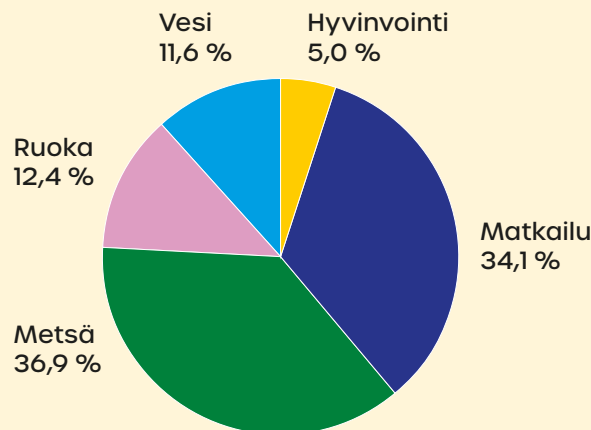
ja kokouksia järjestettiin yhteensä kuusi kappaletta. Tilaisuuksiin osallistui laajasti sidosryhmien edustajia yrityksistä, koulutus- ja tutkimusorganisaatiosta, edunvalvontaorganisaatioista sekä julkiselta sektorilta. Näin ollen päivitysprosessin voi katsoa noudattavan riittävässä määrin ÄES-ohjeistuksen mukaista Yrittäjämäisen etsimisen prosessia (Entrepreneurial Discovery Process).

Ohjelmakauden 2022-27 tukirahoituksen jakauma ÄES-näkökulmasta

Älykkään erikoistumisen strategian päivittämisen taustaselvityksenä on tarkasteltu rakennerahastokauden 2022–2027 toteutunutta Etelä-Savon maakuntaliiton rahoittamien hankkeiden temaattista jakaumaa. Maakuntaliiton rahoittamista hankkeista runsas 90 % on ollut älykkään erikoistumisen strategian mukaisia kehittämis- ja investointihankkeita. ÄES-kärkiin on yhteenlaskettuna kohdentunut maakuntaliiton rakennerahastotukea 18,8 miljoonaa euroa. Läpileikkaaviin

Myönnetty tuki älykkään erikoistumisen strategiakärjittäin

- Hyvinvointi (947 916 €)
- Matkailu (6 423 303 €)
- Metsä (6 940 160 €)
- Ruoka (2 333 838 €)
- Vesi (2 176 843 €)
- Yhteensä 18 822 969 €

Kuva 3. Myönnetty tuki älykkään erikoistumisen strategiakärjittäin vuosina 2022-2027

teemoihin on kirjattu tukirahoitusta maakuntaliitosta yhteensä noin 10,9 miljoonaa euroa.

Euromääräisesti eniten tukea on kohdistunut strategian kärjille metsä (36,9%) sekä matkailu (34,1%). Ruoka- ja vesi-kärjet ovat saaneet seuraavaksi eniten tukirahoitusta (12,4% ja 11,6%). Hyvinvointiin on kirjattu kohdistuneeksi maakuntaliiton myöntämää tukirahoitusta 5,0% eli vähiten valituista kärjistä.

Läpileikkaavien teemojen tukirahoituksesta eniten on kohdentunut yrittäjyyden, ekosysteemien ja klustereiden edistämiseen (44%). Vihreän siirtymän ja ratkaisujen hankkeita on tukirahoitettu toiseksi eniten (31%). Myös digitalisaation nousee vahvana rahoituskohteena esiin 22 %:n osuudella. Osaamisen teemaa on rahoitettu maakuntaliitosta vähiten (3%). Osaaminen ja koulutus ovat älykkään erikoistumisen strategian toteutumisen ja TKI-toiminnan kannalta keskeisiä elementtejä, ja näitä teemoja edistetty maakunnassa muiden hankkeiden sisällä sekä muista rahoitusohjelmista.

Etelä-Savon TKI- tiekartta 2030 ja kansainvälistymis- suunnitelma 2030

Etelä-Savon TKI-tiekartta 2030 Asiakirja valmistui elokuussa vuonna 2023, ensimmäisenä maakuntana Suomessa. Se tähtää Etelä-Savon TKI-toiminnan kunnianhimoiseen nousuun. Numeerisena tavoitteena on saavuttaa valtakunnallisestikin tavoiteltu T&K-menojen neljän prosentin (alue-)BKT-taso. Tämä edellyttää laajaa maakunnallista yhteistyötä sekä erityisesti yrityskentän aktiivista huomiointia.

Etelä-Savon kansainvälistymissuunnitelma 2030 eskvsuunnitelma.pdf hyväksyttiin tammikuussa vuonna 2025. Sen viitekehyksenä toimii TKI-tiekartta. Kansainvälistymissuunnitelmalla tähdätään koordinoitumpaan yhteiseen tekemiseen kansainvälisen rahoituksen hyödyntämisessä, verkostojen rakentamisessa sekä ulkomaisen osaavan työvoiman saannissa.

TKI- tiekartan ja kansainvälistymissuunnitelman toteuttaminen ohjaavat osaltaan maakunnan hanketoimijoita ja erityisesti

älykkään erikoistumisen strategian painopistealoja hyödyntämään ns. rahoituksen synergiaa. Tämä tarkoittaa suunnitelmallista eri rahoituslähteiden hyödyntämistä ja niiden poluttamista siten, että kansallisesti tai rakennerahastoista rahoitetuista hankkeista edetään kansainvälisiin verkostoihin ja rahoituskonsortioihin, joilla on potentiaalia menestyä EU:n kansainvälisesti kilpailluissa suorissa rahoitushauissa. Laaja rahoituspohjaa turvaa kehittämisen jatkuvuutta rakennerahastovarojen mahdollisesti niukentuessa tulevilla ohjelmakausilla.

Euroopan Unionin uudet prioriteetit ja kansalliset kärkialavalinnat

Euroopan Unionin tulevia painopisteitä rahoituksen osalta tulevat olemaan mm. yritysten kilpailukyky ja hiilineutraalius, puolustus-teollisuus ja turvallisuus, kohtuuhintainen asuminen, vesiresilienssi sekä energiasiirtymä. Lisäksi EU:ssa on valmistunut biotalousstrategia.

Kansallisesti keskeisiä linjauksia ovat vuonna 2024 valmistuneet [Teollisuuspoliittinen strategia : Ohjausryhmän raportti, Valtion tutkimus- ja kehittämisrahoituksen käytön monivuotinen suunnitelma - STTK](#) Työ- ja elinkeinoministeriön laatimat TEM-konsernin strategiset kohdealueet.

Etelä-Savon älykkään erikoistumisen strategiassa 2026-2029 huomioidaan eurooppalaiset painopistealueet ja kansalliset kärkialat maakunnan omien vahvuuksien pohjalta. Maakuntaohjelman yhtenä tavoitekokonaisuutena on, että Etelä-Savo osaltaan toimii globaalien ratkaisujen tekijänä. Toisaalta tulee muistaa, että maakunnassa on sellaisia kilpailuetua sisältäviä toimialoja, jotka eivät sisälly sellaisenaan eurooppalaisiin tai kansallisiin painopisteisiin. Toimialojen sisältä on kuitenkin hahmotettavissa teemoja, jotka tukevat esimerkiksi turvallisuutta tai energiasiirtymää. Yritysten kilpailukyky yhdistää tavoitteena kaikkien toimialojen kehittämistä.

Valmistelutyöpajoissa maakunnan kehittämispotentiaalia nähtiin olevan selkeästi eniten

biopohjaisissa ratkaisissa ja uusissa materiaaleissa sekä kiertotaloudessa (ml. veden kiertotalous). Seuraavaksi eniten mainintoja saivat ruokateknologia sekä vesivarojen kestävyys ja vesiresilienssi. Jonkin verran potentiaalia maakunnassa nähtiin sisältyvän murroksellisiin teknologioihin, energiateknologiaan/-murrokseen sekä kaksikäyttöteollisuuteen. Digitaalisuuden ja tekoälymurroksen huomioimisen katsottiin laajasti olevan edellytyksenä sille, että kehittämispotentiaali saadaan toteutettua.

Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien ÄES

Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien yhteisellä älykkään erikoistumisen strategialla mahdollistetaan ylimaakunnallinen yhteistyö ja tarpeen vaatiessa maakuntien yhteisten hankkeiden valmistelu ja rahoitushaut. Tavoitteena on vahvistaa Itä- ja Pohjois-Suomen alueen yhteistyötä ylimaakunnallisesti ja kansainvälisesti. Maakuntien yhteiseksi painopisteiksi on strategiassa nostettu puhtaat ratkaisut,

digitalisaation hyödyntäminen ja kestävä palvelutuotanto. Itä- ja Pohjois-Suomen alueen kehittämismahdollisuudet kytkeytyvät maailmanlaajuisten ja eurooppalaisten ongelmien ratkaisuun esimerkiksi ilmastopoliitiikan, energiamurroksen ja strategisen omavaraisuuden tavoitteissa.

Tilannekuva

Etelä-Savon älykkään erikoistumisen strategian 2026–2029 tilannekuva on yhteinen Etelä-Savon maakuntaohjelman 2026–2029 nykytilakuvauksen kanssa.

Älykkään erikoistumisen strategian sisältö

Etelä-Savon älykkään erikoistumisen strategia 2026–2029 koostuu viidestä varsinaisesta kehittämiskärjestä sekä kuudesta läpileikkaavasta teemasta. Kunkin painopistealueen sisältöä avataan seuraavissa kuvauksissa. Läpileikkaavat teemat tavoitteineen ovat yhtenevät Maakuntaohjelman 2025–2029 läpileikkaavien teemojen kanssa, ja ne on kirjattu samansisältöisinä molempiin asiakirjoihin. Kansainvälisyys on älykkään erikoistumisen strategian lähtöolettamana sekä kärkialoilla että läpileikkaavissa teemoissa.

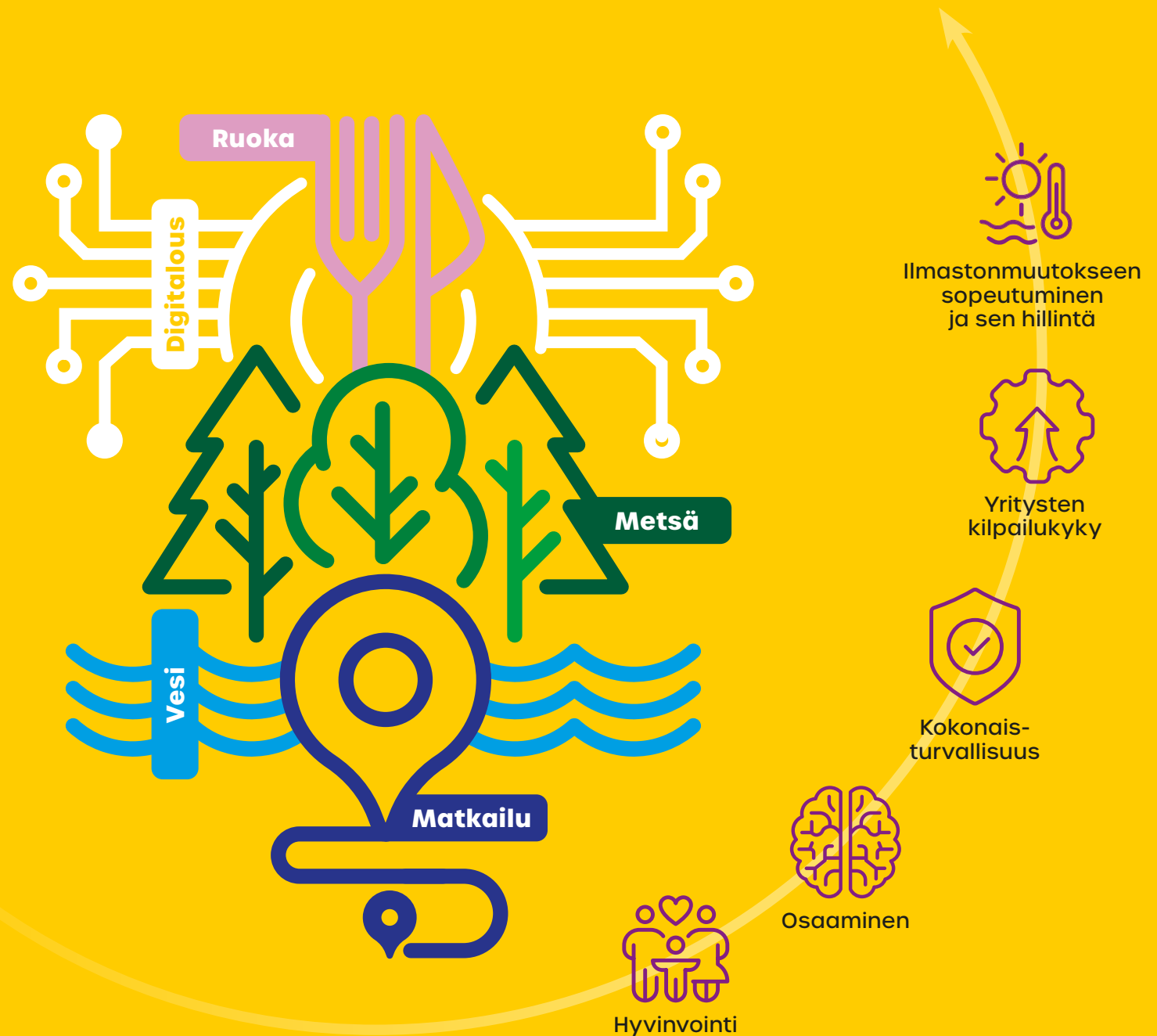
Kehittämiskärjet

1. Metsä
2. Vesi
3. Ruoka
4. Matkailu
5. Digitalous

Läpileikkaavat teemat

- a. Ilmastonmuutokseen sopeutuminen ja hillintä
- b. Yritysten kilpailukyky
- c. Kokonaisturvallisuus
- d. Osaaminen
- e. Hyvinvointi

Etelä-Savon älykkään erikoistumisen strategian kehittämiskärjet ja läpileikkaavat teemat

Kuva 4. Älykkään erikoistumisen strategian kehittämiskärjet ja läpileikkaavat teemat

Metsä

Metsä on Etelä-Savossa selkeästi tunnistettu vahvuus. Metsäisessä maakunnassa metsäbiotaloudella, kantorahatuloilla ja puutuoteollisuudella on suuri merkitys työllisyyden, aluetalouden ja elinvoiman sekä tki-toiminnan veturina. Metsäsektorin osuus koko talouden arvonlisäyksestä on jopa 15%. Puuta jalostetaan maakunnassa erityisesti mekaanisesti, päätuotteina vaneri ja muut kerrostetut tuotteet. Puunjalostuksen prosesseihin liittyvää, kansainvälisesti kilpailukykyistä laitevalmistusta on sekä kemiallisen että mekaanisen jalostuksen tarpeisiin. Maakunnan maapinta-alasta 86 prosenttia on metsätalousmaata ja alueella syntyy 7,3 prosenttia koko maan vuotuisesta puuston kasvusta (VMI13).

Maakuntaohjelman tavoitteen mukaisesti metsä-kärjessä pyritään arvoketjussa ylöspäin eli jalostusarvon nostamiseen. Metsätoimiala huomioidaan maakunnallisen biotaloustrategian laadinnassa.

Metsien käytössä on tavoitteena taloudellinen kestävyys. Sen rinnalla huolehditaan toiminnan ekologisesta, sosiaalisesta ja kulttuurisesta kestävydestä. Etelä-Savon puhtaiden vesien suojelu, metsäluonnon monimuotoisuuden turvaaminen sekä luonnontuotealan ja luontomatkailun kehittäminen sisältävät potentiaalia myös innovaatiotoiminnan näkökulmasta.

Innovaatioiden ja yritystoiminnan kannalta merkityksellistä Etelä-Savon erityisosaamista ovat kemiallisen puunjalostuksen prosessiteknologiat, puuraaka-aineen jatkojalostaminen sekä metsäpuiden eri ainesosien hyödyntäminen, puurakentaminen ja metsäpuiden kasvullisen lisäyksen teknologiat. Puupohjaisissa tuotteissa, palveluissa ja ratkaisuissa käytetään uusiutuvaa ja kestävää raaka-ainetta, joten samalla edistetään vähähiilisyttä - puurakentamisessa luodaan teknisiä hiilinieluja- Materiaalitekniikan kehi-

tystyöllä voidaan tarjota uusia ratkaisuja myös esimerkiksi puolustustarvike- ja kaksikäyttöteollisuudelle.

Maakunnan innovaatioalustoja metsä-kehittämiskärjessä ovat Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun Kuitulaboratorio (Savonlinna), Teollisen puurakentamisen laboratorio (Savonlinna), puun materiaalitutkimuksen Mikopolis-tutkimusyksikkö (Mikkeli) sekä Luonnonvarakeskuksen (Luke) Metsäpuiden kasvullisen lisäyksen tutkimusyksiköiden ympärille on rakentunut ekosysteemi, jossa on mukana maakunnan yritysten lisäksi kotimaisia ja kansainvälisiä toimijoita. Ekosysteemi on kansainvälisesti verkottunut ja kyvykäs osallistumaan suoraa EU-rahoitusta tavoitteleviin konsortioihin. Klusterin muodostamista ja siitä saatavia hyötyjä selvitetään.

Metsä-kehittämiskärjen keskeisiä tavoitteita ovat:

- Kestävän puurakentamisen ratkaisut tuotteiksi, palveluiksi ja liiketoiminnaksi kansainvälisesti
- Metsäbiojalostamoiden uudet prosessi- ja teknologiaratkaisut kansainväliseksi liiketoiminnaksi (resurssi-, vesi-, energiatehokkuus), ml. prosessiteollisuuden digitaaliset ratkaisut
- Korkean lisäarvon puutuotteet ja kuitutuotteet, arvokomponentit ja palvelut
- Sivuvirtojen hyödyntäminen ja teolliset symbioosit
- Kestävän metsänjalostuksen, -hoidon ja metsänkäytön ratkaisut, robotiikka, automaatio, metsänkäyttötavat
- Aktiivinen talousmetsien luonnonhoito ja metsien virkistys- ja luontoarvojen ylläpito
- Metsä-arvoketju maakunnan biotalousstrategian kivijalkana

Läpileikkaavasti metsä-kehittämiskärki yhdistyy erityisesti puhtaiden luonnonvesien turvaamiseen, prosessiteollisuuden vesienkäsittely- ja digitaalisiin ratkaisuihin, metsänluonnon antiin (marjat, sienet, riista), metsien virkistys- ja matkailukäyttöön sekä ilmastomuutokseen sopeutumiseen ja sen hillintään.

Vesi

Vesi-kehittämisjärjessä Etelä-Savon vahvuuksia ovat poikkeuksellisen puhtaat luonnonvedet sekä veden puhdistus-, käsittely- ja kiertotalousosaaminen ja -teknologia. Puhtaan veden ja veden kiertotalouden kaupalliset mahdollisuudet vastaavat globaaleihin ongelmiin. Ilmastonmuutokseen ja turvallisuuskysymyksiin liittyen vesiresilienssi on nostettu EU-tasoiseksi kärkiteemaksi, ja tähän haasteeseen Etelä-Savolla on osaamista ja resursseja vastata.

Etelä-Savon pintavesistä erinomaisessa tai hyvässä tilassa on peräti 98 prosenttia järvipinta-alasta ja 79 prosenttia jokipituuksista (ELY-keskus). Puhtaan veden osaamisen ytimessä on innovaatioalusta EcoSairila, jonka ympärille rakentunut julkinen ja tki-infrastruktura edustavat maailman huipputasoa. Vesi-painopisteen toimijat ovat kansainvälisesti laatuvarioituja ja laajasti verkottuneita, mikä edistää kansainvälistä TKI-yhteistyötä ja mahdollistaa suoriin EU-rahoitushakuihin tarvittavien konsortioiden muodostumista. Blue Economy Mikkeli -osaamiskeskus (BEM) on

rekisteröitynyt EU:n klusterialustalle (ECCP) ja sille on myönnetty EUCLESin pronssitason laatumerkki. BEM:llä on myös WOLL – Water Oriented Living Labs -status.

Eri rahoituslähteitä on käytetty veteen liittyvässä kehitystyössä synergisesti. Mikkelin kaupunki ja Työ- ja elinkeinoministeriö solmivat Innovaatiotoiminnan ekosysteemisopimuksen helmikuussa 2021. Sopimuksen strateginen painopiste vuosille 2020-2027 on ”Yhdyskuntavesien kiertotalous”. Ekosysteemisopimuksella kehitetään veden kiertotalouden sekä vesiturvan ratkaisuja ja edistetään teemaan liittyvää digitalisaatiota ja datan hyödyntämistä.

Vesiosaamista, -tutkimusta ja -koulutusta tarjoavat maakunnassa LUT sekä Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu (Xamk). Klusteritoiminnan ytimessä ovat toiminnassa mukana olevat yritykset sekä toimintaan potentiaalisesti liittyvät uudet yritykset. Maakunnassa on vientipotentiaalia veden palveluille ja tuotteille.

Vesi-kehittämiskärjen keskeisiä tavoitteita ovat:

- Liiketoiminta- ja vientimahdollisuuksien hyödyntäminen: kiertotalous, järjestelmät, digitaaliset ratkaisut
- Energia- ja materiaalitehokkuuden parantaminen
- Vesiturvaan ja vesiresilienssiin liittyvät ratkaisut, kuten yritysten vesivastuullisuus ja ilmastonmuutokseen sopeutuminen
- Vesien hyvän ekologisen tilan säilyttäminen, vesistöjen kuormituksen vähentäminen
- Vesistöjen hyödyntäminen kestävässä ruuantuotannossa ja matkailussa.

Läpileikkaava teema ilmastonmuutokseen sopeutuminen ja sen hillintä näkyvät Vesi-kärjessä etenkin luonnonmukaisten ratkaisujen kuten kosteikkojen edistämisenä sekä vesivarastojen ja kastelujärjestelmien kehittämisenä. Ravinteiden kierrätys ja vesistöjen hyvä kunto ovat myös ilmastotoimia.

Puhdas vesi on pohjana myös muille älykkään erikoistumisen kärkialoille ja poikkileikkaaville teemoille, kuten esimerkiksi hyvinvoinnille ja matkailulle.

Ruoka

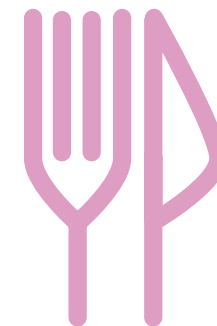
Ruoka vahvuusalueena Etelä-Savossa pohjautuu erityisesti alkutuotannon painoarvoon sekä puhtaan ruuan kiistattomaan kilpailuun. Alkutuotannon merkitys näkyy paitsi kotieläintaloudessa ja vihannestuotannossa, myös sisävesikalastuksen - esim. Muikun - kansallisessa kalastusosuudessa. Kehittämiskärki sisältää luomutuotannon erityisosaamista, sillä maakunnassa sijaitsee Luomuinsituutin kehittämisverkosto ja luomualan osuus peltopinta-alasta on 16,7 prosenttia (Ruokavirasto 2024). Luomu vastaa erityisesti Euroopan unionin puhtaan, korkeatasoisen ja turvallisen elintarviketuotannon tavoitteisiin. Vuonna 2024 Etelä-Savo palkittiin Euroopan Unionin luomualueena. Alkutuotannon toimintaedellytysten turvaaminen on tärkeää koko maakunnallisen arvoketjun menestykselle, ja se on huoltovarmuuden kannalta kriittinen kysymys.

Etelä-Savossa osataan uusien, korkeatasoisten elintarviketuotteiden ja -palveluiden

kehittäminen (esim. gluteenittomat elintarvikkeet) sekä alkuperämerkinnän hyödyntäminen kaupallisesti. D.O. Saimaa- laatu- ja alkuperämerkki kertoo paikallisesta, korkeatasoisesta ja vastuullisesta elintarviketuotannosta, ja siinä on potentiaalia viennin ja ruokamatkailun näkökulmasta. D.O.Saimaa yhdistää verkostoon ruuan tuottajat, jalostajat ja ravintolatoiminnan. Nämä yhdessä tuottavat korkeatasoisen ruuan elämyksiä maakunnan kotimaisille ja kansainvälisille matkailijoille. Saimaa European Region of Gastronomy-juhlavuosi 2024 ja siihen liittyvä kehittämishankkeiden kokonaisuus lisäsivät ruokatoimijoiden verkostoon ylimaakunnallisen ja kulttuurillisen ulottuvuuden. Jalostuksen ja oikein kohdennetun markkinoinnin avulla voidaan avata korkealaatuisille tuotteille uusia markkinoita myös kansainvälisesti.

Innovaatioalustana ruoka-kehittämiskärjessä toimii Etelä-Savon ruokaklusteri. Klusteritoiminta edistää ruoka-alan innovaati-

oita ja uusia ratkaisuja ja tuo näkyvyyttä. Sen keskeisiä toimijoita ovat yritykset sekä Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu (Xamk), Helsingin yliopiston Ruralia-instituutti, Luonnonvarakeskus, Etelä-Savon Koulutus Oy, Etelä-Savon ammattiopisto Esedu ja Proagria Etelä-Savo. Klusteri on eurooppalaisen klusterialustan (ECCP) jäsen ja saavuttanut pronssitason laatuarvon (ESCA). Klusteritoimijat ovat kansainvälisesti verkottuneita ja hyödyntävät kehittämistoiminnassaan koheesiorahituksen ohella mm. Interreg- ja Horisontti-rahoitusta.

Ruoka-kehittämiskärjen keskeisiä tavoitteita ovat:

- Kannattavaa alkutuotantoa kestävästi
- Puhdas ja kestävästi tuotettu ruoka, ml. Luomu
- Vesien ja metsien antimet esiin
- Lähiruoka arvostettuna elämysten lähteenä maakunnassa ja ruokamatkailussa
- Lisää jalostusta, brändäystä ja vientiä esimerkiksi alkuperä- ja laatuerojen avulla
- Kansainväliset kumppanuudet ja verkostot kehittämistoiminnan katalysaattoreina
- Ruoka huoltovarmuuden, hyvinvoinnin ja terveyden edistäjänä

Yhdistävinä teemoina muihin kehittämiskärkiin ovat ruokamatkailu, metsän uudet elintarvikkeet (luonnontuotteet, -raaka-aineet ja -marjat) sekä puhtaan veden ja puhtaan ruuan yhteiset mahdollisuudet. Ilmastonmuutoksessa maatalous ottaa ilmastonmuutoksen vaikutukset etulinjassa vastaan, joten alkutuotannon sopeutumista ja varautumista tulee edistää.

Matkailu

Matkailu on Etelä-Savossa luontaisista vahvuuksista ponnistava toimiala, jonka kehittämiseen on järjestelmällisesti panostettu. Matkailun osuus Etelä-Savon bruttokansantuotteesta oli vuonna 2022 4,3 prosenttia (valtakunnallisesti 1,8 %). Lisäksi matkailun osuus maakunnan koko työvoimasta oli tuolloin 5,3 prosenttia. Kansainvälisten matkailijoiden osuus Etelä-Savon yöpymisvuorokausista on Tilastokeskuksen majoitustilaston mukaan hieman yli 10 prosenttia, mikä on itäisen Suomen vertailussa kohtuullinen lukema, mutta koko Suomen tasoon verrattuna (28% v.2024) antaa näkymää kansainvälisen matkailun kasvupotentiaalista.

Maakunnan matkailutoimialalle on tyypillistä maaseutupainotteisuus sekä toimijoiden pieni koko. Erityistä maakunnan matkailussa on runsas vapaa-ajanasuntojen määrä (noin 45 000 mökkiä), luontomatkailu (mm. Kansallispuistot ja Saimaa Geopark) sekä kehittyvä kulttuurimatkailu. Etelä-Savossa on useita kansallisesti ja kansainvälisesti tunnettuja

kulttuuritapahtumia ja -matkailukohteita, jotka tuovat alueelle elinvoimaa, vetovoimaa ja lumovoimaa. Kulttuurimatkailussa on potentiaalia kehittyä yhdeksi Etelä-Savon matkailun kärjistä, kun taide-, kulttuuri- ja kulttuuriperintötoimijat tekevät entistä enemmän yhteistyötä matkailu-, ravintola- ja luontoalojen ammattilaisten kanssa. Ruoka, varsinkin korkeatasoinen lähiruoka D.O.Saimaa-alkuperämerkki kärkenään, on noussut matkailijoita kiinnostavaksi elämykselliseksi sisällöksi.

Valtioneuvosto on kohdistanut alueiden kestävän kasvun ja elinvoiman tukeminen -määrärahaa Itäisen Suomen kestävän matkailun kasvuohjelmaan, jota toteuttaa Visit Finland. Tavoitteena on Itäisen Suomen tunnettuuden nosto, yritysten kilpailukyvyyn parantaminen sekä kestävyiden vahvistaminen. Itäisessä Suomessa on tehty jo uusia matkailun avauksia ylimaakunnallisena yhteistyönä. Yksi merkittävimmistä edistys-asteleista ruoka- ja kulttuurimatkailun kehittämisessä on ollut Saimaa European Region of

Gastronomy -hanke, jossa luotiin laaja-alainen yhteistyöverkosto. Ekosysteemiyhteistyön tuloksena syntyi malli verkostomaisesta toimintatavasta, jossa eri toimijoiden palvelut ja tuotteet ovat yhteensovitettuja ja toisiaan täydentäviä. Alueelta löytyy myös tahtotilaa matkailu- ja luovien alojen yhteisen klusterin muodostamiselle, joka tähtää entistä vahvempaan alueelliseen yhteistyöhön ja elinkeinon kestävään kasvuun.

Vaikka kestävyysertifioituja yrityksiä ja matkailualueita on maakunnassa jo jonkin verran, ovat saavutettavuuden kysymykset ja ympärivuotisuus tai sesonkien pidentäminen Etelä-Savon kestävän matkailun haasteita. Näiden ratkaiseminen, uudistavan (regeneratiivisen) matkailun mahdollisuudet sekä uusille asiakasryhmille suunnattavien palvelujen kehittäminen tarjoavat alustaa matkailun TKI-toiminnalle. Toistaiseksi matkailutoimialalla hyödynnetään niukasti EU:n suoria rahoitusvälineitä.

Matkailu-kehittämiskärjen keskeisiä tavoitteita ovat:

- Lake Saimaa-brändin vahvistaminen ja hyödyntäminen
- Järvi-Suomen suuralueen sekä itäisen järvialueen tunnettuuden edistäminen ylimaakunnallisena yhteistyönä
- Matkailun liiketoimintalähtöisen TKI-toiminnan kasvattaminen ja kansainvälisiin matkailuteemaisiin verkostoihin liittyminen - kohti Saimaan matkailuklusteria
- Kestävä ja uudistava matkailuliiketoiminta
- Ruokaelämysten, luontomatkailun sekä kulttuuritarjonnan kehittäminen matkailun sisältöinä

Matkailun poikkileikkaavia teemoja ovat ruoka- ja hyvinvointimatkailu, vähähiilisyyden huomioiva kestävä matkailu ja mökkeily sekä digitaalisuuden hyödyntäminen matkailussa sekä verkostomainen toimintatapa. Matkailuyritysten kilpailukyvyyn vahvistaminen vaikean 2020-luvun alun jälkeen on keskeistä. Kestävän matkailun ympäristösertifiointeja tulee edistää.

Digitalous

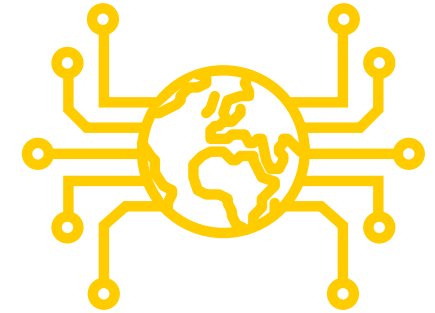
Aiemmin älykkään erikoistumisen strategiassa läpileikkaavana teemana toiminut digitaalisuus on nyt nostettu Digitalous -kehittämiskärjeksi. Etelä-Savossa on kansainvälisestikin verkottunutta digitaalisen tiedonhallinnan erikoisosaamista. Murrosteknologiat, kuten tekoäly, robotisaatio tai esineiden internet muuttavat työtä yrityksissä ja yhteiskunnassa perusteellisesti, joten kilpailukyvyyn ja uudistumisen kannalta ne on nostettava kehittämisen keskiöön.

Aiempaan tapaan digitalisaation avulla pyritään vapauttamaan yritysten ja julkishallinnon niukkoja resursseja, mutta kyse ei ole vain tehostamisesta: on tunnistettu tarve panostaa datalähtöiseen, aineettomaan arvонуontiin ja uusiin liiketoimintamahdollisuuksiin. Lisäksi digitaalisuus palvelee vähähiilisyden tavoitteita.

TKI-toimijoiden, mm. Digital Innovation Hub -toiminnan, ja yritysten yhteistyöllä edistetään kaupallistettavien ratkaisujen syntymistä. Maakuntaan suunnitteilla olevat datakeskusinvestoinnin rakentavat toteu-

tuessa digitalouden ekosysteemiä.

Etelä-Savon digitaalisen talouden TKI-infrastruktuuria on vahvistettu kohdentamalla ohjelmarahoitusta arkistointi- ja digiosaamisen osaamiskeskittymän vahvistamiseen. Keskeisiä toimijoita digitalouden kentässä ovat Kansallisarkisto, Kansalliskirjasto, Suomen Elinkeinoelämän Keskusarkisto (ELKA), Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu (Xamk), Mikkelin yliopistokeskus (MUC, Kansalliskirjasto on myös osa MUC:ia), Etelä-Savon ammattiopisto (Esedu), Digitalia, Sodan ja rauhan keskus Muisti sekä useita Etelä-Savon ohjelmisto- ja digialan yrityksiä. Näiden ympärille on rakentunut tiedonhallinnan klusteri Memory Campus, joka on rekisteröity eurooppalaiselle ECCP-klusterialustalle. Klusteri edistää osaamista, innovaatioita ja kansainvälistymistä ja sen toiminta pohjaa Mikkelissä olevaan arkistoinnin ja digitoinnin osaamiseen. Memory Campus tarjoaa palveluja, kehittäisympäristöjä ja verkostoja, jotka tukevat digitaalista tiedonhallintaa ja uuden liiketoiminnan syntyä.

Digitalous-kehittämiskärjessä keskeisiä tavoitteita ovat:

- Digitalisoituvat yritykset ja yhteiskunta kilpailukykyisiä ja uudistuvia
- Digitaalinen turvallisuus
 - luotettava tieto toiminnan pohjalla
- Uusia ratkaisuja dataa jalostamalla
- Uusi liiketoimintapotentiaali ja datatalouden mahdollisuudet
- Kansainvälisesti kilpailukykyinen TKI-ympäristö ja teknologiaosaaminen
- Vihreä ja sosiaalisesti kestävä digitaalinen siirtymä
- Digitaalisen saavutettavuuden parantaminen

Poikkileikkaavasti digitaalinen talous tukee edelleen kaikkia toimialoja ja yhdistyy erityisesti metsäteollisuuden prosessiteollisuuden digitaalisiin ratkaisuihin, yhdyskuntavesien ja vesiturvallisuuden dataosaamiseen, tiedon huoltovarmuuteen sekä hyvinvointialan uusiin digitaalisiin ratkaisuihin.

Älykkään erikoistumisen strategian läpileikkaavat teemat

Etelä-Savon älykkään erikoistumisen strategian 2026–2029 läpileikkaavilla teemoilla nostetaan esiin niitä merkityksellisiä teemoja, jotka vaikuttavat yleisemmin maakunnan elinvoimaan ja tukevat kehittämiskärjissä onnistumista. Ne ovat yhtenevät maakuntaohjelman 2026-2029 läpileikkaavien teemojen kanssa ja ne esitellään maakuntaohjelman luvussa 6.4. Läpileikkaavissa teemoissa on huomioitu sekä Euroopan Unionin edellyttämät uudet kokonaisuudet että maakunnan tki-tiekartan kannalta olennaiset toimenpiteet.

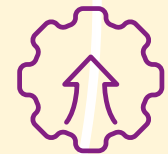
Hyvinvointi

Osaaminen

Kokonais-
turvallisuus

Yritysten
kilpailukyky

Ilmastomuutokseen
sopeutuminen
ja sen hillintä

12

YMPÄRISTÖSELOSTUS

Ympäristöselostuksessa kuvataan Etelä-Savon maakuntaohjelman 2026-2029 keskeiset ympäristövaikutukset. Ympäristövaikutukset on arvoitu suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arviointia koskevan SOVA-lain ja -asetuksen mukaisesti. SOVA-lain mukainen ympäristövaikutusten arviointi on osa maakuntaohjelman valmistelua. Arvioitavaksi tulevat ohjelman toteuttamisen kannalta merkittävät vaikutukset. Keskeistä arvioinnissa on ohjelman linjausten ja esille nostettujen kehittämistoimenpiteiden vaikutukset suhteessa kehittämisen periaatteisiin, määrällisiin tavoitteisiin sekä Suomen ja Etelä-Savon ympäristö- ja ilmastotavoitteisiin.

Ohjelman vaikutusten arviointimenettely

Vaikutusten arviointi on toteutettu maakuntaohjelman laatimisprosessin yhteydessä ja kirjoitetaan samaan dokumenttiin. Menettely on käynnistynyt marraskuussa 2024 maakunnallisen SOVA-työryhmän kokouksella ja SOVA-arvioinnin osallistumis- ja arviointisuunnitelmalla, joka on julkaistu verkossa. Ympäristöselostus ympäristön tilan kuvauksineen on kirjoitettu aluksi asiantuntijatyönä. Viranomaiskeskustelujen sekä työpajojen anti mm. maakunnan ilmastotyöryhmässä on otettu huomioon.

Vaikutusten arviointia on tehty maakuntaohjelman työstövaiheessa poikkihallinnollisessa viranomaisyhteistyössä sekä asiantuntija-arviona. Arviointi ja ympäristöselostus täydentyvät maakuntaohjelman kuulemismenettelyssä viranomaisten ja kansalaisten

antaessa lausuntonsa ja mielipiteensä sekä viimeistelyn yhteydessä.

Ympäristöarvioinnin vaiheet ovat osallistumis- ja arviointisuunnitelma, maakuntaohjelman ja siihen sisältyvän ympäristöselostuksen valmistelu sekä tiedottaminen, maakuntaohjelmaehdotuksesta ja sen ympäristöselostuksesta kuuleminen, maakuntaohjelman hyväksyminen ja päätöksestä tiedottaminen.

Arviointi täydentyy luonnos- ja lausuntovaiheen jälkeen. Maakuntaohjelma ja sen ympäristöselostus oli nähtävillä ja lausunnoilla 26.9.2025 – 26.10.2025 välisen ajan SOVA-lain ja -asetuksen mukaisesti. Maakuntavaltuusto hyväksyy maakuntaohjelman joulukuussa 2025.

Maakuntaohjelmaa valmisteltaessa ja toteutettaessa selvitetään sen vaikutuksia SOVA-lain mukaisesti: Ihmisten terveyteen, elinoloihin ja viihtyvyyteen; maaperään, vesiin, ilmaan, ilmastoon, kasvillisuuteen, eliöihin ja luonnon monimuotoisuuteen; yhdyskuntarakenteeseen, rakennettuun

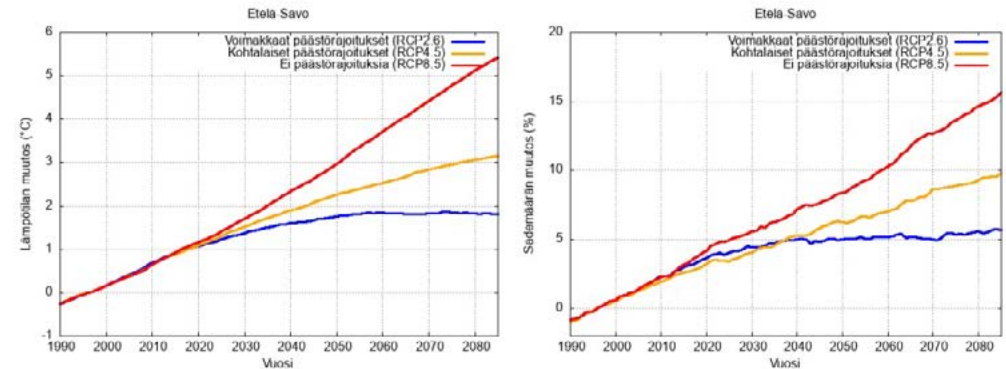
ympäristöön, maisemaan, kaupunkikuvaan ja kulttuuriperintöön; luonnonvarojen hyödyntämiseen ja em. mainittujen tekijöiden keskinäisiin vuorovaikutussuhteisiin liittyen.

Etelä-Savon ympäristön nykytila

Maakunnan ympäristön nykytilaa valotetaan tässä ympäristöarviointia varten metsien, vesien, ilmastomuutoksen, kulttuuriympäristön, maiseman sekä ilmanlaadun ja melun näkökulmista. Toimintaympäristön osa-alueitten laajempaa tilannekuvaa on maakuntaohjelman kappaleessa 2.

Metsät

Etelä-Savon maa-alasta 86 % on metsätalousmaata. Suomen metsälajien monimuotoisuus on vähentynyt etenkin metsätalouden käytäntöjen takia, mutta ilmastomuutos on lisätekijä. Metsien suuren osuuden takia metsälajien

Kuva 5. Suomen ilmastopaneelin (2021) laskemat skenaariotarkastelut Etelä-Savon lämpötilan nousulle ja sademäärän muutokselle.

monimuotoisuus on erityisen merkittävä tekijä Etelä-Savon luonnon monimuotoisuudelle ja talousmetsien rooli ekosysteeminä on tärkeä. Suojelualueita on maapinta-alasta noin 4,5 %. Esimerkkinä lehtimetsiä suosiva valkoselkätikka on uhanalainen ja kuhankeittäjä on erittäin uhanalainen.

Vuosina 2019–2023 toteutunut hakkuumäärä oli 98 % suurimmasta ylläpidettävissä olevasta hakkuumäärästä. Etelä-Savon metsistä saatavat hakkuutulot ovat Suomen suurimmat kunnittain tarkasteltuna. Noin 40 prosenttia maakunnan kokonaisenergiasta ja pääosa kaukolämmöstä saadaan metsäbiomassasta. Hakkuut ovat pysyneet korkealla tasolla ainakin viimeiset 10 vuotta. Puuston keskitilavuus ja keskikasvu ovat Etelä-Savossa kansallisesti korkealla tasolla, ja soiden osuus metsämaasta on kohtuullinen 19 %.

Etelä-Savon metsien hiilivarasto on nielun sijasta päästö (Luke 2023). Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien absoluuttisesti suurimmat puuston ja maaperän yhteispäästöt olivat Etelä-Savossa (3,75 Mt CO₂-ekv) vuonna 2018.

Hehtaarikohtaisesti laskettuna suurimmat metsien kokonaispäästöt (8,57 t CO₂-ekv/ha) löytyivät samoin Etelä-Savosta vuonna 2018. Kaikkien Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien osalta hehtaarikohtainen hiilitase vaihtui nielusta päästölähteeksi vuonna 2021.

Vedet

Etelä-Savon pinta-alasta noin 26 prosenttia on vesistöjä ja maakunnassa on rantaviivaa noin 28 000 kilometriä. Järvien luokitellusta pinta-alasta 98 % on erinomaisessa tai hyvässä ekologisessa tilassa. Tyydyttävään luokkaan kuuluu 1,5 % järvipinta-alasta (22 järveä) ja välttävässä tilassa on 4 järveä (0,2 % järvipinta-alasta). Huonoksi luokiteltavia järviä ei esiinny lainkaan. Luokitelluista jokipituuksista 79 % on hyvässä tai erinomaisessa ekologisessa tilassa. Yhdyskuntien vedenotto perustuu lähes kaikkialla pohjaveteen. Etelä-Savossa on luokiteltuja pohjavesialueita 178 kpl. Suojelu- ja kunnostustoimenpiteitä tarvitaan neljässä huonossa kemiallisessa tilassa olevalla pohjavesialueella. Riski- ja selvitystar-

vealueita on pohjavesistä tunnistettu 11.

Maakunnan alueella kokonaan tai osittain on kolme kansallispuistoa: Linnansaaren, Koloveden ja Repoveden kansallispuistot. Eteläiselle Saimaalle (Etelä-Savo ja Etelä-Karjala) on saatu Unesco Global Geopark status Saimaa Geoparkille. Etelä-Savon maakunnassa elää noin 90 % kaikista saimaannorpista. Ilmastomuutos on saimaannorpalle uhkatekijä: norpat tekevät talviaikaiset makuupesät lumikinoksiin, minne myös kuutit syntyvät kevättalvella. Lämpenevien talvien seurauksena Saimaalle ei välttämättä enää muodostu riittäviä kinoksia norppien pesille, mikä altistaa kuutteja pedoille sekä sään vaihteluille. Uhanalaisista lajeista saimaannorpan suojelu on tuottanut tulosta, ja norppia arvioidaan olevan 495 yksilöä. Sen sijaan Saimaan jalokalakannat (saimaannorhi, saimaannieriä, järvitaimen, harjus) ovat edelleen äärimmäisen uhanalaisia. Vaelluskalojen kulkuesteiden purkaminen on tärkeää ja kunnostettavia virtavesiä on paljon.

Etelä-Savossa, kuten muuallakin Suomessa, merkittävä osa kiinteistöistä on

jätevesiverkoston ulkopuolella ja niitä koskee puhdistamisvelvollisuus.

Ilmastomuutos

Ilmastomuutos on vahvasti käynnissä.

Vuonna 2024 Suomen ilmasto oli 3,4 astetta lämpimämpi esiteolliseen aikaan verrattuna. Suomessa ilmasto lämpenee globaalia keskiarvoa nopeammin, mutta globaalistikin ilmasto on lämmennyt jo 1,5 astetta esiteollisesta ajasta ja ylittänyt useita globaaleja ilmasto-keikahduspisteitä, jotka johtavat peruuttamattomiin tai erittäin hitaasti palautuviin muutoksiin.

Kylmä ilmasto, metsät ja vesistöt ovat toimineet puskurina, mutta Etelä-Savo oli 2,23 astetta lämpimämpi 2024 kuin normaali-kaudella 1961–1990. Suomen ilmastopaneelin (2021) raportissa kohtalaisten päästörajoitusten skenaariossa Etelä-Savon talvikaudet lämpenevät lisää yli puolella asteella jo 2050-luvulle (kuva 5). Talvikauden sademäärä voi nousta 2050-luvulla jopa 10 % keskimääräisessä skenaariossa. Kesäkuukau-

Kuva 6. Ilmastomuutoksen arvioidut tärkeimmät suorat vaikutukset Etelä-Savossa Ilmastopaneelin (2021) mukaan. Huomattavaa on, keskilämpötilan nousun lisäksi mm. rankkasateissa on vuorokausisateen rankkuuden lisääntyminen kertoimella 1,25-1,3 ja tuntisateelle kertoimella 1,5.

Muuttuja	Talvi	Kevät	Kesä	Syysy	Vuosi	1991-2020 ja 1981-2021 vertailu
Keskilämpötila	++	++	+	++	++	Jakso 1991-2020 0,5°C lämpimäpi kuin 1980-2010.
Sademäärä	+	+	/	+	+	Jakson 1991-2020 vuotuinen keskimääräinen sademäärä on sama kuin 1981-2010-
Termisen vuodenajan pituus	--	+	+	+	*	Talvi lyhenee noin 40 vuorokaudella 2050-luvulle mentäessä, muut vuodenajat pitenevät 10...30 vrk:lla
Vuorokauden ylin lämpötila	++	++	+	++	++	Jakson 1991-2020 vuorokauden keskimääräinen ylin lämpötila noin 0,5°C korkeampi kuin 1981-2010.
Vuorokauden alin lämpötila	++	++	+	++	++	Jakson 1991-2020 vuorokauden keskimääräinen alin lämpötila noin 0,7°C korkeampi kuin 1981-2010.
Pakkaspäivien määrä	-	--	-	--	--	Jaksolla 1991-2020 pakkaspäivien keskimääräinen vuosimäärä on vähentynyt noin 5 päivällä verrattuna 1981-2010
Lumi	--	--	*	--	--	Pysyvän lumen esiintyminen myöhästynyt noin 4 vrk/vuosikymmen.
Sadepäivien määrä	+	()	-	()	+	Suurta vuosien välistä vaihteelua.
Rankkasateiden voimakkuus	+	+	+	+	+	Ilmastomuutoskerroin on vuorokausisateille 1,25-1,3 ja tuntisateille 1,35-1,5.
Suhteellinen kosteus	+	/	/	/	+	Ei merkittävää havaittua muutosta.
Tuulen nopeus	+	+	/	/	/	Ei merkittävää havaittua muutosta.
Roudan määrä	--	--	*	*	--	Kantavan roudan aika talvisin on koko maassa vähentynyt n. 7 päivää per vuosikymmen

Etelä-Savo	Tulvariski nykyisin	Tulvariski 2050
Vesistötulvat	Kohtalainen	Kasvava
Hulevesitulvat	Kohtalainen	Kasvava

sina sademäärä ei kasva niin paljon, mutta yhdessä lämpimämmän ilman kanssa se lisää haihtumista.

Lämpenemisellä ja muilla ilmiöillä on merkittäviä ihmisiin ja luontoon vaikuttavia suoria ja välillisiä vaikutuksia. Euroopan komission mukaan maatalous on etulinjassa ottamassa ilmastomuutoksen vaikutukset vastaan. Samoin selvityksissä esimerkiksi luonnonvaroista elantonsa saavat, ulkona työskentelevät sekä pienet lapset ja yli 65-vuotiaat on tunnistettu haavoittuviksi ihmisryhmiksi.

Etelä-Savon ilmastopäästöt (kaikki päästöt) olivat 873,5 ktCO₂e vuonna 2023 (Syke 2025). Kokonaispäästöt ovat laskeneet vuodesta 47 % vuodesta 2007 ja asukasta kohden laskua on 40 %. Suurimmat päästölähteet ovat tieliikenne ja maatalous ja seuraavaksi suurimmat työkoneet ja kaukolämmön tuotanto.

Maankäyttösektorilla metsien päästöä ei ole laskettu mukaan em. ilmastopäästöihin.

Maisema ja kulttuuriympäristö

Etelä-Savossa on valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä 57 kohdetta. Valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita on 12. Rakennuksia jää maaseudulla tyhjäksi väestörakenteen ja kaupungistumisen myötä.

Etelä-Savon maisemaan, ympäristön tilaan, elinvoimaisuuteen ja kulttuuriympäristöön ja kulttuuriin vaikuttaa kausiasuminen merkittävästi, etenkin maaseudulla. Vuonna 2024 vapaa-ajan asuntoja oli 45 200 kpl. Kausiasuminen paikkaa osittain maaseudun väestökatoa. Suomessa vapaa-ajan asumiseen kulutetaan vuositulolla useita miljardeja euroja, rakentamiseen, korjaukseen ja kiinteistökauppoihin sekä päivittäisiin tavaroihin ja palveluihin.

Eniten vapaa-ajan asuminen vaikuttaa pienissä kunnissa, kuten Puumalassa, jossa on 1,9 mökkiä per vakituinen asukas. Mökkitiheydeltään suurimmat kunnat ovat väestömäärältään melko pieniä kuntia ja pääsääntöisesti maaseutu- ja saaristoalueiden kuntia. Saaris-

toalueet ovat luonnoltaan herkkiä ja erityistä huomiota pitäisi kiinnittää kausiasukkaiden jätevesi- ja jätehuoltoon. Etelä-Savon vesienhoidon toimenpideohjelma (2022–2027) toteaa, että haja-asutuksen ja vapaa-ajan asutuksen jätevesijärjestelmien uusiminen ei ole edennyt jätevesiasetuksen mukaisesti. Monipaikkaisuus ja etätyöt toisaalta luovat ja ylläpitävät luontosuhdetta ja vähentävät liikkumistarvetta. Vapaa-ajanasuntojen etätyökäyttöön liittyvät haasteet liittyvät tietoliikenneyhteyksiin ja kulkuyhteyksiin sekä infraan. Etelä-Savossa on tehty vapaa-ajan asuntojen käyttötarkoituksen muutoksia ja näin mahdollistettu ympäristöstä asumista.

Etelä-Savo kuuluu itäiseen Järvi-Suomen maisemamaakuntaan, jonka alueen maasto on hyvin vaihtelevaa. Ruhjelaaksot rikkovat maaperän, jonka vuoksi alueella on paljon järviä ja vesireittejä. Kylät sijoittuvat vesireittien tuntumaan selänteelle. Kylien tilakeskukset ovat tyypillisesti sijoitettuna samalle aukealle tai kumpareelle ja niitä ympäröivät tilojen omat lähipellot. Perinnemaisemaan kuuluvat

perinnebiotoopit eli kedot, niityt, hakamaat ja metsälaitumet ovat perinteisen karjatalouden muovaamia laidunmaita sekä talvirehun tuottajia.

Rakennettu kulttuuriympäristö muodostuu eri ikäisistä rakennuksista ja rakennetuista alueista. Rakennusperintöön kuuluvat myös rakenteet, kuten sillat, aidat, puistot ja kanavat. Etelä-Savon rakennettu kulttuuriperintö on hyvin monimuotoista ja kerroksellista. Kulttuuriympäristössä näkyvät muun muassa vesiliikenteen rakenteet ja vesistöreittien varrelle rakennetut asuin-, huvila- ja puolustusrakennukset. Perinteisen maatalouden ja erityisesti kaskiviljelyn jäljet näkyvät kulttuuriympäristöissä esimerkiksi kiviaitoina tai kookkaina luonnonkivinavettoina. Leimansa maakunnan rakentamisella antavat kartanokulttuuri sekä metsätalouteen liittyvät rakennukset ja rakenteet.

Aineeton kulttuuriperintö on elävää perintöä, joka on läsnä ihmisten arjessa. Se voi olla esimerkiksi suullista perinnettä, esittäviä taiteita, juhlaperinteitä, käsityötaitoja tai

luontoon ja maailmankaikkeuteen liittyvää tietotaitoa. Metsäkulttuuri ja metsäsuhde ovat tärkeitä eteläsavolaisessa aineettomassa kulttuuriperinnössä.

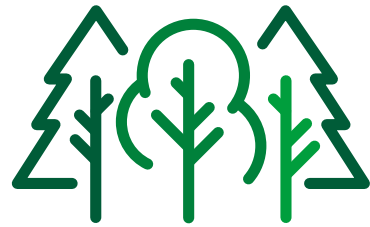
Ilmanlaatu ja melu

Valtioneuvoston asetuksen (79/2017) mukaista ilmanlaadunseurantaa toteutetaan Etelä-Savossa kolmen kaupungin, Mikkelin, Savonlinnan ja Pieksämäen sekä suurimpien energiantuotantolaitosten yhteistyönä yhdellä siirrettävällä mittausasemalla. Ilmanlaatu on ollut 97 % hyvä.

Meluhaittoja syntyy etenkin tieliikenteestä. Viitostien uusi linjaus Mikkelin ja Juuan välillä on synnyttänyt melua sekä muuttanut ennen hiljaisten mökki- ja omakotitalotonttien äänimaisemaa. Muita ympäristömelun lähteitä ovat ainakin biotuotelaitokset, ampumaradat, puolustusvoimien toiminta, maa-ainesten otto ja tuulivoimatuotanto.

Maakunta- ohjelman kannalta merkitykselliset ympäristö- tavoitteet

Maakuntaohjelma jatkaa ja täsmentää vuonna 2024 hyväksyttyä maakuntastrategiaa vuoteen 2030. Maakuntastrategian 2030 kärkien strategiset tavoitteet ovat:

METSÄ

1. Metsät ovat hyvin hoidetut ja kestävästi hyödynnetyt

- Etelä-Savon metsät ovat edelleen hyvin hoidetut ja monimuotoiset
- Maakunnan metsät toimivat merkittävänä hiilinieluna

2. Metsäosaaminen ja -liiketoiminta ovat maailman kärkeä useilla korkean osaamisen alueilla

- Osaaminen on kaupallistettu korkeamman jalostusasteen lisäarvotuotteiksi ja älykkäämmiksi tuotantomenetelmiksi.
- Teknologiateollisuus on kiinteä osa Etelä-Savon metsäklusteria erityisesti TKI-toiminnassa sekä älykkäissä laite- ja järjestelmäsovelluksissa

3. Matkailu ja hyvinvointi laajentavat metsien monikäyttöisyyttä

- Metsä on hyvinvoinnin lähde ja matkailun tuotesisältö
- Metsäsisältöinen palveluliiketoiminta kasvaa

RUOKA

1. Kestävät ruokaketjut ovat erikoistuneet ja hyvin toimivat

- Etelä-Savon maataloustuotanto ja koko ruokaketjun toiminta on kestävä, kannattavaa ja kilpailukykyistä
- Puhtaista raaka-aineista jalostettuja eteläsavolaisia brändituotteita viedään kotimaisille ja kansainvälisille markkinoille
- Klusteroituneet, kannattavat ja kansainvälistyneet yritykset

2. Elintarvikeosaaminen on korkean jalostusasteen liiketoimintaa

- Elintarviketurvallisuuden osaaminen ja innovaatiot tuotteistetaan kaupallisiksi sovelluksiksi ja kovan luokan liiketoiminnaksi
- Luomuosaaaminen kaupallistetaan merkittäväksi liiketoiminnaksi koko arvoketjun matkalta

3. Vahva ruokakulttuuri on vahvuus ja kilpailuetu

- Lähiruoka ja luomu brändituotteiksi
- Etelä-Savo ruokamatkailun valtakunnalliseksi edelläkävijäksi

VESI

1. Etelä-Savossa on maailman puhtaimmat vesistöt

- Luontoarvo ja imagotekijä, jota vaalitaan
- Saimaa yhdistää - se on kestävästi hyödynnetty yhteistyö- ja kehittämislusta

2. Vesiosaaminen on laajaa liiketoimintaa

- Maakunnan vesi- ja ympäristöteknologiaosaaminen on maailman kärkeä ja mukana ratkaisemassa globaaleja ympäristöongelmia
- Osaaminen kaupallistetaan ja maakuntaan syntyy alalle uusia kasvuhaluja yrityksiä

3. Saimaan maakunta on asumisen ja matkailun vetovoimainen kohde

- Saimaan alue on kansainvälisen järvimatkailun ja palveluiden ykköskohde maailmassa
- Vesistöt on hyödynnetty asumis- ja virkistyskäytössä kestävästi

Maakuntastrategian ympäristöindikaattorit

Pitemmän tähtäimen tavoitteena on **hiilineutraalius** vuoteen 2035 vuoden 2007 tasosta. Maakuntastrategian hiilineutraaliustavoitteen (-70 % päästövähennys ja 30 % vastaava määrä hiilinieluja tai poistoja) jälkeen vuonna 2035 päästöjä voisi olla 498,45 ktCO₂e.

Muita ympäristöindikaattoreita maakuntastrategiassa ovat:

Metsätase: viiden vuoden tarkastelussa (kasvu - poistuma) vuoden 2030 poistuma ei ylitä kasvua.

Hiilidioksidipäästöt per asukas:

Vuonna 2030 Etelä-Savossa Suomen pienimmät CO₂-päästöt / asukas.

Luomupeltojen osuus 25 % vuonna 2030.

Uusiutuvan energian osuus 80 % vuonna 2030, kokonaisenergiankäytöstä.

Maakunnan ilmasto- ja ympäristötavoitteita koskevat lisäksi monet kansalliset ja EU strategiat ja -politiikat. Euroopan vihreä siirtymä ”Fit for 55” ohjaa rahoitusta ja toteuttaa EU ilmastopolitiikkaa. Suomella on oma ilmastopolitiikan suunnittelujärjestelmänsä, joka koskee päästökauppa-, taakanjako-, maankäyttösektoreita sekä sopeutumista. Suomen päästövähennystavoitteet ovat -60 % vuoteen 2030 mennessä, -80 % vuoteen 2040 mennessä ja -90 % pyrkien kuitenkin -95 % vuoteen 2050 mennessä verrattuna vuoden 1990 tasoon. Ilmastolakiin on kirjattu, että Suomen on oltava hiilineutraali viimeistään vuonna 2035, jolloin päästöjen ja nielujen pitäisi olla tasapainossa. Elinkeinoelämä tukee Suomen tiukempaa tavoitetta. Etelä-Savo jakaa saman hiilineutraaliustavoitteen vuoden kuin Suomen valtio, eli tavoittelee hiilineutraaliutta vuoteen 2035, huomioiden maankäyttösektorin hiilinielun.

Jo pitkään voimassa olleet lintu- ja luontodirektiivit sekä vesipuidedirektiivi ohjaavat esimerkiksi vesistöjen ekologisen kunnon

parantamiseen ja uhanalaisten lajien suojeluun. Suomen uusi luonnonsuojelulaki astui voimaan 2023 ja siihen on kirjattu mukaan ilmastomuutokseen sopeutuminen sekä ekologinen kompensaatio.

Valtioneuvoston aluekehittämispäätös vuodelta 2024 ohjaa maakuntien suunnittelujärjestelmää. Aluekehittämispäätöksessä painopisteet on jäsennetty kolmeen kokonaisuuteen: 1) Kestävä elinvoima ja investoinnit; 2) Hyvinvoiva väestö ja yhteisöt; 3) Vetovoimainen elinympäristö ja monimuotoinen luonto. Poikkileikkaavat näkökulmat ovat kokonaisturvallisuus, kansainvälisyys sekä aluelähtöisyys.

Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet vievät kohti vähähiilistä yhteiskuntaa ja ohjaavat etenkin maankäytön suunnittelua. Alueidenkäyttötavoitteet ovat vuodelta 2017. Alueidenkäyttötavoitteiden seurantaa ja tulevaisuuden haasteisiin vastaamista varten ympäristöministeriö julkaisi 2024 Aluekehityksen kokonaiskuvan, jossa tarkastellaan mm. yhdyskuntarakenteen kehittämistarpeita

supistuvilla alueilla, kestävien liikkumismuotojen edistämisen haasteita ja kuinka kaupunkien ja maaseudun kestävää vuorovaikutusta sekä vihreää siirtymää ja kiertotaloutta edistetään.

Suomella on kansallinen ilmastomuutokseen sopeutumisen suunnitelma vuodelta 2022 ja EU:lla Adaptation Strategy vuodelta 2021. Maankäytön suunnittelulla on ratkaiseva merkitys sopeutumisen kannalta. Kaavoituksen ilmastovaikutukset tulee selvittää ja ottaa huomioon läpi kaavoitusprosessin kaikilla kaavatasoilla ja maakuntaohjelman tavoitteet tulevat konkretisoitumaan alueilla käynnistymässä olevan Etelä-Savon maakuntakaavoituksen aikana. Peruuttamattomissa ihmisten terveyteen vaikuttavissa riskeissä ja haavoittuvuuksien tunnistamisessa etenkin terveydenhuolto, ympäristöterveydenhuolto sekä pelastustoimi ovat etulinjassa ottamassa äärisäiden vaikutuksia vastaan.

Ekologisten käytävien jatkuminen turvataan suunnittelun kaikilla tasoilla. Maankäytössä löydetään ratkaisuja, joilla riittävän

laajojen ja yhtenäisten viheralueiden säilyminen turvataan. Etelä-Savon selvitys sini-viherakenteesta ja ekosysteemipalveluista (2022) tukee tätä ja toimii etenkin maakuntakaavotusta tukevana selvityksenä. Maakunnassa tunnistettiin 11 luonnon ydinaluetta. Monet ilmastomuutoksen hillinnän ja sopeutumisen toimet ovat monihyötyisiä, eli edistävät samalla luonnon monimuotoisuutta ja torjuvat saastumista.

Edistämme Etelä-Savon kestävää liikennejärjestelmää. Maakunnan liikennejärjestelmäsuunnitelman päivitys hyväksyttiin maakuntahallituksessa syyskuussa 2024. Siinä mm. kehitetään joukkoliikenteen solmukohtia kuten raideliikenneasemia ja edistetään liikkumisen ohjausta kestäviin kulkumuotoihin. Etelä-Savossa tieliikenne aiheutti vuonna 2023 eniten eli noin 31 % kokonaispäästöistä, joten se on oleellinen hiilineutraalustavoitteen kannalta. Tieliikenteen sisällä henkilöautoliikenne vastaa 46 % ilmastopäästöistä ja kuorma-autot 28 %. Läpiajoliikenteen päästöt Etelä-Savossa ovat noin 15 % tieliikenteen päästöistä.

Huomattavaa Etelä-Savossa on, että Työkooneet-sektori, joita ei lasketa liikenteen päästöihin, on maakunnan kolmanneksi suurin päästösektori ja näin ollen suurempi kuin esimerkiksi jätehuolto tai kaukolämmitys.

Kansallisiin tieliikenteen tavoitteisiin pääsemiseksi on Fossiilittoman liikenteen tiekartta vuodelta 2021. Se tähtää tieliikenteen päästöjen puolittamiseen vuonna 2030. Tiekartan toimenpiteillä edistetään fossiilisten polttoaineiden korvaamista vaihtoehtoisilla käyttövoimilla, autokannan uudistumista ja muun liikennejärjestelmän kokonaisenergiankulutuksen vähentämistä. Etelä-Savon tuoreessa energiastrategiassa vuoteen 2035 yhtenä kärkenä on voimakas sähköistyminen.

Biotalousstrategian edistäminen näkyy maakuntaohjelmassa. Kansalliselta tasolta työtä ohjaa Kiertotalouden strateginen ohjelma vuodelta 2021 sekä Kansallinen biotalousstrategia 2022-2035. Kansallisen biotalousstrategian otsikko on: Kestävästi kohti korkeampaa arvonlisää, joka osuu Etelä-Savonkin tavoitteisiin. Panostamalla bio- ja kiertotalouteen sekä ilmasto-

vastuullisuuteen yritykset varmistavat omat tulevaisuuden näkymänsä. Kannustamme maakunnan toimijoita toteuttamaan maakunnan elinvoimaa edistäviä kehittämishankkeita. Maakunnallisen biotalousstrategian laatiminen on kirjattu maakuntaohjelman toimenpiteisiin. Biotalousstrategiassa pitää mm. kuvata, kuinka uusiutuvan energian osuus nostetaan maakunnassa tavoiteltuun 80 % kestävästi. Kiertotalous ja vesiresilienssi liittyvät biotalouteen Etelä-Savossa vahvasti.

Maataloutta ohjataan maatalouspolitiikalla ja Suomella on ns. CAP-suunnitelma 2023-27. Suomen CAP-suunnitelman tavoitteena ovat aktiivinen ruuantuotanto, ympäristö- ja ilmastoviisas maatalous sekä uudistuva ja monipuolinen maaseutu. Ruoka on välttämättömyys, jonka tuottaminen ja valmistaminen aiheuttaa päästöjä. Etelä-Savossa noin 23 prosenttia kokonaispäästöistä aiheutui vuonna 2023 maataloudesta. Maatalouden päästöistä taas 43 prosenttia oli peräisin eläinten ruoansulatuksesta, mikä kertoo Etelä-Savon maatalouden maidontuotantopainotuksesta. Maaperästä

tulee noin 16 % maatalouden päästöistä, joten päästövähennystoimenpiteitä kannattaa kohdistaa nautojen ruoansulatuksen tehokkuuteen, eläintehokkuuteen sekä pellonkäyttöön, viljelymenetelmiin ja maankäytön muutoksiin.

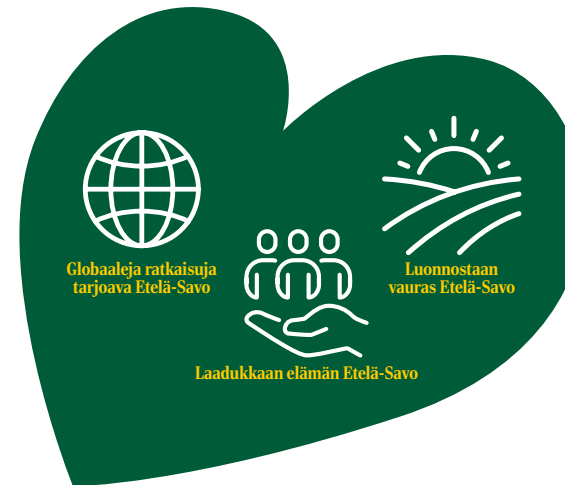
Metsät ovat luonnon monimuotoisuuden ja maakunnan elinvoiman kannalta olennaisia. Kansallisesti metsien käyttöä ohjaa Kansallinen metsästrategia 2035 vuodelta 2023. Metsästrategia rakentuu neljästä strategisesta päämäärästä, jotka ovat: Suomi on kilpailukykyinen toimintaympäristö uudistuvalla ja vastuullisella metsäalalla. Metsät ovat aktiivisessa, kestävässä ja monipuolisessa käytössä. Vahvistamme metsien elinvoimaisuutta, monimuotoisuutta ja sopeutumiskykyä. Vahvistamme tiedolla johtamista ja osaamista metsäalalla. Metsänhoidon suositukset on päivitetty ilmastomuutosta ja monimuotoisuutta huomioiviksi 2022-2024 ja mm. Metsäkeskus ja Tapio kouluttavat metsätoimijoita niistä. Maakunnallinen metsäohjelma on luonnosvaiheessa.

Talousmetsien lisäksi kaupunki- ja taajamavihreät lisäävät alueiden viihtyvyyttä,

muokkaavat pienilmastoa miellyttävämmäksi ja auttavat tulvariskien hallinnassa sekä sivat hiiltä. Luonnoltaan monimuotoiset viher- ja virkistysalueet ovat sekä asumisen että matkailun vetovoimatekijöitä ja näitä voidaan edistää noudattamalla hyvän maankäytön suunnittelun periaatteita.

Lisäksi maakunnassa seuraamme tärkeitä, luonnosvaiheessa olevia ohjelmia ja säädöksiä. Näitä ovat ainakin kansallinen Ilmasto- ja energiasstrategia ja taakanjakosektoria koskeva Keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelma sekä EU:n ennallistamisasetuksen kansallinen toimeenpano. EU on päivittämässä biotaloustrategiaansa 2025. Kansallinen luonnon monimuotoisuuden toimintaohjelma on ollut jo lausuntokierroksella. Maa- ja metsätalousministeriö on käynnistänyt kansallisen kalatiestrategian päivityksen ja kansallinen riistastrategia on luonnosvaiheessa. Kalatiestrategian päivitys tähtää vaelluskalakantojen elvyttämiseen. Lisäksi Etelä-Savossa maakunnallinen metsäohjelma ja maakunnallinen kulttuuriympäristöstrategia ovat valmisteilla.

Maakunta-ohjelman toteuttamisen merkittävimmät vaikutukset

Maakuntaohjelma on luonteeltaan yleispiirteinen ja strateginen ohjelma, mikä ohjaa vaikutusten arvioinnin tarkkuutta. Yksityiskohtainen vaikutusten arviointi tehdään hankkeiden ja toimenpiteiden suunnittelun ja toteutuksen yhteydessä.

Keskeistä arvioinnissa on ohjelman linjauksen ja esille nostettujen kehittämistoimenpiteiden vaikutukset suhteessa kehittämisen periaatteisiin, määrällisiin tavoitteisiin sekä Suomen ja Etelä-Savon ympäristö- ja ilmastotavoitteisiin.

Vaikutusten arviointi on laadittu osin viranomaisyhteistyössä ja osin asiantuntija-arviona ja se täydentyy kuulemisten jälkeen. Arvioinnissa on noudatettu varovaisuusperiaatetta.

Maakuntaohjelmalle ei ole laadittu valmisteluvaiheessa vaihtoehtoja. Ohjelman toteutta-

misesta ei ole arvioitu aiheutuvan ympäristölle merkittäviä haitallisia vaikutuksia. Vaikutusarvioinnit ja negatiivisten vaikutusten lieventämistoimet tarkentuvat ohjelmaa toteuttavien toimien ja hankkeiden suunnittelussa ja niiden vaikutusarvioinneissa.

Tilannekuvaa sekä tulevaisuuden näkymiä esitellään tarkemmin maakuntaohjelman luvussa 2 sekä liitteissä 1 ja 2. Maakuntaohjelma sisältää kolme kärkeä:

1. Globaaleja ratkaisuja tarjoava Etelä-Savo
2. Laadukkaan elämän Etelä-Savo
3. Luonnostaan vauras Etelä-Savo

Koko ohjelman läpileikkaavina teemoina ovat ilmastomuutokseen sopeutuminen ja sen hillintä, hyvinvointi, osaaminen, yritysten kilpailukyky sekä kokonaisturvallisuus.

Maakuntaohjelman kärkien sisällöt kuvailaan luvussa 6.

Kokonaisvaikutusten arviointi

Taulukossa 3 esitetään yhteenveto ohjelman toteutumisen kokonaisvaikutuksista kolmesta kärkitavoitekokonaisuudesta, yhdestä läpileikkaavasta tavoitteesta eli ilmastomuutokseen sopeutumisesta ja sen hillinnästä sekä maakuntaohjelmaa pitemmän tähtäimen hiilineutraaliustavoitteesta. Taulukko on suuntaa antava ja kuvaa ohjelman toteutumisen vaikutusten suuntia siten, että ++ on merkittävä myönteinen suunta, 0 on neutraali tai tavoitteessa on yhtä paljon myönteisiä ja kielteisiä vaikutuksia ja – on merkittävä kielteinen vaikutussuunta. Usein vaikutukset ovat monitahoisia ja riippuvat myös vaikutusten arvioijan näkökulmasta. Ohjelmata-son ympäristövaikutusten arviointi on aina suuntaa antava.

Taulukko 3. Maakuntaohjelman tavoitekokonaisuudet ja niiden toimenpiteet suhteessa ympäristövaikutusten eri osa-alueisiin

Vaikutus	Tavoitekokonaisuus					
	Ihmisten terveyteen, elinoloihin ja viihtyvyyteen	Maaperään, vesiin, ilmaan ja ilmastoon	Kasvillisuuteen, eliöihin ja luonnon monimuotoisuuteen	Yhdyskunta-rakenteeseen, rakennettuun ympäristöön, maisemaan, kaupunkikuvaan ja kulttuuriperintöön	Luonnonvarojen hyödyntämiseen	Em. tekijöiden keskinäisiin vuorovaikutussuhteisiin
Maakunnan hiilineutraaliustavoite (2035), päästöjen ja poistumien tasapaino	++	++	++	+	+	+
Globaaleja ratkaisuja tarjoava Etelä-Savo: • Globaaleja ratkaisuja maakunnan vahvuuksilla • Arvoketjussa ylöspäin • TKI-toiminnan kunnianhimoinen nousu • Virtaa kansainvälisyydestä • Osaamisen vahvistaminen	+	-	-	-	+	-
Laadukkaan elämän Etelä-Savo: • Aktiiviset, osallistuvat asukkaat • Kulttuuri ja luovat alat elinvoiman lähteenä • Ennakoiva ja yhteensovittava maankäytön suunnittelu • Monipaikkaisuus mahdollisuutena • Kestävä liikennejärjestelmä ja toimivat yhteydet	+	+	+	-	+	+
Luonnostaan vauras Etelä-Savo: • Uudistuva, kestävä ja kilpailukykyinen maa- ja metsätalous • Puhdas ruoka ja vesi • Saimaa kehitysalustana	+	++	+	*	+	+
Läpileikkaava teema Ilmastomuutokseen sopeutuminen ja sen hillintä • Metsien sopeutumistoimet ja turvemaiden ekosysteemipalveluiden vahvistaminen • Energiajärjestelmien joustavuus ja varautuminen • Ravinne- ja vesien kierron hallinta eli kiertotalous sekä vesiresilienssi	+	++	+	+	+	+

Laadullinen arviointi

Globaaleja ratkaisuja Etelä-Savoon -tavoitekokonaisuus sisältää arvioinnin mukaan eniten mahdollisuuksia kielteisiin ympäristövaikutuksiin, joiden välttämiseksi ja lieventämiseksi on suunnittelu- ja toteutusvaiheessa kiinnitettävä huomiota.

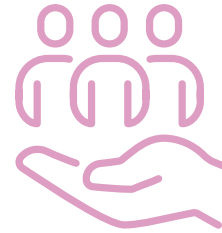
POSITIIVISIA VAIKUTUSSUUNTIA

Etelä-Savon alueella ilmastonmuutoksen myötä matkailupalvelut voivat palvella matkailijoita kuumuudesta kärsiviltä alueilta. TKI-tutkimuksen edistäminen voi tuoda ympäristöystävällisiä innovaatioita kuten kiertotalousratkaisuja ja energiatehokkaita puhtaita tuotantomenetelmiä. Etätyön kasvu lisää kansallista ja kansainvälistä näkyvyyttä ja vähentää liikkumistarvetta. Yhteistyö koulutuksen, työelämän ja tutkimuksen välillä voi tuoda tuoda ja levittää kestäviä käytäntöjä. Tekoälyn hyödyntäminen voi tehdä teknologiasta kestävämpää. Vesistöjen, metsien sekä ruoantuotannon kestävään kehittämiseen perustuvat innovaatiot voivat maksimoida hyödyn alueen ominaispiirteistä.

NEGATIIVISIA VAIKUTUSSUUNTIA

Kansainvälisten osaajien pitovoima heikkenee yliopistokeskuksen supistuessa, joten vaarana on osaamisen vähyys esimerkiksi TKI:ssa. Mikäli vihreän siirtymän hankkeiden vaikutusten arviointi on riittämätöntä, se voi johtaa ympäristön pilaantumiseen, luonnonarvojen menetykseen ja riskeihin ja onnettomuuksiin. Äärisäiden koveneminen ja tiheneminen vaikeuttaa kaikkia toimintoja. Vihreän siirtymän hankkeet voivat myös vahingoittaa kulttuuriympäristöjä, kuten tuulivoiman maisema-vaikutukset ja aiheuttaa metsä- tai maatalousmaan sekä luonnon monimuotoisuuden menetystä. Uuden teknologian kehittäminen vie aikaa ja voi myös johtaa huonoihin ympäristöratkaisuihin. Tekoälyn käyttö kuluttaa paljon energiaa, joten energiaratkaisujen pitää olla kestäviä ja energiatehokkaita.

Isot puhtaan siirtymän hankkeet voivat aiheuttaa pelkoa asukkaissa ja epäilyä tiedon pimittämisestä. Myös kunta- ja maakuntarajat aiheuttavat mahdollisuutta tietokatkoksiin. Vaikuttajajärjestöjen aktivoituminen ja sosiaaliset paineet voivat entisestään nostaa konfliktia.

Laadukkaan elämän Etelä-Savo -tavoitekokonaisuus sisältää arvioinnin mukaan enemmän positiivisia vaikutussuuntia kuin negatiivisia, joskin niitäkin on. Kielteisten vaikutusten välttämiseen ja lieventämiseen tulee kiinnittää huomiota suunnittelu- ja toteutusvaiheessa.

POSITIIVISIA VAIKUTUSSUUNTIA

Kansalaisten osallistaminen ja osallistuminen lisäävät yhteisöllisyyttä, mikä taas parantaa turvallisuutta ja kriisinkestävyyttä. Osallistuminen voi myös lisätä oman elinympäristön, kuten vesien ja metsien arvostusta ja halua suojella niitä. Osallistuminen lisää kulttuuriympäristöjen käyttöä ja ylläpitoa. Rakennettua ympäristöä kunnostetaan matkailun ja paikallisen arvostuksen vuoksi. Ilmastonmuutokseen sopeutuminen parantaa kaupunkien viihtyisyyttä ja ihmisten terveyttä. Monipaikkaisuus tukee rakennusperinnön ylläpitoa ja asutusta syrjäisillä alueilla. Toimiva jätehuolto parantaa viihtyvyyttä asukkaille ja kausiasukaille sekä suojelee ympäristöä. Uudisraken-

tamisen järkevä ohjaus hyödyntää olemassa olevaa infrastruktuuria ja tuo sosiaalista elämää paikallisiin yhteisöihin.

NEGATIIVISIA VAIKUTUSSUUNTIA

Ympäristöarvojen riittämätön huomiointi tai liian korkeat kustannukset heikentävät väyläverkoston kunnossapitoa tai korjausrakentamista. Uusien teknologioiden kehittäminen voi olla hidasta ja kallista tai osaajia vaikea saada. Matkailukohteissa saatetaan purkamista tai korjausrakentamista tehdä liian voimakkaasti, jolloin kulttuuriperintöä menetetään. Hallitsematon monipaikkaisuus hajauttaa yhdyskuntarakennetta ja kausiasukkaita rasittavat terveydenhuoltoa. Mikäli kausiasukkaiden tarpeita priorisoidaan, se voi aiheuttaa ristiriitaa vakituksissa asukkaissa.

Luonnostaan vauras Etelä-Savo -tavoitekokonaisuus sisältää paljon myönteisiä ympäristövaikutuksia, mutta myös kielteisiä, joita voidaan yrittää välttää tai lieventää suunnittelu- ja toteutusvaiheissa.

POSITIIVISIA VAIKUTUSSUUNTIA

Kaikki esitetyt toimenpiteet edistävät ympäristöarvojen säilyttämistä, luonnonvarojen kestävää hyödyntämistä ja ilmastonmuutokseen sopeutumista. Positiiviset vaikutukset liittyvät muun muassa vesistöjen ravinnekuorman vähentämiseen, kestävän yhdyskuntarakenteen tavoitteluun ja luonnon monimuotoisuuden parantamiseen. Saimaa-brändi auttaa alueen ominaispiirteiden kunnioittavaan ja kestäväan hyödyntämiseen. Opiskelijoille ja tutkimukselle on erinomaisia kenttäkohteita alueella. Kestävällä ja hiilinielujä lisävällä metsänhoidolla on monia hyötyjä niin ihmisille kuin koko ekosysteemille.

NEGATIIVISIA VAIKUTUSSUUNTIA

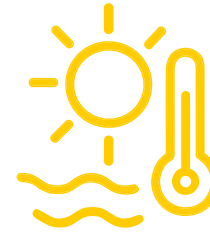
Kiertotalous- ja vihreän siirtymän hankkeissa on tärkeää tunnistaa riskikohdat ja saada haitalliset aineet pois kierrosta. Saimaan uhanalaisten lajien suojelu ja ekosysteemien suojelu voivat johtaa kulttuuriperinnön menettämiseen, esimerkiksi kun patoja puretaan. Luontomatkailun ja virkistyskäytön edistäminen voivat kääntyä negatiivisiksi, jos sitä ei

toteuteta kestävästi tai varauduta esimerkiksi kävijämäärien rajoituksiin. Biotalous voi olla sekä mahdollisuus että uhka, riippuen toteutuksesta. Jos metsien kasvun edistämisen tarkoittaa metsälannoitusta, tuloksena on nopeasti kasvanutta puuta, joka ei kelpaa rakentamiseen.

Läpileikkaava tavoite ilmastonmuutokseen sopeutuminen ja sen hillintä

POSITIIVISIA VAIKUTUSSUUNTIA

Toimenpiteet tukevat ympäristöarvoja, ilmastonmuutokseen sopeutumista ja hillintää, virkistysarvoja sekä ihmisten terveyttä. Voimalinjojen maaperän kehittäminen voi toimia hiilinieluna ja lisätä biodiversiteettiä. Olevan rakennuskannan ylläpito ja korjaaminen on ympäristön kannalta parempi vaihtoehto kuin uudisrakentaminen, mikä myös tukee kulttuuriperintöä. Läpileikkaava teema tukee mm. maakunnan ilmastotiekarttaa, jossa on käytännöllisiä ja monihyötyisiä toimia esimerkiksi metsiin liittyen.

NEGATIIVISIA VAIKUTUSSUUNTIA

Aurinko- ja tuulivoimaloiden vaikutukset maisemassa sekä peltojen metsitys vaikuttavat maisemaan. Energiavarastokonttien sijoittaminen maisema-alueille ilman huolellista suunnittelua voi aiheuttaa ikäviä maisemavaihteluita. Infrastruktuurirakentaminen aiheuttaa maankäytön muutosta ja rakentamisen päästöjä. Puhtaan siirtymän hankkeet voivat tuhota luontoarvoja, aiheuttaa vesistövaikutuksia, kuluttaa luonnonvaroja, pienentää hiilinielua ja haitata kiinteistöjä. Hankkeet on suunniteltava huolellisesti haittojen minimoimiseksi, onnettomuusriskien pienentämiseksi ja se voi vaatia kompensatiokeinojen käyttöä.

Muut läpileikkaavat tavoitteet

• **Kokonaisturvallisuus** läpileikkaavana teemana sisältää positiivisia vaikutussuuntia, kuten vetytalouden ja hajautetun uusiutuvan energian edistämistä sekä vesiturvallisuuden ja puhtaan veden tärkeyden nostamista. Läpileikkaavassa tavoitteessa voi kuitenkin tunnis-

taa kielteisiäkin suuntia, kuten liikkumisen ja lentämisen päästöjen lisääntymisen, maankäytön muutoksen ja rakentamisen päästöjen lisääntymisen. Lisäksi kaksikäyttötalouteen kehitettävä teknologia ja niiden valmistus voivat johtaa ympäristövaikutuksiin, joita ei ole täysin arvioitu.

• **Osaamisen** läpileikkaavassa tavoitteessa TKI-toiminnan vahvistaminen voi tuottaa ympäristöystävällisiä innovaatioita, kuten kiertotalousratkaisuja, energiatehokkaita teknologioita ja puhtaita tuotantomenetelmiä. Negatiiviset vaikutukset liittyvät mahdolliseen rakentamiseen ja se päästöihin sekä lisääntyvään digitalisoitumiseen, joka lisää kriittisten metallien ja sähkön tarvetta sekä lisää sähkö- ja elektroniikkajätettä.

• **Hyvinvoinnin** läpileikkaavassa tavoitteessa luonto, yksilö, yhteisö ja kulttuuri nähdään kokonaisvaltaisesti. Luonnon hyödyntämisen, yhteisöllisyyden ja osallisuuden arvostusta ympäristöä kohtaan ja välillisesti halua suojella sitä. Paikkariippumattomat palvelut voivat vähentää liikkumisen päästöjä.

Negatiivisella puolella on terveysturvakäytön ja digitalisaation ympäristökuorma sekä yritysten vaihteleva ympäristövastuullisuus.

• **Yritysten kilpailukyky** läpileikkaavassa tavoitteessa TKI-toiminta voi tuottaa ympäristöystävällisiä tuotteita ja palveluita, kuten energiatehokkaita ratkaisuja, kiertotalouden liiketoimintamalleja ja vähäpäästöisiä teknologioita. Maatilojen kilpailukyky säilyessä kannattavat maatilat voivat investoida ympäristöystävällisiin tuotantotapoihin, kuten luomuviljelyyn, biokaasuun tai hiilensidontaan. Ympäristöteknologia-yritykset ja -ekosysteemit voivat tuoda alueelle kestävä elinvoimaa.

Negatiivisia ympäristövaikutuksia voi syntyä, jos yritysten vaatimaa luvitusta ja kaavoitusta nopeutetaan ympäristöselvitysten kustannuksella. Sinänsä jo yritysten määrän lisääntyminen voi lisätä energian ja raaka-aineiden tarvetta ja tuotannon päästöjä, siksi energiatehokkuus ja kiertotalousajattelu ovat tärkeitä. Mikäli yritys toimii erittäin hintakilpailulla kentällä, minimitaso ylittävää ympäristövaikutusta tai tuotteiden hiili- tai vesijalanjäljen laskemista ei nähdä kilpailueduksi.

Etelä-Savon ympäristön tilan ja maakuntaohjelman toimenpiteiden vaikutusten seuranta

Maakuntaohjelman laadinnan yhteydessä on valittu seurannan indikaattoreita, joissa on mukana ympäristö- ja ilmastoindikaattoreita. Läpileikkaavilla teemoilla on omat indikaattorinsa, ilmastonmuutoksen hillinnässä käytämme Suomen ympäristökeskuksen käytöperusteista kaikki päästöt -päästölaskentaa sekä lisänä sen asukaskohtaista laskentaa. Sopeutumisen osalta indikaattori on laadullinen: onko maakunnassa ilmastonmuutoksen sopeutumisen suunnitelma olemassa.

Indikaattoriseuranta on vuosittainen ja tuloksista viestitään sekä sisäisesti että ulkoisesti ja monikanavaisesti. Seurannan tärkeitä kanavia ovat esimerkiksi Etelä-Savo ennakoiv-sivusto ja maakunnan ilmastotyöryhmä.

Maakuntaohjelman seuranta ja siihen liittyvät indikaattorit on esitelty kappaleessa 9.

Liite 1

Etelä-Savon toimintaympäristön muutostekijöitä

Suomi tai Etelä-Savo ei ole erillinen saareke, vaan vahvasti riippuvainen maailman megatrendeistä ja kehityskuluista. Globaalit toimintaympäristön muutokset ulottuvat entistä nopeammin ja voimakkaammin Etelä-Savoon. Kriittistä on ennakoida sitä, mitä ulkoisen

toimintaympäristön muutokset merkitsevät Etelä-Savon kontekstissa, ja toisaalta sitä, mistä kehityskuluista voidaan tehdä hakea omiin vahvuuksiin pohjautuvaa kilpailuetua. Tärkeää on myös se, että ulkoisen toimintaympäristön havaittuihin ja tiedostettuihin uhkiin osataan varautua. Omilla päätöksillämme ja teoillamme emme useinkaan voi muuttaa jonkin kehitysilmiön suuntaa maakunnassa. Sen sijaan voimme vaikuttaa siihen, miten

hyödynnämme maakunnan näkökulmasta myönteisistä kehityssuunnista ja miten onnistumme ennalta torjumaan tai kompensoimaan kannaltamme negatiivisten kehitysilmiöiden vaikutusta.

Alla oleva kuva nostaa esiin maakuntaohjelman työpajoissa vuonna 2025 Etelä-Savon kehityksen kannalta merkittävimpinä pidetyt poliittiset, taloudelliset, sosiaaliset, teknologiset ja ekologiset toimintaympäristön muutokset.

Liite 2

Etelä-Savon skenaariot vuoteen 2030

Kuvio esittelee, millaiset skenaariota saattavat toteutua riippuen kansainvälisen politiikan kehityksestä sekä resurssien saatavuudesta maailmassa. Skenaariot laadittiin yhdessä Capful Oy:n kanssa syksyllä 2015 pohjustamaan vuoteen 2030 tähtäävää maakuntastrategiaa. Skenaarioiden pohjalta laadittiin välttämättömät toimenpiteet, jotka Etelä-Savossa tulisi tehdä riippumatta siitä, mikä skenaario tai niiden yhdistelmä tulevaisuudessa toteutuu. Lisäksi jokaisen skenaarion toteutumisen varalle luotiin omat varautumissuunnitelmansa antamaan suuntaa sille, mitä Etelä-Savossa tulee tehdä, jos maailma muuttuu tietyn skenaarion kaltaiseksi.

VÄLTÄMÄTTÖMÄT TOIMEN- PITEET JA SKENAARIO- KOHTAISET VARAUTUMIS- SUUNNITELMAT

SKENAARIOISTA RIIPPUMATTOMAT VÄLTÄMÄTTÖMÄT TOIMENPITEET

Vahvistamme alueen yhtenäistä identiteettiä ja maineyötä. Korostamme alueen vetovoima-tekijöitä, onnistumisia ja potentiaalia: Saimaa, ympäristö, puhtaus, turvallisuus, biotalous, kulttuuri jne.

Panostamme kaupunkien kehittämisen lisäksi myös kirkonkylien elinvoimaan.

Bench learning: verkostoidumme, haemme ja sovellamme jatkuvasti parhaita käytäntöjä muilta alueilta ja kansainvälisesti.

Hyödynnämme uusia toimintatapoja, kokeilukulttuuria, digitalisaatiota ja sosiaalisia innovaatioita yritystoiminnassa sekä julkisten palvelujen kehittämisessä ja tuottamisessa.

Luumme toimivan alustan yritysten perustamiseksi ja kasvamiseksi Etelä-Savossa. Panostamme yrittäjyyskasvatukseen.

Huomioimme elinkeinorakenteen ja työurien muutoksen koulutuksessa. Tuemme työelämän ja asumisen monimuotoisia ja joustavia ratkaisuja alueellisesti ja erilaisissa verkostoissa.

Sovitamme koulutusrakenteessa yhteen elinkeinoelämän ja opiskelijoiden osaamistarpeet.

Edistämme yritysten ympäristökilpailukykyä ja turvaamme ympäristön hyvän tilan sekä luonnon monimuotoisuuden

Parannamme Etelä-Savon saavutettavuutta. Varmistamme, että infrastruktuuri mahdollistaa raaka-aineiden ja luontoarvojen hyödyntämisen, ja että Etelä-Savossa on kilpailukykyiset tietoliikenne yhteydet.

Lisäämme hallitusti tulomuuttoa Suomesta ja ulkomailta ja työllistämme heidät nopeasti.

SKENAARIO 4: DIGIHEIMOJEN MAAILMA

- Rakennamme ja otamme käyttöön uusia toimintamalleja (Quick start -kokeilukulttuurimalli), joilla voidaan nopeasti tuottaa uusia tuotteita tai palveluja.
- Lisäämme verkostoitumista ja otamme aktiivisen roolin valittujen verkostojen vetäjänä tai edistäjänä.
- Luumme alueelle hyvät mahdollisuudet uudelleen kouluttautua ja työllistyä nopeasti uusiin töihin.
- Varmistamme että Etelä-Savossa on kilpailukykyiset ja erittäin nopeat tietoliikenne yhteydet ja korkea toimitusvarmuus.
- Osaamme hyödyntää ihmis-, tavara-, tieto- ja palveluvirtoja kokonaisvaltaisesti.
- Markkinoidemme Etelä-Savoa turvallisena ja edullisena digiyhteyksien ja datakeskusten sijoittautumisalueena
- Lobbaamme, jotta automaation vuoksi halpamaista Suomeen palautuva tuotanto sijoittuu Etelä-Savoon.
- Kehitämme koulutusta tutkintoperusteisuudesta osaamisperusteisuuteen.
- Vahvoja toimialoja: sähköiset palvelut, edistysellinen analytiikka ja IoT, 3D-tulostus, datan varastointi, ympäristöteknologia, kiertotalouden ratkaisut jne.

SKENAARIO 3: KEKKOSLANDIA 2.0

- Varmistamme, että Etelä-Savolle keskeinen infrastruktuuri luetaan pääväyläksi eli ainakin Savon rata ja/tai 5-tie pysyvät kunnossa
- Vahvistamme edellytyksiä ja verkostoja toimia Venäjällä. Varmistamme, että Suomen ja Venäjän välinen liikenne ja matkailu kulkeutuu mahdollisimman paljon Etelä-Savoon tai sen kautta lisäämällä tunnettuutta Venäjällä ja avaamalla Parikkalan rajanylityspaikan.
- Tavoittelemme digitalisaation, automatisaation ja uusien logistiikan muotojen tehokkaampaa hyödyntämistä saavutettavuuden parantamiseksi.
- Lisäämme ja tuemme yritysten ja asukkaiden omaa vastuunottoa: yksilöiden ja yhteisöjen roolin lisääminen
- Markkinoinnin painopisteiksi nostetaan edullisuus, turvallisuus ja aineettomat, ilmaiset vetovoimatekijät. Mahdollistamme edullisen asumisen myös jatkossa.
- Kehitämme ja rajaamme alueen korkeakoulutusta muista erottuvaksi. Korostamme tutkimuksen ja koulutuksen tuottavuutta.
- Vahvoja toimialoja: metsäteollisuus, edullisten raaka-aineiden jatkojalostus, terveys- ja hyvinvointipalvelut

SKENAARIO 1: ALUEIDEN SUOMI UUDESSA MAAILMANJÄRJESTYKSESSÄ

- Panostamme biotalouden vientialoihin ja vientiosaamiseen. Verkostoidumme erityisesti Venäjän suuntaan.
- Varmistamme, että infrastruktuuri mahdollistaa luonnonresurssien hyödyntämisen. Lisäämme raaka-aineiden jalostusastetta.
- Lisäämme tehokkuutta ja kilpailukykyä digitalisaation, automatisaation ja logistiikan ratkaisulla.
- Vahvistamme brändiä puhtaana, luonnonympäristöltä rikkaana ja turvallisena matkailu- ja asumiskohteena. Keskitymme markkinoinnissa Venäjään ja kotimaahan.
- Panostamme kulttuuriin monipuolistamalla tarjontaa ja luomalla kulttuuriklusterin.
- Varmistamme, että saamme suuren määrän maahanmuuttajia kotoutettua ja työelämään nopeasti.
- Profiloidumme kestävä kehityksen alueeksi: mm. vetyauton tankkauspisteet.
- Vahvoja toimialoja: biotalous (metsäresurssien monimuotoinen hyödyntäminen), Venäjälle suuntautuvat raaka-aineiden jalostuksen ratkaisut, ympäristöteknologia, uusiutuvan energian ratkaisut, elintarviketeollisuus, luomu, hyvinvointipalvelut ja kulttuuri.

SKENAARIO 2: EU HIEKKALAATIKKONA

- Vahvistamme alueen näkyvyyttä ja lobbausta EU:ssa.
- Teemme selkeät valinnat ja panostamme EU:n näkökulmasta houkutteleviin toimialoihin. Hyödynnämme älykästä erikoistumista ja rakennamme vahvoja verkottuneita klustereita.
- Kehitämme elinkeinoelämän kilpailukykyä kiristävissä kansainvälistyvässä kilpailutilanteessa.
- Vaikutamme eurooppalaisiin suuriin yrityksiin, jotta ne investoivat alueelle ja työllistäsivät eteläsavolaisia.
- Kaavoituksessa panostamme keskuksiin ja tehokkuuteen. Kaavoitus tukee raaka-aineiden hyödyntämistä.
- Matkailussa rakennamme suurempia kokonaisuuksia Saimaa brändin ympärille. Panostamme eurooppalaisiin ja aasialaisiin matkailijoihin. Investoimme turismi-infraan.
- Koulutuksessa panostamme valittuihin erikoistumis-aloihin ja kansainvälistymiseen. Houkuttelemme eurooppalaisia opiskelijoita ja osaajia alueelle.
- Vahvoja toimialoja: metsäbiomassan monimuotoinen käyttö (fokus pois bioenergiasta), turvallisuusteknologia, terveysteknologia, ympäristöteknologia. Alkutuotannossa keskitymme vain vahvuuksiin.

